

VATAN

SİYASİ VE KÜLTÜREL DERGİ

GÜNEŞİ

- MERHABA
- OKUYUCU MEKTUPLARI
- ESKİŞEHİR TABUTLUKLARI YIKILMALI
- SEÇİM SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ
- TBMM'DE ANDIÇME TÖRENİ VE ŞAHLANAN ŞÖVENİZM
- UĞUR MUMCU'YA BİR ELEŞTİRİ
- SEYİD RIZA VE DERSİM ŞEHİTLERİNİ ANIYORUZ
- ULUSAL KONFERANS TARTIŞMALARI
- AJAN VE KARŞI-DEVRİMCİ ÖRGÜTLENMELER
- ELEŞTİRİ-ÖZELEŞTİRİ MEKANİZMASI ÜZERİNE
- KÜRDİSTAN'DA İNGİLİZ PROPAGANDASI
- Lİ SER ZİMANÊ KURDÎ (III)
- BÊBEXTİYA SEYİD Û FENEKÊN XEMGİN

SAYI:6

KASIM-ARALIK 1991

5000TL (KDV Dahil)

VATAN

SIYASİ VE KÜLTÜREL DERGİ

GÜNEŞİ

- YENİDEN ÇIKARKEN
- SÖMÜRGEÇİ PARTİLERE OY VERMEYİLLİM
- 2000'E DOĞRU NEDEN BU BELGEYİ YAYINLADIĞIMIZ?
- SSCB'DE DARBE GİRİŞİMİ VE NERİNDEN NEREYE
- YENİ DÜNYA DÜZENİ ÇEBİTİ ÇEŞİTLİ HAREKAT VE KURULUŞLARI
- KÜRDİSTAN'DA KAPİTALİZMİN GELİŞMESİ (IV)
- SOSYALİST BİRLEŞKİMLERİN VE AÇIKLIK POLİTİKASI
- TERÖR YANLIŞI DEVLET TERÖRÜ MÜ?
- ELLEMAN ÖZGÜRLEŞTİRMELERİNE BİR AÇIKLIK
- ÇİŞEYİNİN KURDİ (II)
- DİŞEYİNİN BEXDA
- RİRA RABE

SAYI:5

EKİM 1991

5000TL(KDV Dahil)

Fırat-Dicle Yayıncılık
Ltd. Şti.Adına sahibi
Rıfat SEFALİ

Yazı İşleri Müdürü
Rifat EROĞLU

Hukuk Müşaviri
Av.Eren KESKİN

Yazışma adresi ve Merkez
Alemdar Mah.K.İsmail Gürkan,
cad.Hamam sok.Yavuz Han no:2
kat 4/13 Cağaloğlu/İSTANBUL
Tlf:527 33 06

Yurtiçi Hesap No:
İş Bankası Cağaloğlu Şb.
147 816

Döviz Tevdiat hesabı:
İş Bankası Cağaloğlu şb.
1940

Abone koşulları
Yurtiçi yıllık:50.000TL
Yurtdışı yıllık:60 DM

İlan Tarifesi
İç kapak: 800.000 TL
İç sayfa: 500.000 TL
1/4 sayfa:200.000 TL

Dizgi : Heval Dizgi
Tlf:513 53 74

Baskı :
Metinler Mat.

Dağıtım :
Gameda

İÇİNDEKİLER

	Sayfa no:
Vatan Güneşi'nden Merhaba.....	2
Okuyucu mektupları.....	3
Eskişehir Tabutlukları Yıkılmalı.....	5
Eskişehir'e İşkenceli Sürgün ve Protesto Eylemleri.....	9
Seçim Sonuçlarının Değerlendirilmesi..	12
TBMM'de Andıçme Töreni ve Şahlanan Şövenizm.....	19
Uğur Mumcu'ya bir Eleştiri.....	25
Seyid Rıza ve Dersim Şehitleri.....	28
Ulusal Konferans Tartışmaları.....	34
Ajan ve Karşı-Devrimci Örgütlenmeler Eleştiri Özeleştirisi Mekanizması üzerine.....	46
Kürdistan'da İngiliz Propagandası.....	62
Li Ser Zimanê Kurdî	69
Bêbextîya Seyîd û Fenekên Xemgîn.....	74
Şiir	78
Basın Açıklaması.....	80

Merhaba!

Herşeye rağmen 6.sayımızla yine birlikteyiz. 5.sayımız da diğer sayılarımız gibi toplatıldı. DGM'sinde dava açıldı. Dergimiz yazışları müdürü R.EROĞLU ve sahibi R.SEFALI'nın ifadeleri alındı. Böylece şimdiye kadar çıkan beş sayımız da toplatılmış oldu. Bu gidişatla Türkiye'de yayınlanıp hakkında en çok dava açılan ve tüm sayıları toplatılan «yasak» dergi rekorunu kıracağız. Oysa biz ve öbür ilerici yayıncılar, toplatılın diye dergi çıkarmıyoruz. Ama ne de olsa burası «çağ atlayan» Türkiye'dir. Egemen güçler çıkan her sayımızı alelacele toplatmakla hem bizi ekonomik zorluklar içine sokmayı, hem de düşüncelerimizin geniş okur kitlesi arasında yayılmasını engellemeyi hedefliyor. Bunu biliyoruz. Ama yayın politikamızdan şaşmayacağız; yine halkımızın sesi olmaya devam edeceğiz. Toplatma kararları, ceza tehditleri kimliğimizi yargılamayı sürdürmemizi engelleyemeyecektir.

Son dönemlerde Türkiye ve Kuzey Kürdistan'da hareketli günler yaşandı. Son iki ayda halklarımızın dikkatleri seçimler üzerine yoğunlaştı. Seçim arifesinde yine bir karakol baskını bahane gösterilerek «sınıır» ötesi hareket yapıldı. Türk savaş uçakları 9 Ekim günü Güney Kürdistan'ın bazı yerleşim alanlarını bombaladı. Bombardımanda çok sayıda sivil yaşamını yitirirken, birçok sivil de yaralandı. Halkımızın imhasını hedefleyen bu girişimleri şiddetle kınıyoruz.

Kasım ayı başında birçok cezaevinden siyasi tutuklu ve hükümlüler işkence eşliğinde Eskişehir L Tipi cezaevine nakledildiler. Nakletme işlemine karşı kamuoyunda çok sayıda protesto eylemi gerçekleşti. Bunların bir özetini dergimiz sahibi Rifat SEFALI okuyuculara sunuyor. Ayrıca dergimiz okuru Remzi ÇAKIN'ın Eskişehir Tabutluklarından izlenimler'ini okuyacaksınız.

Seyimler sonrası Türkiye'de yeni Koalisyonlar dönemi başladı. Yazarımız Kamil HESAR Seçim Sonuçlarının Öğrettikleri ve Yeni Koalisyonlar Dönemi başlıklı yazısında bu sorunu irdeliyor. Dergimiz yazarlarından BAMEDİ, TBMM'nde Andıçme Töreni ve Şahlanan Şövenizm konusunu ele alarak Mecliste bir depreme neden olan Leyla Zana ve Hatip Dicle'nin tavırlarını ve gösterilen tepkilerin nedenini irdeliyor.

Dergimiz okuru D.YILDIRIM, yayınlanmak üzere Uğur Mumcu'ya yazdığı mektubu bize ilettiler. Cumhuriyette bilinen nedenlerle yer verilmeyen mektubu okuyucularımıza sunuyoruz. Seyid Rıza'nın asılışının 54.yıldönümü anısına Selim UĞUR'un yazdığı Seyid Rıza ve Dersim Şehitlerini Saygıyla Anıyoruz yazısını bulacaksınız.

Geçen sayımızda birinci bölümünü sunduğumuz N.HEVAL'ın Ulusal Konferans Tartışmalarına Bir Açıklık yazısının son bölümünü yayınlıyoruz. Bu yazı 9-10 ay önce yazılmasına rağmen güncelliğini bugün de koruyor. Lokman POLAT Yurtsever-Devrimci Örgütlerde olması gereken Eleştiriler ve Özeleştiriler Devrimci Yöntem sorununu ele alıyor.

Bu sayımızda yeni bir tarih sayfasını açıyoruz. Rahip Paul de Bedar'ın yazdığı 1918-1919 Kürdistan'da İngiliz Propagandası adlı yazıyı N.HEVAL Fransızcadan Türkçeye çevirdi. Bu sayımızda seri yazının ilk bölümünü sunuyoruz. Ayrıca Düşük Yoğunluklu Çatışma Filipinler çeviri yazısını da ilgiyle okuyacağınızı umuyoruz.

S.DİCLE'nin Kürtçe yazdığı Li ser zimanê Kurdî, bilimsel araştırmasının III.bölümünü veriyoruz. Felat DİLEVİN'in yazdığı Bêbextiya Seyîd û Fenekên Xemgîn hikayesinin bir bölümünü veriyoruz. Şiir sayfalarımızda da biri Kürtçe ikisi Türkçe olmak üzere üç şiir bulacaksınız.

5.sayımız çıktıktan sonra yurtiçinden ve yurtdışından çok sayıda kutlama ve dayanışma mesaj ve mektubu aldık. Bunlar gücümüze güç katıyor. Mektuplardan ancak birkaçını yayımlayabiliyoruz.

V.Güneşi, değerli okurlarının her türlü katkılarını bekliyor. Asıl O'nu yaşatan değerli okurları olacaktır.

7. sayımızda yeniden buluşmak umuduyla...

**İSVİÇRE'DE KÜRDİSTAN
KÜLTÜR MERKEZİ KURULDU**

Sayın Vatan Güneşi çalışanları; Ekonomik ve politik nedenlerden ötürü yurdumuzdan uzak yaşamaktayız. Zürih'te yaşayan biz Kürdistan'lıların bu alanda yaptığımız kültürel-siyasi çalışmalar hakkında derginiz aracılığıyla kamuoyunu bilgilendirmek istiyoruz. Şimdiden çalışmalarınızda başarılar dileriz.

İsviçre'de (Zürih'te) Kürdistan Kültür Merkezi kuruldu.

Uzun zamandan beri yurtsever örgütler ve bağımsız yurtseverler arasındaki çalışmalar sonucunda Kürdistan Kültür Merkezi kuruldu.

Tüm hazırlıklar sonucunda İsviçreli Demokrat dostların yardımıyla 15 Ekim 1991 salı akşamı I. Kongre yapıldı. Kongreye 70 kadar kurucu üye katıldı. Kongrede tüzük tartışıldı. İleriye dönük programlar açıklandıktan sonra yönetim seçildi.

Yönetime Kürdistan'ın çeşitli partilerinden yurtseverlerle birlikte Dost İsviçreli arkadaşlar da katıldı.

Faaliyetlerin yürütülmesi için yer aranıyor. Yakında Kültür Merkezi kamuoyuna açıklanacak.

SERDAR/Zürih-İsviçre

* * *

Değerli Vatan Güneşi yönetici ve çalışanları;

Tüm baskı ve tehditlere rağmen

Vatan Güneşini kitlelere ulaştırmada gösterdiğiniz fedakarlık örneğini takdir ediyor ve sizleri kutluyorum.

Ben, güzelim ülkemden binlerce kilometre uzaklıkta, yaban ellerde işçi olarak çalışıyorum. Ancak ülkemden uzak yaşamam; ülkeme ve halkıma karşı hiç bir şey yapamayacağım anlamına gelmez. Binlerce kilometre uzaktayım; fakat düşüncem devamlı halkımdır.

Siz dergi yönetici ve çalışanları olarak gösterdiğiniz fedakarlığa karşın ben de bulunduğum alanda gönüllü olarak derginizin dağıtımını üstlenerek katkıda bulunmayı bir görev biliyorum. Bundan böyle çıkacak yeni sayıları bana yollamanızı istiyorum.

Sizlere bu desteği gönüllü yapacağıma söz veriyor; sizleri ve Vatan Güneşini selamlıyorum.

Çalışmalarınızda başarılar dileğiyle...

H.YURTSEVER

Avusturya

* * *

**DEĞERLİ VATAN GÜNEŞİ
ÇALIŞANLARI**

Yeniden çıkışınızı selamlıyorum. Uzun bir aradan sonra tekrar çıkışınız Vatan Güneşi okuyucularını sevindirdi. Mevcut tabuları yıkmak, halkımız üzerindeki baskıları dile getirmek ve halkımıza kurtuluş yolunu

göstermek için yayın hayatına başla-
yan Vatan Güneşi dergisi, sömürgeci-
lerin baskısına maruz kalarak çıkan
sayıları toplatıldı, dergi çalışanları zin-
dana atıldı. Vatan Güneşi daha ilk sa-
yısında "sol basının karşı karşıya bu-
lunduğu ağır baskılar, yasaklar ve
değişik türden engeller karşısında,
yeni ve gelişmekte olanı seslendir-
mek Vatan Güneşi'ne daha sert bir
yönelmeyi beraberinde getirecek-
tir" demişti. Ve dedikleri doğru çıktı.

Vatan Güneşi yayın yaşamında "E-
zop dilini kullananlarla ve Sol göste-
rip sağ vuranlarla ayrılıklarını ortaya
koyarak" yeni bir çığır seslendirdi ve
üstlendiği işlevi yerine getirdi, getiri-
yor. Vatan Güneşi Kürdistan sorunu-
nu irdeleyip Ezop dilini aşarak, kendi
halkının tarihinin bilince çıkmasına
yardımcı olarak, halkına karşı duydu-
ğu sorumlulukla üzerine düşen görevi
yerine getiriyor. Bir okuyucu olarak
ona başarılar dilerim.

Yeniden çıkışınıza yeniden merha-
ba.

A.VANLI

* * *

ji kovara Roja Welat re

Hevalên hêja,

Piştî salûnê kovara Roja Welat
carêk din ket destên me xwendevan-
nan. Ez wekî xwendevanekî Roja We-
lat gelek keyfxweş bûm. Û dixwazim
ji bo vê yekê we jî pîroz dikim.

Wekê ku tê zanîn îro gelê me gî-

hiştîye merhalêkê bilind, bi her şiklî
dawa mafê careserkirina qedera xwe
dike. Divê di tekoşîna gelde rojname-
vanîya Kurd jî cîyê xwe yê girîng big-
rê. Çimkî ji bo rohnayikirina gel cîhê
kovar û rojnamên Kurdî gelek girîng
û pêwîste. Divê em her tim di zanabû-
na vê tiştî da bin.

Îro tekoşîna gelê me di her çar
perçan da jî digîşê merhelekê nû ji
bo vê yekê divê Roja Welat li ser pîr-
sên çar perçan jî bisekine û perspek-
tîfê nûh bine û bi taybetî li ser pîrsên
perça bakûr bisekine.

Piştî paşveçûnên ku di "welatên
sosyalîst"ta çê bûn, di tevayîya dinya-
yêda îtibara sosyalîzmê gelek hat ler-
zandin; welatên kapitalîst û emperya-
lîst, piştî têkçûna Rel sosyalîzma za-
nistî gelek propagandayê xwe yê tuj li
dijê sosyalîzmê kar tînin. Ji bo wan
sebeban divê kovara me Roja Welat
di nav rupelên xwe da zêdetir cîh bi-
de ser pîrsên sosyalîzm û bi vê hawa-
yê ji bo welatê me jî perspektîfên nû
bîne. Bawerîya min ewe ku xilasbûna
gelê me jî û gelê cîhanê jî dê di bin rê-
berîya sosyalîzmê de bibe.

Ez carêk din jî we ji bo van xeba-
tên weyê hêja pîroz dikim û kar û xe-
batên we yê pêşta serfirazî ji bo we
dixwazim.

Bi silavên şoreşgerî.

Pola Zanîyar

24-10-1991

ESKİŞEHİR CEZAEVİNE İŞKENCELİ SÜRGÜN VE PROTESTO EYLEMLERİ

Rıfat SEFALİ

12 Eylül 1980'den buyana yıllardır cezaevlerinde sürdürülen baskı, zulüm ve işkencelere yeni bir halka daha eklendi. Türkiye'nin dört bir yanındaki cezaevlerinde bulunan çok sayıda siyasi hükümlü ve tutuklu buldukları cezaevinden işkence eşliğinde Eskişehir Özel Tıp cezaevine nak-

Kasım günü cezaevine giderek yaptıkları muayene ve araştırmaya göre 119 kişide darp ve cebir izlerine rastlanmıştır. Yine yapılan tespitlere göre 79 kişi acil bakıma ihtiyacı olduğu saptanmıştır.

İnsan Hakları Derneği (İHD) İstanbul Şubesinin tespitine göre 2-13

Cezaevinin önündeki etkinlikler.

ledildiler. Nakil sırasında çoklarına işkence yapıldığı saptandı. Eskişehir Tabipler Odasından 14 hekimin 21

Kasım tarihleri arasında çeşitli cezaevlerinden Eskişehir cezaevine toplam 225 tutuklu ve hükümlü sevkedil-

miştir. Ancak bu rakamın 260 civarında olduğu tahmin ediliyor.

Sevkiyat işlemi; Ankara DGM'sinde yargılanan İbrahim Bingöl ve Lütü Topal'ın kaçmasından hemen sonra uygulamaya konuldu. Devlet yetkilileri için bu iki siyasi tutuklunun kaçış olayı bulunmaz bir fırsattı. Sözüm ona çeşitli cezaevlerindeki kaçışları önlemek için siyasi tutuklu ve hükümlüleri Eskişehir Özel L Tipi cezaevine naklederek sorunu çözümlenecekler. Oysa yetkililer gerçek amaçlarını Türkiye ve Kürdistan kamuoyundan gizlemeye çalışıyorlar. Çünkü birbuçuk yılı aşkın bir süredir Eskişehir Cezaevi, tek hücre tipi denilen ölüm ta-

«Terörle Mücadele Yasası»nın yürürlüğe girdiği dönemde ilgili resmî makamların yaptıkları açıklamalar; Eskişehir cezaevinin inşası biter bitmez, yurdun çeşitli cezaevlerinde ömür tüketmekte olan siyasi tutsakların buraya sevkedileceğini bildiriyordu.

Eskişehir Özel L Tipi Cezaevi şehrin 15 kilometre dışında olup etrafı iki kez yüksek dikenli tellerle çevrilmiştir. Binanın giriş katı ile ikinci katı cezaevi yönetimince kullanılıyor. Bodrum katı ise 2 metre eninde ve yaklaşık 3 metre boyunda hiç güneş görmez ölüm tabutluklarından oluşuyor. Toplam tabutluk sayısı 312'dir. İşte çeşitli cezaevlerinden nakledilen siya-

Eskişehir'den Ankara'ya yürüyüş

butluklarının inşası için çalışıyordu. Bu cezaevine tam 5 milyar harcanaarak hazırlıklar tamamlandı. Zaten

si tutsakların yeni yeri böyle bir özelliğe sahiptir.

Kasımın başında başlayan cop, ka-

las ve işkenceli sevketme işlemleriyle birlikte başta Eskişehir, Ankara, Gaziantep, Bartın, Ankara Merkez Kapalı, İstanbul Sağmalcılar olmak üzere Türkiye ve Kürdistan'ın birçok cezaevinde açlık grevleri başladı. Nazi Toplama Kamplarını andıran Eskişehir L Tipi cezaevine sevkedilen siyasi tutsakların çağdışı, vahşi bir uygulamayla karşılaşmaları; bu insanlık dışı uygulamaya karşı zindanlarda başlatılan açlık grevleri, dışarda da başta tutsak aileleri olmak üzere birçok demokratik kuruluşun ve çeşitli çevrelerin sert tepkilerine, yoğun protesto eylemlerine neden oldu.

Sevkların başladığı ilk günden itibaren «**Tutuklu aileleri, YKD (Yurtsever Kadınlar Derneği), İHD, Özgür-Der, Avukatlar, Demokratik Kitle Örgütleri, Siyasi Dergi Çevreleri (Vatan Güneşi, Deng, Devrim, Devrimci Mücadele, Devrimci Proleterya, Ekimler, Emek, Emegün Bayrağı, Halk Demokrasisi, Hedef, İşçilerin Sesi, Komün, Medya Güneşi, Nevroz Ateşi, Odak, Yeni Demokrasi),**» basın açıklamalarıyla, oturma eylemleriyle, açlık grevleri gibi değişik etkinliklerle işkenceli sürgünleri protesto ettiler; Eskişehir Cezaevinin yıkılmasını, siyasi tutsakların eski yerlerine getirilerek can ve yaşam güvenliklerinin sağlanmasını dile getirdiler. 13 Kasım günü İstanbul Sultanahmet Adliyesi önünde çok sayıda avukat yaptıkları basın açıklamasıyla sürgünleri protesto ettiler. Polis eylemcilere müdahale etti, birçok avukatı tartak-

ladı; basın mensuplarının fotoğraf makinalarını kırdılar. Aynı gün YKD, İHD'li aileler, Özgür-Der, tutuklu aileleri, siyasi dergi çevreleri Sultanahmet Meydanında bir oturma eylemi yaptı. Polis ve Çevik kuvvet mensupları eylemi engellemeye uğraştı, tartışma çıktı. Sonuçta eylemcilerden çok kişi tartaklandı, 31 kişi karakola götürüldü; götürülenlerden 4 avukat aynı gün, diğerleri ertesi gün serbest bırakıldılar.

Cezaevinden bir görüntü

18 Kasım günü siyasi dergi çevreleri Sultanahmette bir gösteri düzenledi; Eskişehir cezaevini simgeleyen bir maket tabut yakıldı, ortak basın açıklaması okundu, eylem olaysız geçti. Aynı gün İstanbul Üniversitesinde öğrenciler bir form düzenleyerek olayı protesto ettiler, akabinde açlık grevine başladılar.

20 Kasım günü Türkiye genelinde tutuklu aileleri, İHD'li aileler, Özgür-Der ve Dergi çevreleri Eskişehir cezaevi önünde protesto eylemi yaptı-

lar. Oradan Ankara'ya gittiler. Ankara girişinde polis engeline rağmen TBMM'ne vardılar. Adalet Bakanıyla görüşüp sorunun çözümü yönünde görüşlerini iletiler. Adalet Bakanı, açlık grevindeki tutuklulara tuzlu ve şekerli su verilmesi için cezaevi yöneticilerine talimat verdiklerini ve bir heyet olarak cezaevinde inceleme yapacaklarını belirtti. Yeni hükümetin Adalet Bakanı Seyfi Oktay ile birlikte İnsan Haklarından sorumlu Devlet Bakanı Mehmet Kahraman'ın Eskişehir cezaevinde inceleme yapacakları, cezaevini basına ve Demokratik Örgüt temsilcilerine göstereceklerini, durumu yerinde saptayıp çözüm bulacakları açıklamasında bulundular.

Eski hükümetin yıllardır cezaevlerinde uyguladıkları vahşetin son örneği; görevi devretmeden önce son yolculuklarında Eskişehir cezaevine sevk icraatında Türkiye ve Kürdistan halklarına «**armağan**» ettiler. «**Çağ atlayan Türkiye**»de ne kadar insan haklarına «**saygılı**»(!) olduklarını gösterdiler. Eski Adalet Bakanı sevk sırasında tutuklulara dayak atıldığı işkence yapıldığı, tutukluların iki haftayı aşkın süredir açlık grevini sürdürdüklerini; ama cezaevi yöneticilerin protestoculara tuzlu ve şekerli su dahi vermediklerini hatırlatan basın mensuplarına; «**Biz cezaevindeki grevcilere niye tuz ve şeker verecekmiz? Bunlar bir tiyatro çeviriyorlar. Kendi hallerine bırakmak lazım**» yanıtını vererek gerçek yüzlerini sergilediler. Aynı Bakan, işkence yapılmadığını,

ama darp izine rastlandığı, komik açıklama yapma durumuna düştü. Zaten buna benzer tutumları defalarca sergilediler. Yeri geldiğinde siyasi tutsaklara yönelik imha eylemine sık sık başvurular; yeri geldiğinde de insan hakları konusunda «**Avrupalılar bize özeniyorlar. İnsan hakları konusunda çok ilerleme katettik**» maskaralığına düştüler. Aynı hükümet ve devlet organları tutuklu ve hükümlü 146'lıkları da serbest bırakıp 125'likleri, yani sadece «**bölücü Kürtler**»i içerde bırakarak kendi gerçek bölücü kimliklerini Türk, Kürt ve Tüm dünya kamuoyuna gösterdiler. Zaten Eskişehir'e sevkedilenlerin de ezici çoğunluğu Kürt olup 125'ten ceza alan veya yargılamaları sürdürülen tutsaklardır. İşin bu yanı dahi Türkiye'de Kürt olmak bile tek başına suçlu olmayı yeterli kılıyor. Buna Kürt halkı bu tür vahşi ortaçağ despotizmini aratmayacak uygulamalara yabancı değildir. Bu vahşet karşısında da alını dik çıkacak, boyun eğmeyecek; onurunu hep koruyacaktır. Yıllardır zindanlarda uygulanan bu vahşet karşısında birçok yurtsever-devrimcinin şehit olmasına, sakat kalmasına rağmen onurlarını korumaya çalışan bu insanlar, şimdi de Eskişehir L Tipi cezaevine nakledilerek toplumdan tamamen tecrit olmaya, çıldırmaya, diğer bir deyişle ölme terkedilmek isteniyor. Ancak bu konuda kamuoyu duyarlıdır. Yapılan etkinlikler, protesto eylemleri devam edecek ve Eskişehir cezaevi yıkılınca ya kadar da sürdürülecektir.

ESKİŞEHİR TABUTLUKLARINDAN İZLENİMLER

Remzi ÇAKIR

Eskişehir'i hep görmek istemiştim. Nedenini net olmamakla beraber bana cazip bir şehir gelmişti.

Ama adını kamuoyunda utanç anıtı ve tabutlukla duyurduğu bir dönemde tanışmam benim için bir talihsizlik oldu. Sanırım bu talihsizliği bir çok insan yaşamış. Ençok da Eskişehir halkı yaşamış ve yaşıyacak da. Çünkü Eskişehir tarih sayfalarına kara bir leke olarak geçecek, belki de gelecek kuşak bu kara lekenin hesabını kendisini

25 km. uzaklıkta bulunan Eskişehir tabutluklarına vardığımızda saat sabahın 8'i idi. İstanbul, Bursa, Diyarbakır, Kars, Mardin, Ankara ve değişik şehirlerden yaklaşık 400-500 kişi birikmişti. Geniş bir arazi üstüne inşa edilmiş tek katlı uzun bir beton yığını ve yanbaşında üç katlı mimarisi düzgün bir personel binası ve etrafı tel örgüyle çevrili, tel örgüleri bekleyen ve 20 dakika arayla nöbet değiştiren jandarmalar hemen göze çarpıyordu. Belliy-

doğuran kuşaktan utanç anıtına karşı neden suskun kaldıklarının hesabını soracaklardır.

Şehir merkezinden yaklaşık olarak

di ki bu kadar jandarmayı açık görüş olduğu için dışardan getirmişlerdi. Yoksa tabutlukta 2 demir kapı ardında tek kişi olarak tutulan mahkumla-

rın kaçması için değildi.

Görünüm bir esir kampını andırıyordu. Saat 9.30'da görüşme başladığında 206 tutukludan sadece 40 kişinin ismi okununca görüşme için İHD, YKD, Özgür-Der ve Tutuklu hükümlü aileler tarafından oluşturulan komite tarafından hep bir ağızdan «**yok yok yok**» karşılığı verildi. «**ya hepsiyle görüş yada hiçbirleriyle**» denilerek ailelerin de bu karara uymalarını ve bu tutum karşısında kararlı bir tavır takınmamız gerektiğini, buraya yasal olan görüşme hakkımızı kullanmaya gelmi-siz, ama maalesef bu yasal ve meşru hakkımızda gasp edilmişti. Bundan dolayı görüşmeyeceğiz denildi. Ve bir basın açıklaması okundu «**125'e hayır**», «**tutsaklara özgürlük**», «**başka ölümler istemiyoruz**», «**tabutluklar yıkıl-sın**», «**Tabutluklar faşizme mezar olacak**», «**Terörle mücadele birliği**» imzalı pankartlar açıldı. Yoğun bir nefretle sloganlar atılıyordu. «**Kahrolsun sömürgecilik**», «**Kürdistan Faşizme mezar olacak**», «**İnsanlık onuru işkenceyi yenecek**», «**Vur gerilla vur Kürdistan'ı kur**» sloganlarına içerden de karşılık gelmeye başlamıştı. Net duyulmamakla beraber; «**Kahrolsun sömürgecilik yaşasın direnişimiz**», «**hakkımızı söke söke alırız**» gibi sloganlarla karşılıklı iletişim sağlandı. Daha sonra öğrenci Federasyonu tarafından işkence ile ilgili skeçler sergilendi. Oyun olmasına rağmen işkenceci rolünde olan gardiyanlara tutuklu yakınları olan analar tarafından saldırıya uğramaları nefretin dışı vu-

rumunun en somut biçimiydi. Bu manzaralar sık sık yaşandı. Beni etkileyen bir olay ise yaşlı bir ninenin sırtını tel örgüye dayıyarak Allaha yalvarıp «**Allahım sen bir deprem yapsan da bu tür haksızlıkları yapan insanları yok etsen bu haksızlıklar da bitse.**» Biraz durduktan sonra Allaha bu sefer sitemli bir şekilde «**Allah Allah sen zaten Allah olsaydın bunları yapardın, demek ki sende bunlardan yanasın**» diyordu. Bu bir çok şeyi ifade etmekteydi. Yani insanlarımızın ne kadar demokrasiye ve insan haklarına özlem duyduğunun bariz bir örneğiydi. Bu manzaralar yaklaşık saat 12'ye kadar sürdü. Savcıyla görüşmeye giden heyetin de gelip «**benim elimde bir şey yok gelen talimat böyle**» demesi karşısında komite tarafından Ankara'ya gitme kararı alındı. 8 araçlık bir konvoyla Eskişehir çıkışında bir barikattan geçirilip araçların plakası alındıktan sonra Ankara'ya hareket edildi. Bu arada Steysin Renault bir arabanın Ankara'ya kadar bizi takip ettiği görüldü. Akşam saat 8'de Ankara'ya 20 km. kala yoğun bir asker ve polis barikadı ile karşılandık. Arabaların kapısı dahi açılmadan bizim Ankara'ya giremeyeceğimiz ve İstanbul'a dönmemiz gerektiği ifade edildi. Her arabaya 2 sivil, 2 resmi olmak üzere 4'er polis bindirildi, arabalar Ankara dışına polis eşliğinde çıkarıldı. Yaklaşık 150 km. sonra araba durduruldu, içerde bulunan görevli polisler alındı arabanın İstanbul'a gitmesi için şöföre talimat verildi, ondan sonra da jan-

ESKİŞEHİR'DEN HABERLER

darmanın refakatında yola devam edilmesi istendi. Daha sonra kitlenin direktip biz İstanbul'a değil Ankara'ya gideceğiz seyahat özgürlüğümüz vardır demesi üzerine görevliler «bize verilen emir sizin İstanbul'a gitmenizdir. Biz sadece emirleri uyguluyoruz» dediler. Yapılan tartışma sonunda «Ankara'ya bu araçla değil ancak 5'er 5'er gruplar halinde girebilirsiniz» denildi. Bu şekilde kitle Ankara'ya gitti. Saat 12.30'da HEP Ankara Merkez binasında insanlar yeniden bir araya geldi. Orada arabaların değişik istikametlere gönderildiğini öğrendik.

Kitle o akşam HEP binasında, otellerde ve değişik yerlerde sabahlayıp saat 10.30'da HEP Ankara Merkez binası önünde toplanıp TBMM'ne yürümek için harekete geçti. Her zaman olduğu gibi yine polis barikatıyla karşılaştık. Yaklaşık 1 saat bekledikten sonra bu yürüyüşün kanunlara aykırı olduğunu ancak içimizden bir heyet seçmemiz ve seçeceğimiz bu heyetin Mecliste görüşme yapabileceği belirtildi.

Seçilen heyet görüşmeye gönderildi. Kitlenin dağılması için sorumlu komite tarafından dağıtılması istendi. Dağılan kitle yine beşer onar kişilik gruplar halinde TBMM önünde buluşup oturma eylemi başlattı.

Burada fazla resmi polis olmamakla beraber çok sayıda sivil polis görevlendirilmişti. Bu arada bazı HEP kökenli milletvekilleri eylem yerine gelip kitleye Eskişehir cezaevi hakkında

«bu konuyu ilgili bakanla görüştük. Yarın Adalet Bakanı ve İnsan Haklarından sorumlu bakan Mehmet Kahraman ve bir heyet Eskişehir'e gidip olayı yerinde inceleyeceğiz, ve Eskişehir olayını çözeceğiz» dediler.

Gelen milletvekilleri, Sedat Yurttaş, Mahmut Uyanık ve Muzaffer Demirdi.

Yaklaşık 2-3 saat sonra bakanla görüşmeye giden heyet geri döndü. Milletvekillerinin kitleye anlattıklarının doğru olduğunu teyid edip kitlenin dağılmasını istediler.

Ve kitle dağıldı.

Gelişmenin bende uyandırdığı kanı ise Eskişehir sorununun çözülme oranını yüksekti ve öyle de oldu. Ancak olayın ana temasını oluşturan şartlı salıverilmede çifte standart uygulayarak Kürt ve Türk ayırımını burda da hortlatan zihniyeti bir an önce ortadan kaldırmamızın ancak 125. maddeden tutuklu bulunan hükümlülerin serbest bırakılmasıyla çözümleneceği, aksi halde bu ayıp tazeliğini koruyacaktır.

20 Kasım açık görüşte yaşanan manzara karşısında; kitlenin ortak duygularını bir gazeteci olarak kısaca ifade etmeye çalıştım.

Sizler içerde tabutlukta

Bizler dışarda tabutluk başında

Gömülmeye değil dirilmeye geldik.

Görme özgürlüğümüz gasp edilmiş

ise eğer

Yürekllerimiz var bizim.

Biz sizleri gördük

sizler de bizi

20 Kasım 1991 Eskişehir

SEÇİM SONUÇLARININ ÖĞRETTİKLERİ VE YENİ KOALİSYONLAR DÖNEMİ

Kamil HESAR

20 Ekim günü milletvekili genel seçimleri yapıldı. Seçime katılan siyasi partilerin hiç biri tek başına hükümet kuracak yeterlikte oy alamadı. DYP oyların % 27'sini alarak toplam 178 milletvekili çıkardı ve mecliste birinci parti oldu. Sekiz yıllık iktidar partisi ANAP ise Fransız reklamcısı Sguella'ya verdiği 2 milyarlık reklam kampanyası ve seferber ettiği tüm iktidar avantajlarına karşın oyların % 24'ünü alıp 115 sandalye ile mecliste ikinci parti olarak Anamuhalefet partisi konumuna düştü. HEP ile «İttifak» yaparak seçimlere giren SHP'de oyların % 20'sini alarak 88 milletvekili ile üçüncü parti oldu. MÇP ve IDP ile birlikte seçime giden RP oyların % 16'sını alarak 62 sandalye çıkardı. DSP ise % 10'luk seçim barajını zor aşarak 7 temsilci kazandı. SP ise barajın çok altında (% 0,4) aldığı oyla Meclise giremedi.

Seçimlerden Türkiye Büyük Millet Meclisine (TBMM) milletvekili çıkaran siyasal partilerin kazandıkları sandalye sayısı oldukça öğreticidir. Çünkü ortaya çıkan tabloya göre seçmenler hiçbir siyasi partiye tek başı-

na iktidara gelme şansını vermemiştir. Yine seçim tablosuna göre en çok sandalye çıkaran

DYP; Türkiye'nin (Kürdistan illeri de dahil) toplam 27 seçim bölgesinden (il) temsilci çıkaramamıştır. Diğer partilerden de ANAP 35, SHP 45, RP 48 ve DSP 70 seçim bölgesinden temsilci çıkaramamıştır. Seçime katılan tüm siyasi partiler açısından seçim sonuçları, deyim uygun düşerse tam bir fiyaskodur; bunun belirleyici nedeni ise bellidir. Seçime giren düzen partilerinin işçilere, emekçilere, dar gelirli geniş halk yığınlarına sunabilecekleri bir programları yoktu. Seçmen, bu yüzden herhangi bir partiye güvenip iktidara getirmemiştir.

Öte yandan 29.979.123 seçmenden 25.157.089'u oy kullandı. Oyunu kullananların da 740.423'ü oyunu ya-

SEÇİM SONUÇLARI ÜZERİNE

karak hiçbir partiye vermedi. Bu rakamların ortaya çıkardığı tabloya göre 50'şer bin lira para cezası riskinde göze alan 5 milyon seçmen oyunu kullanmadı. Bu, toplam seçmen sayısının % 16-17'sini oluşturuyor ki hiç de küçümsenecek bir rakam değildir. Oy kullanmayanlara getirilen 50 bin liralık para cezası olmasaydı; bu seçimlerde oyunu yakan 5 milyon sayısının hayli daha yüksek olacağı tartışma götürmez. Herşeyden önce emekçi halklarımızın büyük bir kesimi seçime giren düzen partilerinin tümünü değişik dönemlerde iktidar yaparak denedi. Bizzat kendi deneyimleri ile bu partilerin kendilerine fazla bir şey getiremeyecekleri gerçeğini öğrendi. Kemer sıkma politikası, işsizlik, yoksulluk, pahalılık, yarınlara güvensizlik, daha fazla sömürü, işten atılma, lokavt, eşitsizlik, işkence, hapis cezaları, insan haklarının sürekli çiğnenerek ayaklar altına alınması; Kürt halkının asgari ulusal demokratik taleplerine karşı acımasız bir savaşın dayatılması vb. sorunlar gelmiş geçmiş tüm sömürgeci düzen partilerinin temel politikaları olarak yaşanageldi. Tüm bu nedenlerle oy kullanmayan 5 milyon seçmenin yanı sıra oyunu kullananlar da hiçbir partiye tek başına iktidar olamayacaklarını açıkça gösterdi.

HALKLARIMIZ KENDİ ÖZ PARTİLERİ İLE SEÇİME KATILAMADI

Türkiye ve Kürdistan İşçi sınıfının,

yoksul köylülüğün, geniş emekçi yığınlarının eşitlik, demokrasi, özgürlük ve sosyalizm taleplerini dile getirecek bir programla seçime giren partileri yoktu. Bu yüzden halklarımız gerçek öz partileriyle seçimlerde temsil edilemedi.

Seçim propagandalarında gerçek ırkçı-şoven yüzünü tamamen ortaya seren ve gedikli Türkeş'in koltuğuna soyunan Ecevit, İşçi sınıfının yoğun olarak toplandığı Zonguldak'ta «SHP'ye vereceğiniz her oy doğudaki bölücülere gider» propagandasının ürünü olarak milletvekili seçilmeyi başardı. Ama bir dönemlerin Karaoğlanı'nın maskesini düşürmesi; Kürdistan'da tamamen silinmesine de neden oldu. Buda halkımız için iyi birşey oldu. Sadece Ecevit örneğinde bile Türkiye işçi sınıfının nasıl bir ideolojik silahla donatıldığını gösterir niteliktedir ve acı da olsa çok öğreticidir. Bu özel örnek bile Türkiye işçi sınıfının hangi sınıf bilincine sahip olduğunu ve örgütlülük düzeyini açıkça gösteriyor. Bu, aynı zamanda devrimci-demokrasi güçlerinin ne kadar zayıf olduğunu bize sergiliyor. Yurtsever bağımsız adayların aldıkları az sayıda oylar da-yurtsever, devrimci kesimlerin gerçek gücünü göstermese bile-bunun bir ölçütüdür. Hoşumuza gitmese de gerçek durum budur. Bu nedenle halen kokuşmuş düzen partileri yüzbinlerce, milyonlarca emekçiyi peşinden sürükleyebiliyor.

Kürdistan'daki duruma gelince; seçim sonuçlarından da görüldüğü gibi

SEÇİM SONUÇLARI ÜZERİNE

Hakkari, Van, Bitlis, Ağrı, Erzurum, Erzincan, Bingöl, Elazığ, Urfa gibi illerde sömürgeci düzen partileriyle işbirliği ve uşaklık yapan aşiret reisleri, şeyh, ağa gibi potansiyel nüfuza sahip belirli kesimler halen milletvekili seçilebilmektedir. Gerçi bu illerde bile küçümsenmeyecek yurtsever bir potansiyel vardır. Ancak bu potansiyel, var olan işbirlikçi gericilerin etkinliğini kırabilecek düzeyde değildir. Şırnak, Mardin, Siirt, Batman, Diyarbakır, Adıyaman, Muş gibi illerde de düzen partileri tamamen iflas etmiştir. Fakat şunu da görmek gerekir ki bu illerde düzen partilerinin iflas etmelerinde Necmettin Erbakan'ın Alpaslan Türkeş'le yaptığı ittifakın önemi küçümsenemez. Şüphesiz mazlum Kürt halkı için bu ittifakın çok faydası oldu. Çünkü Kürdistan'da dini inançlarına sadık, ama kandırılmaya müsait saf bir potansiyel mevcuttur. Erbakan'ın bu ittifakı, O'nun da maskesini indirdi. Bu da dini açıdan yurtsever halkımızla düzen canbazları arasındaki yeni saflaşmayı ve netleşmeyi hızlandırdı. Bizdeki dinci kesimleri yeni arayışlara sevketti. Ama düzen partilerinin işbirlikçiler aracılığıyla ayakta kaldıkları illerde bile iyi bir çalışmayla yakın gelecekte gerici-işbirlikçi potansiyel, yerini yurtsever potansiyele terkedeceği bilinen bir gerçekliktir. «**Olağanüstü Hal Valisi**», Özel tim, koruculuk sistemi ve özel ordu eşliğinde sürdürülen savaş, görülmemiş baskılara, sindirme ve kitle katliamlarına rağmen kısa sü-

rede birçok seçim bölgesinde güçlenen HEP'in SHP ile birlikte aldığı oylar önemli bir ölçüdür. Şu da bir gerçektir ki HEP olmasaydı, SHP tek başına bu oyları alamazdı. Bu bağlamda SHP, HEP'i basamak yaparak Kürdistan'da kazançlı çıkmıştır. Diğer taraftan da SHP'nin başta İstanbul, Ankara, Adana, İzmir, İzmit gibi işçi sınıfının yoğun olduğu alanlarda ağır yenilgiye uğraması da onun durumunu sergiliyor. HEP'in seçimlere sokulmaması sonucu aldığı tutum da ilginçti. HEP, sahip olduğu dinamikleri ve radikal tabanını hiçe sayarak devlet partisi SHP ile «**ittifak**» yapıp seçimlere girdi. Halbuki çoğu HEP parti teşkilatlarının eğilimi, seçimlere bağımsız adaylarla girmektir. HEP yönetimi kliği ise kısa vadeli özel çıkarlarını öne çıkararak Kürdistan'da iflas eden SHP'nin kucağına oturdu. Aslında HEP'in seçimlere SHP ile birlikte girmesi bir ittifaktan ziyade bir devlet operasyonuydu. Diğer bir ifadeyle HEP, ameliyat masasına yatırıldı. Zaten şimdiye kadar hangi prensiplerle, nasıl bir protokolle SHP ile ittifak yaptıkları da HEP yöneticilerince, özel olarak da Fehmi Işıklar'ca açıklanmış değildir. Seçimlerden sonra Fehmi Işıklar'ın bazı açıklamalarından da anlaşılacağı gibi HEP, SHP'ye iltihak etmiştir. Bu klik, İnönü'nün deyişiyle «**Yuvaya döndüler.**»

HEP'in politikasızlığı ve seçimlerde içine girdiği çıkmaz konusunda Kürt solundan iki eğilimin yaklaşımı-

SEÇİM SONUÇLARI ÜZERİNE

nı da kitlelere sunmak gerekiyor. Bu iki eğilimden en ilginç «sol» radikal eğilimdir. Bu eğilimi savunan kimi kalemler önce SHP ve diğer düzen partilerini haklı ve doğru bir şekilde eleştirdiler ve HEP'in bağımsız adaylarla seçime girmesinin en iyi tavır olduğunu belirttiler. Ancak bu kalem sahiplerinin döktükleri mürekkep henüz kurumadan bir hafta sonra 180 derece çark yaparak HEP'in SHP ile yaptığı «ittifakı» ;«Genelde oluşan bu devrimci demokratik sol ittifak ve blokla Türk ve Kürt emekçi halkına uygun zemin ve ortam hazırlayarak, Kürt ve Türk halkının özgürlük ve demokrasi mücadelesine önemli yararlar sağlaması hedefleniyor.» şeklinde "değerlendirdiler". 70 yıllık devlet partisi olan SHP, meğer «sol» bir partiymiş de bizim haberimiz yokmuş. Bu baylarımız, HEP'e yapılan ve tüm demokrasi güçlerince bilinen bu devlet operasyonunu haklı göstermeye çalışırken tamamen gerçekleri inkar ettiler ve kitlelere yanlış hedef gösterdiler. Bunlara göre bu koşullarda Kürdistan'da bağımsız aday göstermenin can güvenliği yokmuş. Kürt sorunu parlamenter mücadele ekseninde de olsa savunmanın başlı başına büyük riskler gerektirdiğini herkes biliyor. Türkiye'de Kürt sorununu savunanlar, telörgülü mayın tarlalarında bir yürüyüşü göze almak zorundadırlar.

Günü geldiğinde Kürt halkını sömürgeci düzen partilerine karşı boykota götürmenin zemininin kendiliğinden

oluşmayacağı biliniyor. Böyle bir zemini oluşturmanın yolu da her şeyden önce halka doğru, sağlıklı ve bağımsız bir politika göstermekle; halkı bu yolda örgütleyip harekete geçirmekle mümkündür. Yoksa düzen partilerinin Kürdistan'da yıllardır sürdürdükleri sömürgeci politikalarını teşhir etmek, geniş halk yığınlarından tecrit etmek mümkün değildir. İttifaklar sorununda da Türkiye demokrasi güçlerini iyi saptamak gerekiyor. SHP'ye «sol» bir misyon vermenin hiç bir bilimsel izahı yoktur.

Sağ reformist eğilime gelince, bu eğilimin yıllar boyu CHP kuyrukçuluğu yaptığı biliniyor. Zaten böyle bir çizginin sağlıklı politika üretmesi, halk kitlelerini kendi öz gücüyle mücadeleye sürüklemesi diye bir sorunu yoktur. Bu seçimlerde de SHP-HEP pazarlığında, bu eğilim dışarda kaldı. Daha doğrusu sarfedilen çabaları boşa gidince, kendilerini bunun dışında buldular ve akabinde bağımsız aday gösterme faaliyetlerine girdiler. Bu eğilime mensup kalem sahiplerinin «değerlendirme»lerine de baktığımızda, bunlar biraz daha ince politika yaparak yakayı ele verdiler. Bunlar; HEP'in, bizim de eleştirdiğimiz seçim politikasını uzun boylu eleştirdikleri bir yazıda asıl yaklaşımlarını şu satırlarda dile getiriyorlar:

«Oysa koşulları uygun bir partiyle, ya da SHP ile, HEP'in ilkelerine ters düşmeyen, Kürt halkının ve demokrasi güçlerinin onurunu koruyan, SHP'den aday olacak HEP'lile-

SEÇİM SONUÇLARI ÜZERİNE

ri zor durumda bırakmayan bir ittifakın koşulları yaratılabilir. Bu da Türk ve Kürt halklarının çıkarına olurdu.»

Sağ ve «sol» sapmaların dünyanın birçok ülkesinde zaman zaman ortak noktalarda anlaştıkları ve bir araya geldikleri bilinen bir şeydir. Bu bizde de bir sürpriz olmamalıdır. Bizde bu durum, bu seçimlerde koşullara göre biraz daha değişik biçimde kendini gösterdi. Başka türlü ifade edersek; teorik olarak aynı şeyi savunan bu iki eğilimin pratikte de birlikte hareket etmesi en doğal olandı. Ancak HEP içindeki güçler dengesi radikal eğilimden yana ağır bastığı için sağ eğilim dışlandı. Hepsi bu kadar...SHP ile «**ittifak**» yapma eğilimindeki iki ayrı yaklaşım arasında «**ayrılık**» gibi görünen fark ise; radikal eğilimin biraz daha acemice «**teori**»sini formüle etmesi; sağ eğilimin ise daha ustaca ince bir politikayla bunu formüle etmesidir. Biri diyor SHP «**sol**»'dur; öbürü de SHP ile ittifakın yapılabileceği, ancak ilkelerde anlaşmak kaydıyla...

Bilmem belirtmeye gerek var mı? Türkiye'de demokrasi mücadelesinde Kürt halkının asgari demokratik talebi olan ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı ilkesi; iki ayrı partinin ittifak için temel bir ilke olduğuna itiraz var mı? Türk ve Kürt halklarına mensup yurtsever-devrimci güçlerin bu ilkeye hiç bir itirazlarının olamayacağını biliyoruz. O zaman sormak gerekiyor; Kürtleri bir halk olarak görmeyen, Kürt halkını TC vatandaşı

olarak kabul eden ve bu devletçi geleneğinden hiç şaşmayan bir SHP ile Kürt halkının ulusal demokratik taleplerini savunan bir HEP, hangi ilkelere bir araya gelecekler;«**ittifak**» yapacaklar ya da «**sol ittifak**» oluşturacaklar. Doğrusu buna kargalar bile güler.

HEP adayı olarak SHP'den seçilen gerçekten yurtsever devrimci, bizim de sevdiğimiz bazı milletvekillerinin meclise girmeleri, HEP'in bu yanlış tutumunu değiştirmiyor. Ancak ilerisi için bu milletvekillerine ve HEP'in diğer kitesine önemli görev ve sorumluluklar düşüyor. HEP'i SHP güdümüne sokmaya çalışan yönetici klingen bu yanlış ve teslimiyetçi tavırlarına karşı koyarak HEP'e sahip çıkmalılar ve HEP'i yaşatmaya çaba sarfetmelidirler. Kaldı ki bu arkadaşları meclise gönderen Kürt seçmenler oyunu SHP'ye değil; onların sorunlarına sahip çıkan HEP'e ve HEP'in şahsında kendilerine vermiştir. Bu durum bile o bölgelerde düzen partilerinin tamamen iflas ettiğini açıkça gösteriyor. Ama bu tek başına yetmiyor. Gerçekten HEP'i yaşatmak isteyenler SHP ile ideolojik ve örgütsel bağlarını kesmek zorundadır. Yoksa bu saatten sonra kimi «**akıl fıkraları**»nın iddia ettikleri gibi SHP'yi mi düzelterekler. Seyit Abdülkadir'in tutumu ve akibeti bu kardeşlerimize de bir ders olmasını umarız.

Kitlesellenen Kürt dinamiklerini sömürgeci devlet partilerinin potalarında eritmeye çalışanlar da günü gel-

SEÇİM SONUÇLARI ÜZERİNE

diğinde Kürt halkına hesap vermek zorunda kalacaklar. Kimlik kavgası veren Kürt halkı, düzen partilerinde değil, kendi öz partilerinde tutarlı, kişilikli ve bağımsız bir politika üretmek ancak özgürlüğüne kavuşabilir. Bu; parlamenter alanda olduğu gibi, politik, askeri, diplomatik ve demokratik mücadelede de böyledir. Unutmamak gerekirken örgütsüz bir halk hiçbir şeydir. Son yüz-yüzelli yıllık Kürt halkının mücadelesinde görüldüğü gibi Kürt halkı örgütsüzlükten ve öndersizlikten hep kaybetmiştir.

YENİ KOALİSYONLAR DA HALKLARIMIZIN SORUNLARINI ÇÖZEMEZ

Çıkan seçim tablosu gereği DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel, hükümeti kurmakla görevlendirildi. Bu satırlar yazıldığı sıralarda DYP-SHP Koalisyonuna kesin gözüyle bakılıyordu. Çünkü iki parti arasında sürdürülen Koalisyon görüşmeleri, bakanlıkları bölüşme aşamasına gelmişti. Kamuoyuna yansıdığı kadarıyla SHP Genel Başkanı Erdal İnönü'nün Başbakan yardımcısı olması bekleniyor, önümüzdeki günlerde Demirel-İnönü Hükümetinin göreve başlayacağı kesindir.

12 Eylül cuntasının devamı olan sekiz yıllık ANAP hükümeti, Koalisyon hükümetine tam bir enkaz devre-

diyor. Yeni Hükümet, 215,9 trilyon lira (43 milyar 752 milyon dolar) dış borç ve 76,1 trilyon lira iç borç olmak üzere toplam 313 trilyonluk borç paketini ANAP'tan teslim alacak. Bu rakam içinde iç ve dış borçlarla gelir ortaklığı senetlerinin faiz yükleri dahil değildir. Ayrıca sözleşme farklarından oluşan ve işçiye ödenmesi gereken 1 trilyon lira da yine Demirel'i bekliyor. Üretimde görülen düşüşler devam ediyor. Döviz gelirlerinde görülen durgunluk, turizmin felce uğraması, yıllık büyüme oranının yüzde 3'ün altına inmesi, ihracatın tükenme noktasına gelmesi, işçi eylemleri ve yüzde 70'lerde seyreden enflasyon sözcüğün tam anlamıyla ekonomik kriz tablosunu sergiliyor.

Yeni Hükümet sadece ağır ekonomi paketini devralmıyor. Kürdistan sorunu geçmişte olduğu gibi yeni hükümetin de baş gündem maddesini teşkil ediyor. Kürdistan sorunu ile geniş işçi, memur, kamu çalışanları, öğrencilerin akademik, demokratik, siyasal, kültürel gibi yığınlarca sorunları yeni hükümeti derinden düşündürüyor, endişelendiriyor.

Koalisyon'un üzerinde mutabık kaldığı ekonomik, siyasal, sosyal, temel hak ve özgürlükler, Kürdistan sorunu gibi konular, ana hatlarıyla kamuoyuna açıklandı. Hükümetin programını oluşturacak bu sorunları kısaca şöyle özetleyebiliriz. Hükümet, 12 Eylülle birlikte faaliyetleri durdurdu-

SEÇİM SONUÇLARI ÜZERİNE

lan siyasi partiler, sendikalar ve demokratik kuruluşlara ilişkin hükümleri bir Anayasa değişikliği ile ortadan kaldırmaya, 82 Anayasasını sivil bir Anayasa şekline getirmeye çalışacaklarını belirtiyorlar. Sözde Anti-terör, Sansür ve sürgün yasalarında değişiklik yapılacak. Memurlara sendika kurma hakkı getirilecek, sendikal çalışmalar konusunda İLO standartları temel alınacak. Vergi reformu yapılacak. Vatandaşlar sigortalanacak, herkese tedavi imkanı sağlayacak yeşil kart verilecek, Üniversite özerkliği sağlanacak, koruculuk sistemi, «**Olağanüstü Hal ve Bölge Valiliği**» tekrar gözden geçirilecek. Türkiye'nin «**Üniter yapısı**», «**Türkiye devleti, Ülkesi ve Milletiyle bölünmez bütünlüğü**» vs. tartışma dışı bırakılacak, Enflasyon 500 günde tek haneli bir rakama düşürülecek vs.vs...

Kısacası Türkiye'de her zamanki gibi hükümetlerin ucuz edebiyat politikaları, büyük ve flaş vaatler bu hükümet protokolünde de mevcuttur. Öyle ki günlerdir günlük basın, köşe yazarları Demirel'i öve öve bitiremiyorlar. Yok Demirel Gorbacov olmuş, Perestroika'yı Türkiye'de uygulayacakmış, Türkiye'yi gerçek bir demokrasiye kavuşturacakmış vs... Ama bunlar, en önemli bir sorunu gözönünde bulundurmamak istemiyorlar, tartışmaktan kaçınıyorlar. Kürt sorunu..Bu hükümet de diğerleri gibi Kürt halkının varlığını resmen kabullenmiyor. Tüm dünya alem biliyor ki Türkiye'de Kürt halkının varlığı kabul edil-

meden ulusal demokratik taleplerine çözüm getirilmeden; Türkiye'ye de demokrasi gelemes, gelişemez, yerleşemez. Böyle bir hükümetten bu sorunun çözümünü beklemek saflık olur. çünkü defalarca şapkasını alıp giden Demirel yedinci kez hükümeti kuruyor; Ortağı İnönü'de 70 yıllık sabıkalı Kürt düşmanı bir partinin lideridir. Bugün parlamentodaki tüm partiler düzen partileridir ve geçmişte olduğu gibi şimdi de halklarımızın temel sorunlarını çözemezler. Varolan siyasal, ekonomik, sosyal sorunlar da git-tikçe derinleşecek, tamamen bir çöküntüye gidecek. Çünkü ekonomik ve siyasi kriz geçici değil, yapısaldır. Ve ANAP'ın bıraktığı enkazı bir yıkıma götürecektir. Ayrıca, Türkiye'nin siyasal yapısı da bu koalisyon hükümetinin pek uzun ömürlü olmayacağını gösteriyor. Bu durum, daha sonra DYP, ANAP veya DYP, ANAP, RP koalisyonlarını ve akabinde tekrar erken bir genel seçimi gündeme getirecektir.

Tüm bu nedenlerle Türk ve Kürt devrimci-yurtsever, demokrasi güçlerine ciddi görev ve sorumluluklar düşüyor. Demokrasi ve sosyalizm mücadelesinde legal imkanlardan yararlanmak Kürt ve Türk halklarının kardeşliği şiarı ekseninde safları sıklaştırmak; geniş emekçi yığınları mücadeleye kazandırmak, örgütlemek ve emin adımlarla iktidara yürümek gerekiyor. Bunun için görev başına diyoruz !

TBMM'DE ANDIÇME TÖRENİ VE ŞAHLANAN ŞÖVENİZM

Botan AMEDİ

Ondokuzuncu Dönem Milletvekillerinin andiçme törenleri 6 Kasım günü TBMM'nde yapıldı. Ancak bu dönemki andiçme törenleri, geçmiş dönemlerde yapılan andiçme törenleri gibi devletçi gelenek kuralları gereği «kazasız belasız» geçmedi. SHP listesinden seçilen HEP Diyarbakır milletvekillerinden Leyla Zana ve Hatip Dicle'nin andiçme metnine ilave ettikleri sözler, Mecliste bulunan milletvekillerinin sert tepkilerine neden oldu ve günlerce kamuoyunda tartışmalara yolaçtı.

«Mecliste olay yaratan iki milletvekili»nin andiçme metnine ilave ettikleri sözlerin nedenleri ve gösterilen tepkilerin «haklılık» derecesini irdelemek gerekiyor. Çünkü bu «olay», günlerce basında da işlendi; siyasal partilerin, sendikaların, değişik kuruluşların protesto etmelerine ve Türk milliyetçiliğinin yeniden şahlanışına neden oldu. Sorunun özünü kavramamız için önce andiçme metninden başlayarak konuyu açıklığa kavuşturmamızda yarar vardır.

Anayasanın «Andiçme» başlıklı 81.maddesi şöyledir:

«Türkiye Büyük Millet Meclisi

LEYLA ZANA

üyeleri, göreve başlarken aşağıdaki şekilde andiçerler.»

«Devletin varlığı ve bağımsızlığını, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü, milletin kayıtsız şartsız egemenliğini koruyacağıma, hukukun üstünlüğüne, demokratik ve laik cumhuriyete ve Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı kalacağıma; toplumun huzur ve refahı, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde herkesin insan haklarından ve temel hürriyetlerden yararlanması ülküsünden ve Anayasa'ya sadakatten ayrıl-

mayacağıma; büyük Türk milleti önünde namusum ve şerefim üzerine andiçerim.»

Bu metinde sloganlaşmış bazı belirlemeleri burada açmak gerekiyor. «vatanın ve devletin bölünmez bütünlüğü...», «...Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı...», «...büyük Türk milleti...» gibi belirlemelerin hemen tümü birbirine bağlı, birbirini tamamlayan bir zincirin halkalarıdır. Önce sözü «...büyük Türk milleti» sloganından başlayarak konuyu açalım. Bu belirlemeyle gönderme yapılan, Türk milletinin büyüklüğüdür, üstünlüğüdür. Bunun temelinde yatan neden ise üstün ırk, üstün millet (ulus) teorisidir ve çağdışı, ırkçı, şoven bir teoricidir. Bu teorinin mimarı da M.Kemal Atatürk'tür. Diğer bir deyişle bu belirleme, kaynağını «Atatürk ilke ve inkılaplarından» alıyor. Atatürk'ün bu üstün ırk teorisi, Almanya'da Hitler'e yolgöstericilik yapmıştır. Hitler, Alman toplumunda «üstün Alman ırkı»nı ortaya attığında ve faşist ırkçı ideolojiyle şekillendiğinde, yeryüzünde kendine en büyük iki öğretmen seçtiğini ve bunların ona ilham kaynağını oluşturduğunu belirtir. Hit'lerin bu iki büyük öğretmenlerinden biri M.Kemal Atatürk'tür; diğeri ise Mussolini'dir. Hitler, kendisi bunu açıklıyor; yoksa bizim bir yakıştırmamız değildir.

Her milletin kendine özgü ulusal marşları, ulusal antları vardır. Fakat çağımızda ne Amerika'da, ne Afrika'da, ne Avustralya'da ne de Avru-

pa veya İskandinavya'da böyle bir belirlemeye rastlamak mümkün değildir. Bir Alman, bir İngiliz, bir Fransız, bir Rus ya da bir Amerikan kendi andiçme metinlerine «büyük Alman milleti», «büyük İngiliz milleti», «büyük Fransız milleti», «büyük Rus milleti» ya da «büyük Amerikan milleti» deme ihtiyacını duymaz. Çünkü nüfus sayısına veya ekonomik ve teknik alanda gösterilen başarı ve alınan mesafeye göre hiçbir millet kendini başka bir milletten üstün veya büyük göstermez, göstermemelidir de. Bu, hiç bir ülkede kendi ulusunu başka uluslardan üstün gören insan veya grupların olmadığı anlamına gelmez. Her ülkede rasist (ırkçı-faşist) diye nitelendirdiğimiz gruplar, bireyler vardır. Ama bu düşünceler bu devletlerin resmi ideolojisi değildir. Ama Türkiye'ye baktığımızda durumun hiç de öyle olmadığı görülür. Bunun da nedenleri var şüphesiz. Bunu biraz açmak yerinde olacaktır.

Açın bakın Türk Anayasalarını! Bu anayasaların hazırlanışında Türk milliyetçiliğinden hız ve ilham alındığı kolayca görülecektir. Örneğin; sadece 1961 ve 1982 Anayasalarının başlangıç bölümlerinde tam ondört (14) kez Türk sözcüğü geçiyor. Yine aynı Anayasalarda «Türk varlığının devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esası», «demokrasiye aşık Türk evlatları», «Türk milletinin menfaatları», «kutsal Türk devletinin varlığı», «egemenliğin kayıtsız şartsız Türk milletine ait olduğu», «ebedi Türk

vatanı ve milletin bütünlüğü» ve 81.maddede gördüğümüz gibi **«vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğü...»** belirlemeleri-ki bunlar Atatürk ilke ve inkılâpları için birer şiar, birer slogandır-birçok yerde kullanılmıştır. Tüm bu milliyetçi ve ırkçılık kokan belirlemeler kaynağını Atatürk cumhuriyetinin ilk yıllarından alıyor. Cumhuriyetin kuruluş yıllarında Atatürk'ün ortaya attığı **«Ne mutlu Türküm diyene»**, **«Bir Türk dünyaya bedeldir»**, **«Türk ögün, çalış, güven»**, **«...damarlarındaki asil kanda mevcuttur»** gibi Türk milliyetçiliğinin bu ilkelerini başka türlü izah etmek mümkün müdür? Türk okullarında, daha ilk sınıflardan başlamak suretiyle öğrencilere öğretilen bu ırkçı düşünceler değil midir? Bu konuda 70 yıllık pratik yaşamda hayli mesafe alındığı da inkar edilmez bir gerçekliktir. Bu yolda sarfedilen çabalar sonucu süreç içinde, çok sayıda ırkçı, kafatasçı Türk yetiştirdiği gibi, çok sayıda Kürt de kendi kimliğinden uzaklaşmış ve Türklüğe sarılmıştır.

Yukarıda, bunun nedenleri var dedik. Bizce en önemli ve temel neden Kürt milletinin (ulusunun) inkarıdır. Kürdistan'ın en büyük parçasının Türk devleti tarafından işgal edilmesi, sömürgeleştirilmesi ve Kürt halkının yoğun bir asimilasyona tabi tutulmasıdır. Resmi olarak Kürtlerin de Türkler gibi veya dünyadaki öbür milletler gibi bir millet olduğunu kabul etmemesi ve bu gerçekliği Türk halkından gizlemeye çalışılmasıdır.

Aklıbaşında hiç bir Türk demokrati bu yemin metnini kabul edemez, candan buna katılamaz. Çünkü; başta Anayasa'da yer alan andiçme metni dahi Kürt halkını inkar ediyor. Bu metin, Kürt halkını inkar ettiği gibi Türk halkını da dünyadaki öbür halklardan üstün göstererek ırkçılığı içeriyor. Metinde **«...vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğü»** belirlemesi Anayasa'nın tam 22 ayrı yerinde kullanılmıştır. Andiçme metnine göre milletvekili sayılmak için önce Türkleşmek gerekiyor. Yani bu belirlemeye göre Kürdistan illerinden seçilen ve Kürt seçmenden yeterlik oyu alan bir Kürt, aldığı oylar gözönüne alınmıyor. Milltvekili sayılması için illa da

bumetnioku-yarak kendi-ni inkar et-mesi; yani Kürt kimliği-ni inkar ede-rek kendini bir Türk ola-rak kabul et-mesi gereki-yor.

HATİP DİCLE

Burada gördüğümüz gibi Anayasa'nın 81.maddesi olan andiçme metni ile daha birçok maddesinde temel ilke olarak kabul edilen belirlemeler, ta Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan bu yana devletin resmi, ideolojisi olarak geleneksel bir şekilde sürdürülmüştür. Başka bir deyişle ifade edilirse TC, sömürgeci, ırkçı Kema-

list burjuva ideolojisi üzerinde kurulmuştur. Buna karşı çıkan Kürt devrimci-yurtsever kesimler; bölücülük yaptıkları gerekçesiyle ağır cezalara ve hatta bazan de ölüm cezasına çarptırılabilenmektedir. Sorunun özüne baktığımızda Leyla Zana ile Hatip Dicle'nin tutumları kendiliğinden ortaya çıkıyor. Şöyle ki;

Hatip Dicle, andiçme metnini okumadan önce; **«Ben ve arkadaşlarım, bu metni Anayasal baskı altında okuyoruz.»** dedikten sonra metni okumaya başladı. Ne varki Hatip Dicle'nin bu sözleri karşısında siyasi partilere mensup milletvekillerinin kimileri oturdukları yerde masalara vurarak, kimileri küfrederek, kimileri de kovboyvari yemin kürsüsüne hücum ederek sert tepkilerini gösterdiler. Meclis, bu durumdan ötürü bir süre andiçmeye ara vermek zorunda kaldı. Daha sonra kürsüye çıkan Leyla Zana ise andiçme metnini okudu ve arkasından Kürtçe; **«Min vê sondê jibo biratiya gelên Kurd û Tirk xwend»** (Ben bu yemini Kürt ve Türk halklarının kardeşliği için okudum) ilavesini yaptı. Tekrar masalara vurular, bağırıp çağrışmalar derken yine kısa bir ara verildi. Tutulan tutanağa göre bu iki Kürt milletvekilinin yeminleri kabul edilmedi ve aynı gün gece yarısından sonra saat 02.00 sularında yemin metnine yaptıkları ilaveler geri aldırılarak tekrar yemin ettirildi.

İlginçtir, aynı yemin töreninde RP'ne mensup kimi milletvekilleri

«Anayasa madde 81» diyerek metni okudular. Ama aynı meclisten ve aynı milletvekillerinden bir tepki gösterilmedi. Bu durum şunu açıkça bize gösteriyor. Leyla Zana ve Hatip Dicle'ye gösterilen tepki onların şahsında Kürt halkına karşı gösterilen bir tepkidir. Bu baylarımızın beyinleri ırkçılık ve şövenizm hamuruyla yıkanmıştır ve bu yüzden halen devekuşu politikalarını sürdüreceklerini Türk ve Kürt halklarına ilettiler. Türkiye'yi yöneten bu siyasi partiler ve partilere mensup milletvekilleri baylarımız hiçbir zaman Türk ve Kürt halklarının kardeşliğini istemediler ve istemiyorlar. Bunlar öylesine kör, öylesine sağır ki halen Türkiye'de, Kürdistan'da, Ortadoğu'da ve dünyadaki hızlı gelişmeleri ya görmezlikten geliyorlar; ya da görmek istemiyorlar. Ve bu yüzden ki Türkiye'yi karanlık Ortaçağ mantığıyla halen yönetmek isteyen bu baylarımız Kürt halkının uyanışını, ulusal demokratik taleplerini **«bölge valisi»** ile özel kolordularla, özel timlerle, koruculuk sistemiyle, yani kısacası kanla zulümle çözmeye uğraşıyorlar. Aynı baylarımız öbür taraftan da yıllardır Avrupa kapılarında birer dilenci gibi avuç açıp AT'ye girmek istiyorlar. Burjuva demokratik normlar içinde de olsa Avrupa'daki insan haklarını, temel özgürlükleri ve halkların kardeşliğini göremiyorlar. Her şeyden önce kendilerini her konuda Avrupa seviyesine getirmelerinin zorunlu olduğunu bil-

miyorlar, ya da bilmek istemiyorlar.

Leyla Zana ve Hatip Dicle kardeşlerimizin tutumlarına gelince; her şeyden önce meclis kürsüsünden Türkiye ve Kürdistan halklarına siyasi bir mesaj ilettikleri için onları kutlarız. Ancak yemin metnine ilave ettikleri sözlerini sonradan geri aldıklarından da dostça, kardeşçe eleştiriyoruz. Günlük gazetelere de kısmen yansdığı kadarıyla tehdit edildikleri sözlerini geri almamaları halinde gözaltına alınacakları gerçek de olsa; onların geri adım atmaları tasvip edilemez. En doğru ve tutarlı tavır, milletvekilliklerinin kabul edilmemesi riskini de göze alarak tutumlarını sürdürmeleri olacaktır. Hatta seçim propagandalarında dile getirdikleri gibi andiçmeyi sadece Kürtçe yapmaları daha iyi olacaktır. Kaldı ki dokunulmazlıklarının kaldırılacağına hiç ihtimal vermiyoruz. Çünkü böyle bir durumun yaşanması, Türk devletinin aleyhinde olacaktır ve siyasi partiler ile TC, dünya kamuoyunun baskısı altında kalkamayacaklardı. İşin daha da ilginç ve üzücü yanı ise Fehmi Işıkların ve kimi HEP yöneticilerinin yaptıkları basın açıklamalarıydı. Fehmi Işıklar ve kimi HEP'li milletvekilleri adeta birer suçlu psikozuna girdiler; kendilerini savunamadılar; kamuoyunu yeterince aydınlatamadılar. Burada görülen eksiklikleri ve yaşanan hataları sadece Zana ve Dicle kardeşlerimizin şahsında değerlendirmiyoruz. Asıl vurgu yaptığımız HEP'tir, HEP'li milletvekilleri ve yöneticilerinin tutumu-

dur. Bu konuda deyim uygun düşerse HEP tamamen sınıfta kaldı; zavallı duruma düştü. HEP'in bu iki milletvekiline yeterince sahip çıkamaması, tutarlı bir politika üretememesi; onun pusulasız olduğunu, seçimlere SHP'ye katılarak girmesi gibi yanlış tutumunu sürdürdü. Bu bile, şimdiden HEP adına SHP listesinden seçilen kimi milletvekilinin ruhlarına fatiha okumak gerektiğini gösteriyor. Çünkü SHP şahsında HEP'e düzenlenen devlet operasyonunun ne kadar başarılı olduğu yakın gelecekte daha net ortaya çıkacaktır. Ancak tüm bu olumsuzluklara ve kimi milletvekillerinin özel çıkarlarını öne çıkarma hesap ve manevralarına rağmen; HEP'ten milletvekili seçilen Leyla, Hatip ve yurtseverliğinden şüphe etmediğimiz diğer milletvekilleri kardeşlerimize önemli görev ve sorumluluklar düşüyor. Bize göre bu milletvekilleri biran önce SHP'den ayrılmalı, HEP'te yerlerini almalı ve HEP örgütleriyle omuz omuza vererek kendi politikalarını netleştirmelidirler.

Yemin töreninde düzen partili milletvekillerini çileden çıkaran diğer bir durum da Dicle ve Zana'nın kesk û sor û zer (yeşil, kırmızı ve sarı) renklerini gösteren birer mendil yaka ceplerinde taşımaları oldu. Bu da anlamlıydı ve ırkçı baylarımızın tam da şah damarlarına basmıştı. Çünkü bu renkler, Kürdistan bayrağının simgesi olduğundan uzun bir süredir Kürdistan'ın her tarafında yasaklanmıştı.

Hatip Dicle kürsüde and içerken yerlerinden kürsüye fırlayıp Dicle'nin yakasına yapışarak renkli mendili gösteren DYP Isparta milletvekili Ertekin Durutürk ile Afyon milletvekili Ethem Kelek, Dicle'ye bağırarak «**sözlerini geri al, burası Türkiye Cumhuriyeti, burada böyle konuşamazsın**» dedi ve renkli mendili Dicle'nin yakasından almak istedi. Aslında Dicle'nin yakasına uzanan eller, devletin elleriydi, düzenin elleriydi. Leyla Zana'nın renkli kurdela takması, Hatip Dicle'nin de sarı mendil taşımasının nedenleri konusunda gazetecilerin sorularını Dicle şöyle açıkladı:

«Olağanüstü Hal Bölgesinde İçişleri Bakanlığının genelgesiyle sarı, kırmızı ve yeşil renklerin birarada bulunması yasaklandı. Bu renklerin birarada bulunmalarına Devlet baskısı var; bunu ve diğer baskıları protesto için böyle bir eyleme giriştik.»

Bizce de Dicle ve Zana'nın bu eylemleri yerinde ve kutlanması gereken eylemlerdi.

TBMM'de yaşanan bu olay, MİT'in güdümünde çalışan hemen tüm gazetelerde surmanşet yapıldı. En sağcısından solcu geçinenlere kadar tüm köşe yazarları kızgınlıklarını dile getirdiler ve günlerce yazılar yazarak Türk milliyetçiliğini kamçıldılar. Kimi sol geçinen neokemalistler de akıl vererek bu işin yanlışlığını, bunun Türk ve Kürt milliyetçiliğini kördüğünden dem vurdular.

Siyasi Parti liderlerinden en ilginç tepki Bülent Ecevit'ten geldi. Bir dö-

nemlerin «**Halkın umudu**», «**Karaoğlan**» Ecevit Mecliste yaşanan olayı «**Kara bir gün**» olarak nitelendirerek; «**Uyarılarımı yaptığım için vicdanım rahat. Ancak milletimle birlikte yüreğim kan ağlıyor**» dedi. Andiçme anında yerinde donup kalan İnönü'nün burnundan düşen bin parça olurdu. Aynı gece basına yaptığı açıklamada İnönü «**iki milletvekilini istifa etmiş saydığımı**» söyledi. Olay, SHP teşkilatlarında da büyük tepkilerle, protestolara neden oldu. İnebolu'da SHP'li belediye başkanı Fikret İşeri yönetiminde 10 bin imzalı bir protesto metni (30 metre boyunda) Turgut Özal'a ve Erdal İnönü'ye gönderildi. Bu uç örnek bile olayın Türkiye'de ne ölçüde Türkçülüğü şahlandırdığı ve Türk ırkçılığın hangi düzeylerde olduğunu kanıtlar, niteliktedir. Ama aynı olay Kürdistan'da da coşkuyla karşılandı. Leyla Zana ve Hatip Dicle'nin yeminlerinden sonra Cizre'de havaya sıkılan kurşunlarla alkışlandı. Ancak ilerici geçinen kimi solcuların unuttukları bir nokta var. Kürt milliyetçiliği ulusal boyunduruğa karşı ilerici muhteva taşıyor; Türk milliyetçiliği ise bugünkü şekliyle ırkçılığı simgeliyor. İkisi arasındaki farkı iyi görmek gerekiyor.

Mecliste yaşanan bu olay; özgürlük, bağımsızlık ve demokrasi mücadelesinde Türk ve Kürt halkları ve onların devrimci-yurtsever güçlerinin henüz mesafe almaları için uzun bir yolun olduğunu bir kez daha ortaya çıkardı.

Aşağıdaki mektup Cumhuriyet gazetesinde yayınlanmak dileğiyle Uğur Mumcu'ya yollanmıştı. Ancak bilinen nedenlerle Mumcu kendi stüdyosunda buna yer vermedi. Yazı sahibi D.Yıldırım bir nüshasını da dergimizde yayınlanması için bize yolladı. 5. sayımıza yetişemediğinden bu sayımız da mektubu yayınlıyoruz.

Sayın Uğur Mumcu

D.YILDIRIM

5 Haziran 1991 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde «öncesi ve sonrasıyla ŞEYHSAİT AYAKLANMASI» başlıklı yazınızı okudum. Söz konusu yazınızda bir dizi gariplik ve yanlışlıkla karşılaştım. Bunlardan sadece bir tanesine değinmeyi zorunlu görüyorum.

«Haydar Bey, Ümraniye Bucak Müdürü'yü (70)» diyorsunuz. 70 nolu dipnotta «Baytar Nuri, Nahiyeye müdürünün Alişan Bey olduğu belirtiliyor. (Dersimi, M.Nuri, Dersim Tarihi, Eylem yay. 1979 İst. s:110). Genelkurmay yayınında da Ümraniye Nahiyeye Müdürünün Haydar Bey olduğu belirtiliyor. (İstiklal Harbinde ayaklanmalar s:260)» denilmektedir.

Burada iki aynı iddia arasında Genel Kurmaya ait olanı kendinize daha yakın, «doğru» olarak kabul ettiğiniz anlaşılıyor. Oysa gerçek Nuri Dersimi'nin dediği şekilde olduğunu çok kesin olarak biliyorum. Eğer sizde gerçeği merak ediyorsanız, Ankara ve İstanbul'da oturan binlerce Ümranlı insandan bir veya ikisine durumu sorabilirsiniz. Bu zahmete katlan-

mak belki zor gelebilir; O zaman, Albay Kabacalı'nın 19 Mayıs 1991 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki yazısında ifade edilen «Koçgiri aşiretinin reisi Mustafa Paşa'nın oğlu ve Ümraniye nahiyesi müdürü Alişan Bey ile paşanın kâtibi Alişer ...» gerçeğine göz atabilirsiniz.

Yine aynı yazınızda «Ankara hükümeti, çatışmayı önlemek amacıyla Koçgiri Aşireti Reisi Alişan Bey'i Reyhaniye kaymakam vekilliğine, kardeşi Haydar Bey'i de Ümraniye Bucak müdürlüğüne atar.(74)» diyorsunuz. Yukarıda katıldığınız Genel Kurmaya ait belge böylece de yalanlanmış oluyor. Zira Haydar Bey'in Bucak müdürü olduğu iddia edilen tarihten sonra ancak ve ancak bir atama oluyor ve bu atamada Haydar beye Bucak müdürlüğü veriliyor.

74 nolu dipnot ise şöyle:

« 74-)Dersimi S:115; Türk İstiklal Harbi s:261.»

«Türk İstiklal Harbi» adlı kitabın İsveç'te yayınlanan PİYA dergisinde basılan ilgili bölüm ve sayfası-

na baktığımda, sizin o kitapta geçiyormuş gibi gösterdiğiniz şeyle değil de başka sözlerle karşılaştım. Şöyle ki:

«Kürt Teali ve Teavün Cemiyeti'nin başlarından ve Koçgiri aşiretinin reislerinden olan Haydar Bey, sonradan Divriği Kaymakamlığı'na atanmış; fakat oraya gitmeyip Tunceli (Dersim)'e ailesi ile birlikte yerleşmişti.» (Piya sayı 11 s:54)

Devamla şöyle demektesiniz.: «Alişan Bey ile kardeşi Ümraniye Bucak Müdürü Haydar Bey ayaklanlara yardım ederler. (75)»

75 nolu dipnot «Türk İstiklal Harbi s:263» şeklindedir.

En iyisi biz 263. sayfaya karşılık düşen ilgili paragrafı hep birlikte okuyalım:

«Bu olayda İmranlı Bucak Müdür ve Koçgiri Aşiret Reisi Haydar Bey görevi başına gelmeyerek evinde oturmuş ve el altından başkaldıranlara gerekli yönergeleri de vermeyi unutmamıştı. Asiler İmranlı'yı tamamen işgal ettikten sonra Haydar Bey meydana çıktı. Esir edilen subay ve memurları güya korumak bahanesiyle kendi konağına götürüp misafir etti. Gerçek sebep ise, bunları gerektiğinde hükümete karşı rehine olarak elinde bulundurmak istemesiydi. Çünkü, Tunceli'de bulunan Alişan'a arkadaşı Mithat aracılığı ile yazdığı bir mektupta; Her kabileden 50 kişinin Koçgiri'ye yardıma gelmesini bildirmişti...» (Piya sayı 11 s:55)

Birbirini izleyen iki sayfa arasındaki çelişki çok açık. İlk sayfada Haydar Bey Tunceli'ye yerleşiyor. Onu izleyen sayfada ise Haydar Bey Tunceli'ye yerleşti denilen sırada bir başka yerde, İmranlı Bucak Müdür'ü olarak karşımıza çıkıyor. Bu kadar dikkatsizlik olurmu diye sormadan duramıyorum.

Bu çelişkinin sebebi şu: Kitabı kaleme alan kişiler ücretli kalemlerdir. Çerçeve belli, amaç Koçgiri'yi mahkum etmek. Burada doğruyu söylemek diye bir niyet yok. Böyle olunca titizlik te gerekmiyor. Görevi bir an önce bitirmenin aceleciliği içerisindeyler yazarlar.

Piya dergisinden aktardığım alıntılar daha öncede söylediğim gibi «Türk İstiklal Harbi» adlı kitaptan alınmıştır. Sözkonusu kitap «Genelkurmay Başkanlığı Resmi yayınları serisi no:1» olarak 1974 yılında Ankara'da basılmıştır.

Eğer, Uğur Bey, sizin aktardığınız kaynak ile benim aktardığım arasında bir farklılık yok ise, geriye durumu açıklayıcı bir tek sebep kalıyor: Sizin çelişkiyi örtbas edici tutumunuz!

Zira, ilk olarak Nuri Dersimi'nin söylediklerini Türk İstiklal Harbi adlı kitapta da geçiyormuş gibi gösteriyorsunuz. Akabinde «Türk İstiklal Harbi» adlı kitabın kendi kendisini yalanlayan özelliğinin anlaşılmasında için yukarıda verdiğim alıntıları aktarmaktan kaçınıyorsunuz. Sizin bu

durumu fark ettiğimize emin gözüyle bakıyorum. «Objektif» ve «ciddi» gibi gösterilmek istenen Genelkurma-ya ait kitap açısından bu tür «ufak» potlar ciddi zaaf anlamına gelmemektedir.

Değirmek istediğim başka bir nokta şu: Koçgiri Halk Hareketi'nin Kürt Teali Cemiyeti tarafından organize edildiği ile ilgili bir eğilim var, yazınızda. Oysa Koçgiri'de örgütlenme çabaları Kürt Teali Cemiyeti'nden daha eskidir. Harekatın en etkili unsuru Alişer'dir. Bunu M.Kemal de bildiğinden, Alişer'i af etmez (gerçi Alişer'in de böyle bir talebi yoktur).

Daha Birinci Dünya savaşı sırasında Alişer'in Rus ve Ermenilerle ilişki çabası içerisinde olduğu biliniyor. Savaşın sonlarında Alişer önderliğinde Kürt güçlerinin Ovacıği işgalide bilinen başka bir gerçek.

O yıllarda Kürt Teali Cemiyeti yönetiminin, Seyit Abdülkadir'in tav- rı tamamen tersi yöndedir.

O Osmanlı'nın birliğinin korunması fikrindedir. Müslüman «kardeşlerin» «gavura» karşı birlikteliğini savunur.

Seyit Abdülkadir'in Yunanlılar karşısında da aynı çizgiyi sürdürdüğü kanaatindeyim. Oysa Koçgiri Yunanlılar ile savaş döneminde patlak verir. Harekat Devlet'in provakasyonu sonucu erken bir zamanda, kış aylarında başlar.

Nuri Dersimi'nin bölgeye gelmesi öyle görünüyorki, asıl kendi çaba-

sı sonucudur. Kürt Teali Cemiyeti'nin «Kabülü» olsa olsa pekte gönüllüce değildir. Durumun böyle olduğu Koçgiri'deki katliam sırasında bu dernek yönetiminin sessizliğinden anlaşılmaktadır. Seyit Abdülkadir'in Alevi Kürtlere soğuk baktığını N. Dersimi'nin şu sözleride doğrulamaktadır:

«Hatta Alevi Kürtlerin Sunni Kürtlere nazaran mevcudiyet nokta- yı nazarından bir kıymetleri bulunmadığı da ileri sürülüyordu. Bu halin ileride bir felaketle karşılaşacağına artık inanmıştım. Fakat elimden başka birşey gelmiyordu»(1)Hatıra- tım Vet.Nr.Dersimi s: 99

N.Dersimi bölgeye geldiğinde harekat örgütlüdür. O harekete dahil olur. O günün şartları içerisinde, aynı yörelili olmayan birinin önderlik rolünü oynayabilmesi mümkün değildi.

Benim bildiğim ve duyduğum başka gerçeklerde Koçgiri harekatının bölge ileri gelenlerince bağımsız olarak örgütlendiğini kanıtlamaktadır. Bunlara başka bir vesileyle değineceğim.Kürt Teali Cemiyeti ile olsa olsa belki zayıf bir ilişki, ilişkiyi geliştirme çabası vardır. Fakat izlenen çizgiler son derece farklıdır.

Doğruların bilinmesini engelleyen bu kötü mantığın son bulması umuyla başarılar dilerim.

D.YILDIRIM

25-08-1991

SEYİD RIZA VE DERSİM ŞEHİTLERİNİ SAYGIYLA ANIYORUZ

Selim UĞUR

«75 yaşındayım ve şehit olup Kürdistan şehitleri arasına katılıyorum. Dersim yenildi, fakat Kürtlük ve Kürdistan yaşayacak. Kürt gençleri intikamımızı alacaklar. Kahrolsun zalimler, şerefsizler ve yalancılar.»

Yukarıdaki sözler, Elazığ Buğday Pazarı meydanında 18 Kasım 1937 günü şafak vaktinde idam sehpasında ölüme giderken Dêrsim Ulusal Hareketi lideri Seyid Rıza'nın söylediği son sözleridir.

Dersim Hareketi lideri Seyid Rıza ve onbir (11) arkadaşının idam edilişleri üzerinden 54 yıl geçti. Aradan 54 yıl gibi yarım asrı aşkın bir zaman süresi de geçse, halkımızın tarihine mal olan ulusal kurtuluş şehitlerimizi anmak; onları yaşadıkları dönemin ulusal ve toplumsal koşulları özgülünde değerlendirmek, günümüz mücadelesinde yaşatmak, kölelik zincirini kırmak isteyen bir halkın evlatları olarak onların deneyiminden ders çıkarmak, kimliğimize sahip olmanın yanısıra devrimci ve yurtseverlik görevidir de.

İrkçı-şoven baskıların, acımasız bir savaşın sürdürüldüğü ülkemiz koşullarında şehitlerimizi, ulusal önderlerimizi kitlesel etkinliklerle anma

Dr.NURİ DÊRSİMİ
(JÎ ALÎ RASTÊ YEKEMÎN)

koşulları olmadığından, onlara karşı olan görevlerimizi kısa bir yazı çerçevesinde de olsa dile getirmek, yeni kuşaklara bunu maletmek ve geçmişle gelecek arasında bir köprü oluşturmak gerekiyor. Dersim lideri Seyid Rıza (Rızo)'yu bu bağlamda ele almak, O'nu ve onunla birlikte bağimsiz bir vatan uğruna canını veren binlerce, onbinlerce şehidimizi saygıyla anmak amacıyla bu satırları kaleme alıyorum. Bu kısa yazıyı Seyid Rıza'nın öz yaşamı ve kişiliği ile ilgili bir gi-

rişle başlamak istiyorum.

Batı Dersim'den ilerici-yurtsever bir aileden Seyid İbrahim'in oğlu olan Seyid Rıza, Kalmên Sor ve Lır-tikê yöresinden Ari Deresi köyünde 1862 yılında yoksul bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiş. S.Rizo, babasının ölümünden sonra köyden göçedip Tujık Dağı yöresinde Axdad köyüne yerleşmiş.

Ocak kabilesinin Şeyh Hasan an aşiretinden olan Seyid Rıza'ya Dersim Kürtleri «**Rızo, Rehber, Babanın oğlu**» lakaplarıyla adlandırıyorlardı. O, konuşmalarıyla, dürüstlüğüyle, cesaretiyle, hoşsohbet ve şakalarıyla kendini halkına sevindirebilmişti. O, alçakgönüllü biriydi ve yediden yetmişe hemen herkesle konuşur, sorunlarıyla ilgilenir ve halkı Kürtlük ve Kürdistan ülküsü doğrultusunda eğitmeye uğraşır. Seyid Rıza yoksul bir ailedendi ve zaman zaman halkla şakalaştığında kendine «**Ben fakara Rızo'yum**» derdi.

Seyid Rıza'nın halk arasında yaptığı toplantılarda söylediği şu sözler çok önemli olup O'nun kişiliğini en yalın biçimiyle ortaya koymaya yetiyor:

«Tüm Kürtler kardeştir. Kürtler bir ailedendir ve her Kürt bireyi bağımsız bir Kürdistan'ın yaratılması için çalışmaya borçludur ve bu yolda gerektiğinde Kürdistan uğruna ölmeyi göze almakla yükümlüdür.»

«**Lacê babo**»nun (babanın oğlu) bu değerli tespitleri onun vatan aşkıyla yoğrulmuş inançlı, sarsılmaz bir kişiliğe sahip olduğunu sergiliyor. Deni-

lebilir ki o dönemde ve ondan sonraki dönemlerde O'nun bu değerli tespitleri halk arasında yeterince yayılsaydı; kuşaktan kuşağa bir ülkü olarak algılanıp aktarılsaydı, sömürgeciliğin ülkemize yerleşmesi ve toplumu-muzu kişiliksizleştirmede aldığı yol kolay olmazdı. O'nun söyledikleri bu sözler günümüz koşullarında da bağımsızlıktan, özgürlükten yana tüm insanlarımızın kişilikli bir perspektif seçmelerine de ışık tutuyor.

Seyid Rıza hoşgörülü bir insandı ve din konularında da tutucu değil, tersine insanların dini düşüncelerinin ayrılığını normal karşılar; ayrı dinlerden olanlara da sevgiyle, şefkatle yaklaşırdı. O'nun bu özelliği 1915 Nisan'da yaşanan büyük Ermeni Katliamı karşısında gösterdiği kararlı tutumunda açık ifadesini buluyor. İttihat ve Terakki'cilerin bu katliamından kaçan binlerce Ermeni (20-30 bin arası) Dersim'e sığındığında Seyid Rıza onları bağrına bastı. İttihatçıların tüm istek ve hücumlarına rağmen Rıza, onları korudu ve geri vermedi. Kurtulan bu Ermenilerin yaşamları Seyid Rıza'nın kararlı ve himayeci kişiliğine borçludur. Çünkü Dersim katliamına kadar gelmiş geçmiş tüm Osmanlı-İttihatçı-Cumhuriyetçi iktidarlar Dersime hükmedememiş; tersine Dersim Kürtleri adeta kendi küçük dünyalarında özgürce yaşamlarını sürdürebilmişlerdir. Bu durum, daha sonra göreceğimiz gibi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1936'daki açılışın-

da baş gündem maddesi olmasına neden olmuştur.

Seyid Rıza'nın bir özelliği de kollektif çalışmaya ve kendi toplumsal koşullarda demokrasiyi yaşama geçirmesiydi. O, mücadele konusundaki çalışmalarında hiç bir zaman kendi başına karar vermezdi. O, önce topluluğu dinler, sorunu tartıştır, herkesin görüşünü alır ve sonunda kendi düşüncelerini de belirterek bir karara varırdı. O dönemin koşullarında kendi dar aşiret yapıları içinde de olsa O'nun yaşama geçirdiği demokrasi ve kollektif çalışma anlayışı; günümüzde dahi sosyalizm adına, marksizm-leninizm adına işçi sınıfı bilimi adına kendi başına buyruk, ağavari, aşiret reisvari, kendini beğenmiş, kendinden başkasını hiç beğenmeyen, kollektif çalışmaya gelmeden «devrimci kadrolar»a da yol gösterecek kadar engin bir perspektif sunuyor. Seyid Rıza'nın bu özelliğini yalnız bir şekilde bize gösterecek bir örneği vermeden geçemeyiz.

Dersim Ulusal Hareketi devam ettiği bir dönemde ateşkes anlaşması sağlamak amacıyla Seyid Rıza yönetimindeki Dersim heyetiyle Ankara hükümeti adına Erzincan valisi Ali Rıza ve Ankara'dan gelen Erzincan mebusu müftü Hacı Fevzi'den oluşan heyetler arasında bir çeşme başında bir görüşme yapılır. Heyetler eşliğinde binlerce kişi toplanmıştır. Tartışmalar sırasında Seyid Rıza'nın özel hizmetçisi olan Kumo adlı kişi de çeşme yanındaki bir dut ağacı üzerinde tar-

tışmaları izliyor. Genç bir delikanlı olan Kumo S.Rıza'nın konuşmasını sürdürdüğü bir sırada sözünü keserek zazaca şöyle seslenir: «**Rehber Rıza, görüşlerin doğru değil**» Kumo'nun bu sözleri üzerine Seyid Rıza ile Kumo arasında tartışma başlar. Onlar epey tartıştıktan sonra S.Rıza Kumo'ya; «**oğlum, görüşlerin ve düşüncelerin benimkinden daha doğrudur**» der ve karşısındaki heyete dönerek tartışmaları Kumo'nun görüşleri doğrultusunda sürdürür. Türk heyeti bu olay karşısında hayretlerini gizleyemezler oradaki kalabalıkla birlikte Kumo'yu alkışlarlar.

S.Rıza'nın diğer bir özelliği daha vardı ki bunu da burada belirtmemiz gerekiyor. S.Rıza'nın bu özelliği, bir ulusal kurtuluş liderinin sahip olması gereken bir özellikti. Bu, onun fazla saf ve gereğinden fazla iyi niyetli olmasıydı. Onun bu özelliği, başta O'nun ve öbür onbir şahsiyetin kolayca Ankara Hükümetinin tuzağına düşmesine ve son nefeslerini darağacında vermelerine neden oldu. Buna ilişkin gelişmelerin seyri şöyledir:

Dersim halkının soykırım planı, TBMM'nin 1936'daki açılışında M.-Kemal'in yaptığı konuşmada şöyle dile getiriliyor:

«**İç sorunumuzda var olan en önemli aşama Dersim sorunudur. İçerde varolan bu yara, bu çıban, neye mal olursa olsun kökten kesilmesi ve temizlenmelidir. Bu konuda acil kararların alınması için hükümete geniş ve tam sorumluluk veril-**

DERSİM ŞEHİTLERİ

melidir.»

M.Kemal'in konuşması üzerine Mecliste Dersim Sorunu hakkında karar alındı ve yeni bir kanun çıkarıldı. Bu kanuna göre Dersim (Tunceli), Xarpêt (Elâzığ) ve Çepexçûr (Bingöl) yöreleri Üçüncü Genel Müfettişliğine bağlandı ve General Abdullah Alpdoğan müfettiş olarak atandı. A.Alpdoğan şu üç önemli sorumluluğu üstlendi ve bu konuda tam yetkili kılındı:

I-Üçüncü Umumi (Genel) Müfettişliği,

II-Dersim Genel Komutanlığı,

III-Dersim Valiliği

Abdullah Alpdoğan Ankara hükümetinden görevini devraldıktan sonra Elâzığ'a geldi. Burada askeri ve siyasi örgütlenme çalışmalarına koyuldu. O, arkadaşlarıyla birlikte bir taraftan saldırı hazırlıklarını yapıyor; beri taraftan da siyasi çalışmalarını sürdürüp aşiretler arası varolan çelişkilerden yararlanarak bir kısmını kendi safına çekmek, bir kısmını tarafsızlaştırmak suretiyle aşiretlerin ittifakını bozarak zayıf düşürmek ve böylece önlerine koydukları hedefe kolayca varmaya çalıştı.

General Alpdoğan Dersim Xarpêt ve Çebexçûr yörelerinde askeri yönetim ilan etti; yeni tedbirler aldı ve halktan silah teslimini istedi. Halkı kandırmak için bir takım vaatler söyledi. Bir yandan da halkı sindirmek, yılgınlığa düşürmek için tehditler savurdu. Bu çalışmaları halk üzerinde olumsuz etki yarattı ve aşiret-

ler arası çelişkiler daha bir genişleyip derinleşti. Hozat aşiretleri hükümet saflarında yer aldılar, Şemikan, Ovacık, Koçan, Mazgirt, Pilemür ve Nazmiye aşiretleri tarafsızlıklarını ilan ettiler. Yukarı Abasan, Kerebelian, Ferhadan, Bextiyar, Yusufxan, Demnan ve Heyderan aşiretleri ile kışmen Kalan aşireti kendi aralarında ittifak kurup saldırılara karşı başkaldırıcıyı sürdürdüler.

Seyid Rıza ve Eli Şêr aşiretler arasında en geniş ve güçlü bir ittifak kurmak için uğraşılsalar da bunda başarılı olamadılar.

Türk ordusu 1936 kışında tüm hazırlığını tamamladı; fakat şiddetli kış şartlarından ötürü saldırıya geçemediler. 1937 baharı geldiğinde Dersim dört bir yandan bombalanmaya başlandı. Türk ordusu büyük bir hazırlık yapmasına rağmen ilk aşamada geri çekildi. Erzurum-Erzincan kolordularıyla Diyarbakır'daki hava karargahındaki kuvvetler de Elazığ'a yetiştirildi ve daha sonra genel taarruz başladı. Ankara hükümeti bu savaşa öyle büyük ve geniş çaplı önem veriyordu ki Anadolu'da seferberlik ilan etti ve 26,27,28 doğumluları askere aldırdı; İsmet İnönü bizzat savaş alanına gelip durumu yerinde denetledi.

Seyid Rıza ulusal başkaldırının genel lideriydi. Eli Şêr ise hareketin siyasi lideriydi. Savaşın tüm planlarını ve savaş taktiklerini örgütleyen Eli Şêr aydın, bilinçli bir şairdi. İsyana Hareketi Eli Şêr'in yurtdışına çıkıp ulus-

DERSİM ŞEHİTLERİ

lararası destek alma çalışmasını kararlaştırdı. Hükümet de Eli Şêr'in bu durumunu biliyor ve O'nun bir an önce ortadan kaldırılması planlarını hazırlıyordu. Bu planın gerçekleşmesi için de Seyid Rıza'nın yeğeni hain Rêber'e görev verilmek isteniyordu. Bu işi organize etmekle görevli olan komutan Şefket bey, Rêber'i Alpdoğan'a götürdü, Alpdoğan Rêber'i büyük hediyelerle ödüllendirdi, O'na vaatler verdi ve gerekli talimat ve emirleri iletti. Rêber, aldığı görev ve verilen talimat gereği kendi halkını tekrar kazandırıp amcasının gözüne girebilmek için formalite icabı tespit edilen mıntıkada Türk ordusuyla bir kez çarpışmaya girdi. Daha sonra pişmanlığını S.Rıza'ya bildirdi. Rêber, Seyid Rıza dışında öbür aşiretlere güven verdimdi. Amcası S.Rıza bir türlü ona güvenmiyordu. Ve bu yüzden onun ziyaret talebini de kabul etmedi. Ancak kendini öbür aşiretlere kabul ettirmeyi başaran Rêber, artık aşiretler arasına girmişti. Rêber, yanında silahlı 11 hain arkadaşıyla birlikte Eli Şêr'in Dersim bölgesinden ayrılıp yurtdışına gitmesine bir gün kala Eli Şêr'i ziyarete gitti. Eli Şêr misafirlerine yemek hazırlamaya uğraştığı bir sırada Rêber silahını doğrultup Eli Şêr'in vücuduna boşalttı, silah sesiyle öbür odadan dönen Eli Şêr'in hanımı ve mücadele yoldaşı, eşini yerde kanlar içinde görünce hemen geri dönüp odadan kendi silahını aldı ve tekrar dönüp Rêber'e ateşledi. Ancak çıkan mermiler Rêber'e değil de yanında

oturan hain arkadaşı Efendi'ye isabet etti. Bunun üzerine Rêber, Eli Şêr'in hanımına da bir el ateş edip onu da öldürdü. Rêber, Eli Şêr ile hanımının kafalarını kesip torbalara koydu ve arkadaşlarıyla birlikte atlarla dosdoğru Elâzığ'a gelip Alpdoğan'a teslim etti.

Türk ordusu bir taraftan soykırımı en acımasız bir şekilde sürdürürken; öbür taraftan da çeşitli entrikalar, siyasi manevralar çeviriyordu. Alpdoğan ve ekibi çeşitli aşiret reisleriyle ilişkiler kurdurmayı sürdürüyor; değişik araçlarla Seyid Rıza'yla da ilişkiye giriyordu. Sonunda Erzincan valisi Seyid Rıza'yla tekrar ilişki kurarak O'nu kandırmaya uğraşıyordu. Hükümetin, Dersim'in sorunlarını dinlemek ve çözüm yolları bulmaya hazır olduğunu; bu nedenle kendileriyle görüşme yapmak istediğini belirtiyordu. Erzincan valisinin bu sözlerine kanan Seyid Rıza yanına aldığı bir heyetle Erzincan'a gitti. Hükümet yetkilileri Seyid Rıza ile heyetini valilik binasında tutukladılar. Kandırıldığını anlayan Seyid Rıza, kelepçeli olarak valilikten alındığında dışarıda merakla bekleyen halka dönerek zazaca «**Kahrolsun kahpe yalancılar, şerfesizler**» diye bağırarak tepkisini dile getirdi.

Seyid Rıza ve onbir (11) arkadaşı 5 Eylül 1937 günü Erzincan'da tutuklanıp Elâzığ'a götürüldüler.

Seyid Rıza ve arkadaşlarının idamlarından sonra 1938 baharında tank, top ve helikopter eşliğindeki saldırı-

DERSİM ŞEHİTLERİ

lar daha bir yoğunlaştırıldı ve yarıda kalan soykırım böylece tamamlanmış oldu. Dersim'de yaşlı-geç, çoluk-çocuk, kadın-erkek toplam 80 bin civarında insan öldürüldü. Yerleşim alanları tamamen bir harabeye çevrildi.

Yukarıda anahatlarıyla gördüğümüz gibi Ankara hükümeti önce Dersim hareketini içerden fethedip kendine işbirlikçi uşaklar yaratarak hareketin beyni durumundaki Eli Şêr'i fizik olarak ortadan kaldırmayı başarıyor. Hükümetin tüm entrikalarını, önüne koyduğu hedefi Seyid Rıza görmedi. Burada Seyid Rıza'nın önemli tarihi hatasına parmak basmamız; O'nu kötülediğimiz veya karalamaya çalıştığımız sonucu çıkarılmamalıdır. Tersine, O'nu ve o harekete önderlik edenleri saygıyla anarken onların içine girdikleri önemli hata ve eksikliklerden yeni nesillerin ders çıkarmasına vurgu yapıyoruz. Seyid Rıza'yı değerlendirirken de o günün koşullarından, Dersim Kürtlerinin aşiretçi yapısından soyutlamıyoruz. O toplumun çıkardığı hareketi ve önderlerini o zaman dilimi çerçevesinde değerlendiriyoruz.

Ölümsüz şehidlerimizle ilgili sözlerimizi bağlamadan önce hain Rêber'in akıbetini de okuyucuya sunmamız hem yararlı, hem de öğreticidir.

Seyid Rıza ve arkadaşları idam edildikten ve jenosit hareketi tamamlandıktan sonra görevli Türk ordu mensupları Rêber'le genç oğlunu Teşak yöresinde bir dere kenarında kur-

şuna dizerler. Daha sonra Rêber'in köydeki evine giden aynı görevliler, evin altını üstüne getirerek daha önceleri Rêber'e verilen para, altın gibi değerli eşyaları alırlar; evi yağmalar ve Rêber'in hanımı ile çocuklarını dayaktan geçirerek tümünü Anadoluya sürgüne yollarlar.

Bana göre Ankara hükümeti Rêber'e hakettiği isabetli mükafatı vermişler. Zira kendi halkına yaramayan, ihanet eden böylesi aşağılık kişilerin başka halklara yararlı olmaları beklenir mi? Böyle iğrenç yaratıklar ancak kirli işlerde kullanılarak paçavraya çevrilir ve daha sonra çöp kutusuna atılır. Dünyanın her tarafında de-ğişmez kural budur.

Dersim Ulusal Başkaldırı Hareketi Liderleri Seyid Rıza, S. Rıza'nın oğlu Reşik Hüseyin, Yusufan aşireti reisi Kamber, Kureyşan aşireti reisi Seyid Hüseyin, Ali Ağa ve yedi arkadaşları 18 Kasım 1937 şafağında ölüm sehpasına giderek vatan toprağını kanlarıyla suladılar. Onları, Eli Şêr ve onbinlerce Dersim Kürdü, bağımsızlık ve özgürlük ağacının kanla sulayacağı inancıyla ölümü kucakladılar. Özgür yaşama hamuruyla yoğrulan, namusları kirlenmesin diye yüksek kayalıklardan Munzur çayına atlamak suretiyle ölüme meydan okuyarak canını feda eden yüzlerce, binlerce gelin, kız ve genç kadını saygıyla anıyor; onları birer sembol olarak aramızda yaşıyoruz!..

ULUSAL KONFERANS TARTIŞMALARINA BİR AÇIKLIK

N. HEVAL

**Osmanlılar Kürdistan'da
tesadüfî bir yönetim biçimi
uygulamış değillerdi;
tersine, bu siyasetle neyi
elde edeceklerini bilmekte
idiler.**

**Öylesine ki, ortaya koydukları
merkezi yönetim biçimi ile
Makyevel'in devlet anlayışı
içinde merkezi devlete
bir örnektir.**

Fransa Kralı XII.Louis, İtalya'yı işgal ettiğinde tam tersi bir metod uygulamış, güçlülere elde tutmuş, zayıfları yıkmış ve sömürge gibi kullanmamıştır. Bu hatalarına rağmen İtalya'yı zorda olsa elde tutabilmiştir. Ancak, biliyoruz ki bu fazla uzun sürmemiş; İtalyanlar birliklerini kısa sürede sağlayarak dış baskıdan kurtulmuşlar.

Yine Makyevel, bir başka yerde, ayaklanma içinde olup işgal edilen bir ülkenin kolayca kaybedilmediğini, çünkü işgali güvenli kılmak için suçlu-

ların cezalandırılacağını, şüphelilerin gözleneceğini ve zayıf yerlerde kendini güçlü kılacağını söylerken adeta bugün bize anlatmaktadır. (Age.s.11) İşte Kürdistan halkının bugün çektiği baskılar hep bahaneler ardına saklanmış çağdışı teorilerin tatbikatından başka birşey değildir.

18. yüzyıla gelindiğinde bu aşiretlerin durumunu İ.Hakkı Uzunçarşılı şöyle aktarıyor: "*İskan işleri, bu 18. yüzyılın ilk yarısında hükümeti yoran ve bilhassa Güney Anadolu'da yani, Antalya, İçel, Adana, Maraş ve Urfa'da asayiş bozan meselelerden birisi de Türkmen ve Kürt aşiretlerinin iskanları işi idi. Bu aşiretlerin bir kısmı iskan kabul etmeyerek, ya doğrudan doğruya şekavet'e veyahut iskan edildikten sonra yerlerinden kaçmak suretiyle muhalefete başlayarak asayiş bozuyorlardı; bilhassa hükümetin Avusturya muharebesiyle meşgul olduğu sırada, yani 1716'da bunların faaliyeti pek artmıştı.*"(İ.Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi s.316)

Osmanlı, Türkmen aşiretleri için harcadığı çabayı Kürtler için göstermemiştir. Anadolu'da aşiretlerin top- rağa bağlanması önemle üzerinde du- rulan bir olgudur. Kürdistan'da ise bu- na Malatya, Maraş ve Urfa dolayla- rında işlek topraklar üzerinde başvur- muştur. Aşiretlerin büyük çoğunluğu ise bu uygulamaya alınmamıştır; alın- ması da düşünülmemiştir. (Muş ova- sında ise, tütüne rağbetin arttığı bir dönemde ekonomik karakterli, kendi- liğinden bir yerleşime rastlanır.) Çün- kü bu takdirde genel bir ayaklanmayı karşılamak zorunda olacaklardı. Ayrı- ca, feodal beyliklerin de yerleşmiş bu insanlar üzerinde kurabilecekleri ege- menliğe de yol açmamış oluyorlardı.

Kürdistan'da her ne kadar Kürt beylikleri ve aşiretler için bir statü be- lirlenmişse de merkezi devletin aygıt- ları da bu statülerin yanında varlığını sürdürürler. Bu durumda olan ve di- rekt merkez tarafından belirlenen beylikler, devletin gerçek temsilcileri durumundadırlar. Osmanlı, süreç için- de bunların etkinliklerini daha fazla öne çıkarmıştır. Kürt beylikleri ise bu kuruluşların yanında sadece temsilci düzeyde kalan, işlevsiz bir ünvan ola- rak varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Özellikle **Karlofça** anlaşmasından sonra, Kürdistan'daki Valiliklerin gö- rev ve sorumlulukları arttırılmıştır. "*Bağdat valisine geniş selahiyat ve- rilip, icabında harekete geçmek üzere Diyarbakır, Şehrizer ve Musul beylikleriyle birkısım ocaklık san- caklar Bağdat valisinin emir ve ko-*

mutası altına konulmuştur."(İ.H.U. age 4.cilt birinci bölüm)

Süreç bu tür kurumların işlevinin genişletilmesini gerekli kılmıştır. Ve Kürtler sadece dış görünüşüyle, var olduğu sanılan, otonomilerini koruya- mamışlardır. İşte bu görünüş, Stefan Yaresimos'la birlikte birçok tarihçiyi de yanıltmıştır.

Süreci izlemeye devam edelim:

Vak'a-Nüvis Ahmet Lutfi Efen- di'nin tarihine göre, 1860'lı yıllarda Merkezden atamaların önem kazan- dığı görülmektedir. 1861'de Kürdis- tan Valisi Ali Rıza Paşa azledilerek, yerine Silistre Valisi sabık Halil Kâ- mili Paşa getirilir. Buradaki Kürdis- tan tabiri Vak'a-Nüvis Ahmet Lutfi Efendi'ye aittir.(Cilt X.s.44)

1862'de Harput Valisi İsmail Pa- şa, Erzurum valiligine, Erzurum Vali- si de Ankara Valiligine atanır. Eski Kürdistan Valisi Ali Rıza da bu sene içinde Adana Valisi olur.

1864-65 yıllarında, Van mutasarrı- fı sabık Ahmet Paşa'ya Yemen Valili- ği; Süleymaniye Kaymakamı Musta- fa Paşa'ya Hicaz Vali yardımcılığı; Van mutasarrıfı Hakkari Kaymaka- mı sabık Abdullah Paşa'ya ve Hakkari Kaymakamlığı Hüdavendigar Mu- tasarrıfı Nureddin Paşa'ya tevcih olundu.(Age. s. 124)

Bu son Kaymakam başarısız ol- muş olacak ki, Hakkari Kaymakamlı- ğından alınarak Lazistan Mutasarrıflı- ğına atanır.(Age.s.136) Bunun dışın-

da yüksek derecedeki din görevlilerinin de merkezden atandığı görülür. 1862 yılında Bursa'lı Vehbi Efendi Kürdistan Valiliğine atanır. (Age. s. 63)

Oysa Kürt beylikleri de kendilerine verilen sahte ünvanların farkına varmışlardır. Benim, "Yüz yıl savaşları" olarak adlandırdığım ayaklanmalar, Osmanlının Kürdistan'ın içişlerine açıktan karışma durumunda olduğu 1800 yılları boyunca olmuştur.

Bu çalkantılı yıllar, aynı zamanda devletin, yoğun olarak aşiretler üzerinde oynadığı yıllar olmuştur. Bir aşiretin üzerine diğerinin gönderilmesi, istenmeyen bir beyliğin yerine rakip bir aşiretin getirilmesi artık sık sık rastlanan bir olgu olmuştur. Bunu özellikle 100 yıl savaşlarında görmekteyiz. Bu ayaklanmaları incelemeyi konu dışı bırakıyoruz. Ama bir kısa örnekle de bunu vermeye çalışacağım:

1806-1809 yılları arasında Süleymaniye bölgesinde meydana gelen Abdurrahman Paşa ayaklanması bu rakip mücadeleye bir örnektir. Süleymaniye şehrinin kurucusu olan İbrahim Paşa'nın yeğeni olan Abdurrahman Paşa, bölgede güçlenme eğilimi göstermesi üzerine, Osmanlı'yı hemen harekete geçiriyor. Rakip bir aşiret reisi olan Halit Paşa'yı Süleymaniye Emirliğine atar. Bu durumda Baban aşireti ayaklanır ve Halit Paşa öldürülür. Olaylar sonunda Abdurrahman Paşa da İran'a kaçmak zorunda kalır.

Yine Bedirhan Bey ayaklanmasında (1844-47) Osmanlılar ayaklanmayı içten yıkarlar Savaşçı ruhuyla tanıyan Bedirhan Bey'in yeğeni Yezdan Şer'i Osmanlılar elde ederler ve isyanı ihanete uğratırlar.

Aynı Yezdan (1855-1856) kendisine bahşedilen beyliğin bir isimden ibaret olduğunu fark edip ayaklandığında bu kez karşısında sadece Osmanlı'yı değil, aynı zamanda İngiliz ve Fransız'ları da görür. Osmanlı-Rus savaşının yarattığı politik durumdan faydalanmak isterken, İngiliz ve Fransız politikasının oyunları içerisine düşer. Bu güçler bir çok aşiret üzerinde etkili olarak bu isyanın başarısız kalmasına neden olur. Sadece Rusya daha güneye inmesin diye Osmanlı'nın yanında tavır alırlar.

Batı'da Burjuvazinin taşıdığı bayraklar olan Ulus ve Ülke kavramı, Kürdistan'da feodaller tarafından ele alınmıştır.

Bu, kapitalizmin sömürge bir ülkede aldığı çarpık karakterin bir sonucuydu.

Sömürgeciliğin bu işleyiş biçiminden hareketle, Kürtlerin neden bir birlik kuramadıkları, neden bir feodalin diğer feodaller üzerinde veya aşiretler üzerinde egemenlik kuramadıkları açığa çıkmaktadır. Burjuva tarihçiler ise bu durumu Osmanlının koryuculuğu biçiminde açıklamaktadır.

lar. Çünkü Osmanlı, batıda hıristiyan halkı kendi yerli eğemenliğine karşı koruyordu. Doğuda, Kürdistan'da ise, aşiretleri feodallerin eğemenliğine karşı koruyordu. Ancak, her nedense bu koruyucu sistemin, söz konusu ülkenin sosyo-ekonomik ve siyasal yapısı üzerinde yarattığı yıkıcı etkiler üzerinde durmak istemiyorlardı. Çünkü o zaman sorunun köküne, siyasetin kendisine inmiş oluyorlardı.

İşte bugünkü aşiretçiliğin, köy koruyuculuğunun kökleri ve tarihi gelişimi buralara dayanmaktadır. Devlet, bugün, kendisinden çok önce var olan bir başka devletten (Osmanlıdan) aldığı tecrübeler ile sözkonusu politikayı uygulayabilmektedir. Ama Kürt halkı fazla bu oyunun farkında değildir.

Neden?

İşte bu yaşanan ve bilinmeyen tarihsizlik yüzündendir. Çünkü Kürt halkı kendi tarihini gerçekten bilmemektedir. Bu konudaki çalışmaların oldukça yetersiz oluşu veya kendisine ulaşamaması sonucu halk olarak her gün bu tarihsizliği yaşamaktadır. Şüphesiz kendisine pahalıya mal olarak yaşamaktadır.

Şimdi bu koruyucu devletin, yani işgal ettiği topraklarda zayıfları koruyan, güçlü kuvvetlerin artmasını önleyen bu politikanın sonuçlarına bir bakalım:

Güçlü feodellerin kendi halkı üzerinde istedikleri gibi yaptırım uygulamaları, onların siyasal ve ekonomik

güçlerinin zayıflatılmasını da doğurmuştur. Ekonomik olarak ihtiyaç duyduğu insan gücünü yeterli biçimde karşılayamamıştır. Üstelik bu beyliklerin sınırlarını bir başka beylik aleyhine genişletmesi de imkansız gibiydi. Çünkü diğer beylik de Osmanlı koruyuculuğu altındaydı. Aşiretlerin de beylik statüsü ile bu koruyuculuk içine girmesi sonucu, feodaller ellerinde var olanla yetinmek zorunda kalmışlardır. **Sadece bir kısım feodallerin, bölgelerindeki hıristiyan halk üzerinde yaptırım uygulamalarına izin verilmiştir.** Daha çok bu halk köle gibi çalıştırılmıştır. Böylece Hıristiyan azınlıkların dikkatleri de devlete değil mevcut Kürt beyliklerine çekilmiş oluyordu.

Böylece bu sistem içinde her sosyal birim, bir diğerine karşı düşman haline getirilmiştir.

Siyasi planda ise, bu beylikler, eğemen oldukları topraklar üzerinde, kendilerine verilen sözde "hükümet" organlarına sahip değillerdir. Yargı denemesinde bulunan Naib'ler, Defterdarlar, Sekreterler, Müftüler, merkezi iktidar tarafından belirlenir.

Bir yandan Kürt Beylikleri, diğer tarafta merkezi yönetimin iktidar organları ikili bir karakter göstermektedir. Ne var ki, Osmanlılar, bu beyliklerin zayıf görüntülerinin devam etmesine bile müsaade etmemiştir. Merkezden atanan beyliklerin, hükümetlerin -ki bunlar Diyarbakır eyaletinde 11 tanedir- sayısını giderek arttırmış, beylikleri bu halleriyle bile ya-

şatmamıştır. Buna rağmen Kürt feodelleri topraklarını ellerinde tutmaya devam etmişlerdir.

Osmanlılar özellikle Tanzimat'tan sonra, Kürdistan'a Merkezden gönderilen vali sayısını arttırmışlardır. 1864 yasası çerçevesinde ise, eyalet düzeninden Vilayet düzenine geçmiştir. Bu düzenlemedeki vilayetler şunlardır: Sivas, Halep, Mamuret-ül Eziz, Diyarbakir, Erzurum, Bitlis, Van, Musul. Beyliklerin özünde zaten olmayan siyasi yetkileri böylece ellerinden alınırken aşiretlere yine dokunulmamış; özgür dolaşmalarına müsaade edilmiştir.

Merkezi baskının arttığı 19.yüzyıl boyunca, Kürt beyliklerinin isyan nedenleri burada yatmaktadır. Ancak isyanların nedeni böylesi bir olguya dayansa da Osmanlıya karşı bir Kürtlük ve Kürdistan bilincinin gelişmesine neden olmuştur. 1833-1836 yıllarında meydana gelen (İmadiye, Rewanduz, İran) Mir Muhammed ayaklanması bu bilince önemli katkılarda bulunmuştur. Batıda burjuvazinin taşıdığı bayraklar olan Ulus ve Ülke kavramı, Kürdistan'da feodaller tarafından ele alınmıştır. **Bu, kapitalizmin sömürge bir ülkede aldığı çarpık karakterin bir sonucudur.** Ulus kavramının aşiretler arasında zayıf kalmasının nedeni de yine yukarda izah etmeye çalıştığımız sömürgeci politikanın sonucu olmuştur. Ancak bu politikanın bir neden-sonuç ilişkisine bağlı olduğunu belirtmekte fayda vardır. Yapılanlar rastgele, tesadüfi uygula-

malar değildir.

Osmanlı, başlangıçta doğu sınırlarını konu yapmadığı için, Kürt Beyliklerinin varlıklarına müsaade etti. Zamanla devlet organlarını bu topraklar üzerinde hakim kıldı ve beyliklere ihtiyacı kalmadı. Bu kez bir yüzyıl boyunca beyliklerin ayaklanmasıyla uğraşmak zorunda kaldı. Bu isyanlar aynı zamanda, köylüler ve aşiretler üzerinde ulusal etkiler yaratmaya başladı. İsyancıların bu karakteri ve Kürtlerin birliğe doğru giden yolları henüz daha başlangıcında müthiş bir politikayla alt-üst edildi. Kürdistan tarihinde birliğe vurulmuş en büyük darbe olarak gördüğüm **Hamidiye Alayları** 1890 yılında kurulur. II.Abdülhamit, eskiden, aşiretler üzerinde kurulan koruyuculuğu, askeri bir çerçeveye döndürerek tüm Kürdistan'ı kasıp kavuran, bölgede Hristiyan halka da kan kusturan bir mekanizma yaratmıştır. Burada Makyavelci mantık terk edilmemiştir.

Zayıfların korunması !... Aşiretler veya merkezle iyi anlaşılan feodaller bu örgütlenme içine çekilmiş ve böylece kendi halkına karşı bir ihanet ordusu ortaya çıkmıştır. Legal planda silahlı olan bu aşiretler devlet desteğini de arkasına alarak rakip aşiretlere, devletin güvenip silahlandıramadığı aşiretlere ve köylere karşı da savaş açmışlardır.

Hamidiye alaylarını, her biri 1200 atlıdan oluşan 36 alay teşkil etmekte-

dir. (Bu 45 bin kişilik bir ordu demektir. Musul dışında bir milyonluk bir ülkede önemli bir güçtü bu.) Bazı büyük aşiretler (Cıbran ve Mılanlar gibi) bir kaç alay teşkil edecek şekilde örgütlenmişlerdir. Her aşiret reisi aynı zamanda bir birliğin komutanı idi. Ayrıca aşiret reisinin akrabası olan 2 kişiye Binbaşı'lık, aşiret içinde ileri gelenlerden 4 kişiye Yüzbaşı'lık ve 8 kişiye de Teğmen'lik rütbesi verilerek, aşiret düzeni içindeki hiyerarşik yapıyı alay içinde de korunmuştur.

Halkın ya da ulusun, bizzat kendisinin, sömürgeci uygulamalar nedeniyle parçalanıp oluşturamadığı bir otoriter boşluğunu, eğemen devlet zorla uygulamaya çalışmaktadır.

Bu yapıyla aşiret hiyerarşisinin aynı zamanda siyasal bir güç olarak da ortaya çıktığını söylemek gerekir. Ama bu siyasal gücün, devlet denetiminde olduğunu, devletin istediği zaman müdahalede bulunduğunu da belirtmek gerekir.

Nitekim, 1908'de Meşrutiyet'in ilanından sonra, bu aşiretleri denetim altına almak için bir nizamiye Binbaşı'sı tayin edilmiştir. Askeri okul mezunu olan bu şahıslar, alayların kanunlara uymalarını sağladılar, rastgele saldırı yapıp soygunlara karışmalarına engel olurlardı. Tabii onların bu görevlerini tırnak içine almak

gerekir.

Çünkü Hamidiye Alayları çok karmaşık bir toplumsal yapı içinde kurulmuştur. Bu alayların bulunduğu Erzurum, Van, Bitlis, Diyarbakır vilayetlerinde açıkça bir iç savaş yaşanmıştır.

Bu aşiretlerin olumsuzluklarına gelince; esas olarak klasik Osmanlı tavrı olan "Doğu sınırlarının korunması" prensibinden hareket edilerek kurulan bu askeri birlikler, artık bir tehlike olmaktan çıkmış İran'a karşı değil, gelişen ve Güneye doğru inmeye çalışan Ruslara karşı durmaktadır.

Ruslarla savaşın olmadığı dönemlerde ise, aşiretler arası çelişkilere el atmakta ve devletin koruyuculuğu altında bu sorunları çözmektedirler. Devlet bazen bu tür çelişiklerde kendi düzenli ordusunu Hamidiye Alaylarının yardımına gönderirdi. (Varto Tarihi s.148)

Diğer taraftan, sadece sunni mezhebine mensup aşiretlerden kurulan bu alaylar, mezhep çatışmalarının da içine girerek, Kürt ulusal bilincinin oluşmasında yıkıcı bir rol oynamışlardır. Örneğin; 4 Hamidiye Alayına sahip Cıbran aşireti ile Alevi olan Hormek ve Lolan aşiretleri arasındaki savaş yıllarca sürmüştür. Örnek aldığımız bu iki aşiretin devlete bakış açılarının nasıl değiştiğini ilgiyle izleyeceğiz.

Ve Nihayet Hamidiye Alaylarının oynadığı son olumsuz rol bölgede ya-

şayan Hıristiyan halka karşı tavırlarıdır. Osmanlı-Rus savaşının verdiği etkiyle alevlenen İslamcı ruh bölgedeki **Ermeni, Asur ve Kaldeliler'e** karşı bir kıyımaya dönüşmüştür. Kürtlerde etkin bir durumda olan dini öğelerin devlet ve şeyhler tarafından körüklenmesi sonucu, savaş, müslüman hıristiyan çatışmasına yol açmıştır.

Bu aşiretler, Osmanlılarda süren iktidar mücadelelerine karşı da tavır almışlardır. II.Abdülhamit iktidardayken, ona bağlılıklarıyla tanınan aşiret alayları, Abdülhamit devrildiğinde karışık bir dönem geçirmişlerdir. Zira, iktidara gelen İttihat ve Terakki prensip olarak aşiret alaylarına karşıydı. Bu nedenle yer yer huzursuzluklar görüldü. Milan aşiret reisi ve Alay Komutanı İbrahim Paşa Viranşehir'de, Hasenanlı aşiretinden Rıza Halit Malazgirt'te ayaklanırlar. Ancak bunlar bir süre sonra bastırılırlar. İttihat ve Terakki iktidar olduktan sonra Hamidiye Alaylarına bir düzen vererek devamını sağlamış ve gelecekte I.paylaşım savaşı içine sokmuştur. Bununla beraber, İttihat ve Terakki yönetimi, aşiret alaylarının yarattığı olumsuzlukların üzerine giderek o güne dek ezilen, bu nedenle karşı koyan ve doğal olarak kanun dışı duruma düşen aşiretler için de af çıkararak halkın gönlünü almaya çalışmıştır.

Hamidiye Alaylarının korunması, halkın bir umut olarak gördüğü İttihat ve Terakki yönetimi üzerindeki

kuşkularını arttırmıştır. Çünkü bu Alaylar, Hamidiye olmayan diğer aşiretlerle Sunni-Alevi ayrımı yapmadan saldırmış, köyleri, aşiret mallarını talan etmiş ve onları haraca bağlamıştır. Şüphesiz bu saldırılardan en fazla Alevi köyleri ve aşiretleri nasibini almıştır. Alevilerin daha yoğun olarak bulunduğu ve devlet organlarının bulunmadığı Dersim bölgesi ise, bu saldırılardan, kendine özgü nedenleri ile korunabilmiştir.

Biz burada tarihin daha derinliklerine girmeden, Kürdistan'daki toplumsal karakteri açıklamak bakımından Merkezi iktidara karşı aşiretlerin tavırlarının nasıl ve niçin değiştiğini göstermeye çalışacağız.

Bilindiği gibi, I. paylaşım savaşının sonucu yıkılan Osmanlı devleti yerine TC kurulur. Kemalist hareketin ortaya koyduğu gelişme çizgisi, siyasi-ekonomik ve idari alanda tek bir otoriteyi zorunlu kılıyordu. Böylece Kürdistan üzerinde etkin olan Hamidiye Alaylarının da kaldırılması gerekiyordu. Bu nedenle bütün Alayların en üst düzeyde komutanı olan Albay Halit 1920 Ağustos ayında Erzurum'a çağırılarak bu görevden alınmış, pasif bir göreve, muhasebe komisyon başkanlığına atanmış, Erzurum'dan ayrılması da engellenmiştir.

Kemalist hareketle birlikte Kürdistan'da yeni oluşumlara da tanık olmaktayız. Hamidiye Alaylarının basısına uğrayan bölgelerde halk, yeni

yönetimden yana tavır koyarken, bu alaylar içinde görev yapan aşiretlerin ulusal hareketlere katıldıkları gözlenir. Burada, sömürgeci bir ülkede dışsal gücün oynadığı rol tekrar devreye girer. Hamidiye Alayları baskısından uzak olan Dersim ve Koçgiri bölgesi Alevileri dışındakiler, Kemalist rejime olumlu yaklaşırlar. İntikam kini ve yıllarca uygulanan politikanın açtığı yaralar, ulusal istemlerle harekete geçen yeni güçlere gerekli katılımın sağlanmasına engel olur. Sadece Alevi kökenli aşiretler değil, bu baskılardan nasibini almış sunni aşiretler de ulusal istemler karşısında kulaklarını tıkırlar.

Bu noktada, Kemalist hareketin imdadına, bölgede başgösteren "*Hıristiyan tehlikesinin*" yetiştiğini söylemek gerekmektedir. **Ermenilerin ve diğer Hıristiyan halkın eski topraklarına geri dönme planları** Kemalist hareketin İslami, Ümmetçi politikasını Kürtler üzerinde uygulamasına olanak sağlamıştır.

Oysa Hamidiye Alaylarının kurulmadığı (?) daha güney bölgelerde Musul ve Süleymaniye'de Kürt ulusal hareketi genel bir toparlanmış içine girmiş, daha dinamik bir güç haline gelmiştir. Burada, Kuzey Kürtlerinin, devlet organlarıyla olan yakın ilişkilerini sosyolojik etkisini araştırmak gerekmektedir.

Bölünmüş, parçalanmış yapıya rağmen devlet, bu ülkede zorlanmaktadır. Onun karşı karşıya kaldığı problemler bize, Kürdistan halkının dinamiklerini, onun tüm olumsuz yanlarına rağmen -aşiret ve feodalizme rağmen- önemli bir potansiyele sahip olduğunu göstermektedir. İşte bu potansiyelin modern bir örgütlenmeye kavuşturulması esas sorun olarak karşımızda durmaktadır.

Bu konu çerçevesinde Kürdistan'da, halk arasında bir otorite boşluğunun olduğu görülmektedir. Halkın ya da ulusun bizzat kendisinin, sömürgeci uygulamalar nedeniyle parçalanıp oluşturamadığı bir otoriter boşluğunu, egemen devlet zorla uygulamaya çalışmaktadır. Buna rağmen, bölünmüş, parçalanmış yapıya rağmen devlet, bu ülkede zorlanmaktadır. Onun karşı karşıya kaldığı problemler bize, Kürdistan halkının dinamiklerini, onun tüm olumsuz yanlarına rağmen -aşiret ve feodalizme rağmen- önemli bir potansiyele sahip olduğunu göstermektedir. İşte bu potansiyelin modern bir örgütlenmeye kavuşturulması esas sorun olarak karşımızda durmaktadır. Çağdaş bir politikanın ihtiyaçlarına yanıt verebilecek bir örgütlenme, şehirlerden köylere doğru yayılırken **aşiretlerin ben-cillğini en aza** indirmeye olanak sağ-

layacaktır.

TC. bugün en şoven ve en barbar, kaba bir sömürgeciliği uygulasa da değişen dünya şartlarına daha akıllı ayak uyduran, ülke içi sorunları uluslararası sahaya aktaran bir ulus hareketinin başarı şansı büyüktür. Bunun için, kalıpcılıktan, şekilcilikten kurtulmak, **bağımsız ve kişilikli bir politika** izlemek gerekmektedir.

Türkiye’de uzun seneler devlet kâtında görev yapan, Kürt devlet memurlarının kendi ulusal sorunlarına karşı, hantallaşmış tavırları halk üzerinde olumsuz rol oynadığı gibi, devlet otoritesinin birer temsilcisi durumdadırlar. Hem bu otorite içinde bulunup hem ulusal istemlere açık olmak pek mümkün olmamaktadır. Halk bu tabakalara bakıp kendi geleceğine bir şekil verememektedir. Mecliste ise, halkı gerçekten temsil etme yeteneğinde olmayan, dolayısıyla, politik yapıları burjuva partileriyle sınırlı kalan, dahası kendilerinde en azından -bu aşamada- ulusal sorunda ısrarlı davranma gücü bulamayan millet vekilleri yine halkın gözünde, bir yanda umutsuzluğun diğer yandan devlet otoritesinin ağırlığının araçları durumuna düşmektedirler. İşte bu tür unsurları, gerçek anlamda, temsili karektere büründürecek olan ulusal güçlerin politik örgütleridir. Bunların ise, yukarıda bahsettiğimiz gibi modern karektere bürünmeleri şarttır. Kürdistan toplumundaki bu eksikliği O’nun tarihinde çok iyi görüyo-

ruz.

Çeşitli Kürt grupları veya önemli aristokrat çevrelerin herbiri, kendilerini Kürdistan’ın temsilcisi gibi görmekte fakat artık örgütlenmeye gidememektedirler. Örneğin; Bedirxan sülalesi, Kürdistan konusundaki çalışmalarına rağmen, böylesi bir konuşma düşmekten kendilerini kurtaramamışlardır. En sonunda, resmi bir temsilcilik elde edemeyince, İsviçre’de tuttuğu bir avukat kanalıyla, toprak üzerinde hak elde etme mücadelesi komikliğine kadar düşmüşlerdir. Diğer bir örnek, Hamidiye Alayları Komutanı Cibranlı Halit’tir. Tarihte oynadıkları olumsuz rollerin çok geç farkına varan ve bunu düzeltmek için girdiği çabaları boşa kalmış, düşmanlıklarını kazandığı aşiretleri ulusal cepheye çekememiştir. Şeyh Sait İsyanı döneminde İdam edilen Dersim mebusu Hasan Hayri ve Yusuf Ziya, uzun seneler, en elverişli dönemlerde Kürdistan halkının temsilciliği sıfatını kazanmak için örgütlenmelere girmemişler, tam tersine tüm yetkileri Kemalistlere bırakmışlardır. Ulusal bir politika izlemeye başladıkları dönem de ise, hareket kabiliyetleri kalmamıştır. Buna başka bir örnek İhsan Nuri Paşa’dır. Bir diğer örnek, Dersim İsyanı’nın içinde bulunan Baytar Nuri’dir. Hem devlet görevini devam ettirme ve onun içinde bulunma, hem de ulusal faaliyetlerde bulunma çelişkisi karşısında,

Dersim isyanında oynaması gereken rolü oynayamamıştır. Diğer örneğimiz ise tam tersidir. Tamamen bağımsızlıkçı görüşlerle hareket eden Şeyh Mahmut, İngiliz Egemenliğine karşı durmuş, O'nunla dışı dış bir mücadeleye girmiştir. Dahası diplomatik sahada yapması gerekeni kavramış ve Sevr Barış görüşmelerine Kürdistan'ın gerçek temsilcileri sıfatıyla iki delege göndermiştir. Ancak bu delegeler İngiliz ve Fransız'ların oyunları sonucu, Avrupaya ayak bile basamamıştır. Buradaki eksiklik ise silahlı direniş değil, O'nun politik hatının taşıdığı zayıflıktır.

Garos Sasuni 1900'lü yıllardaki Kürt hareketini, tahlil ederken Kürt ulusunun liderlerini şöyle sınıflandırıyor.

"1. Beyler, Şeyhler, Ağalar: Kürtlerin ekonomik ve siyasal liderleriydiler. Bu sınıflar meşrutiyetin olanaklarından hiç bir şey elde edemediler.

2. Kürt memurlar ve subayları: Bunlar neredeyse Türkleşmiş, çoğunluğu Sultan Hamit rejiminin sadık hizmetçileri idiler. Meşrutiyet döneminde ulusal uyanıştan dolayı belirli bir ölçüde Kürtlüklerini hatırlasalarda memur zihniyetinde kalarak (çoğu ittihatçı kesildi) elde ettikleri pozisyonlarını ve memuriyetlerini korumak için meşrutiyete bağlandılar ve tüm devleti kapsayan ittihatçıların siyasetini ulusal olarak örgütlenme ve siyasal olarak olgunlaşma

ihtiyacında olan Kürt halkını hiç düşünmeden takip ettiler." (Garos Sasuni Kürt Ermeni ilişkileri s.141)

Bu tespit bugün için, cumhuriyetçi kesilen Kürt memur tabakasını da anlatmaya yetiyor.

Yine bu tespit İttihat-terakki Partisinin önde gelen ismi Abdullah Cevdet'i hatırlatıyor. Ya da İttihat ve Terakki iktidarı döneminde Maarif Bakanlığı yapan Babanzade'lerden İsmail Hakkı'yı hatırlatıyor. Bunlar Kürt halkına ait politikalar üreteceklerine, onların bağımsız partilerini yaratacaklarına Osmanlılık zihniyeti içinde Kürt sorununa değinmelerde bulundular. Bu uğraşı ise, bilindiği gibi Kürt halkına hiç bir değer vermeden iflas etti. *HEP ya da Sosyalist Partinin Kürdistan'daki ifadeleri de sonuç olarak böyle olacaktır.*

Tarih tekerrür etmez diyorlar ama Kürdistan'da, tarih yüzyıllardır tekerrür ediyor.

Neden ?

Çünkü tekerrür etmeyen tarih, bilince çıkarılan tarihtir. Kürdistan'da ise, bırakalım halkı, O'nun temsilcileri sıfatını taşıyanlar bile tarihini yeterince kavrayıp gerekli dersleri çıkartmamaktadır. Biz bugün bu nedenle, yıllardan beri devlete karşı dağlarda gezen Jirki aşiretinin basit bir af sonucu devletle işbirliğine girdiğini, ulusal kurtuluşun karşısında yer aldıklarını açıklayamayız. Bu tür bir açıklama ancak hukuki olur, ama sosyolo-

jik olmaz. Aynı Jirkilerin uzun yıllar Barzani hareketine yardımda bulunduğu ve hatta PKK hareketine başlangıçta sempatiyle baktığı unutulmamalıdır.

Bunlarla beraber daha onlarca aşiretin 30.000'e varan korucu ordusunun varlığı bir yandan devlet politikasının bölücü sonuçlarıyla, diğer yandan Kürdistan Ulusal Kurtuluş Hareketinin modern araçlardan yoksun oluşu ve halka yaklaşımı ile açıklanabilir.

1989 yılı itibariyle Van ve Hakkari bölgesinde aşiretlerin konumuna bir göz atarsak bunun vahim sonuçlarını görebiliriz.

Devletin aşiretleri köy koruculuğuna ikna etmek için 1989'da Van'da yapılan toplantıya katılan, Jirki, Pinyaniş, Alan, Şerefxan, Ezdinan aşiret liderleri köy koruyuculuğunu kabul ediyor. Grevyan, Goyan, Mamkuran ve Şidan aşiret reisleri ise devletin bu taleplerini kabul etmiyor. Köy koruculuğunu red ediyorlar.

Bu gelişmelerden sonra Van ve Hakkari yöresindeki aşiretlerden Tayan, Kıçan, Baturan, Dideran, Alikan, Sperti, Zevkan, Buti, Xavistan aşiretleri de koruyucu olmayı kabul ederek olumsuz bir hat'a giriyorlar.

Zaman zaman yer değiştirmeler olmasına rağmen yörede sayıları 30 bine varan köy koruyucusu silahlandırılmış ve ulusal kurtuluş savaşımına karşı kullanılıyor.

Pinyaniş aşiretreisi Mustafa Zey-

dan

Alan aşiret reisi Sadun Seylan

Zevkan aşiret reisi H. Süleyman

Gündüz

Jirki aşiret reisi Tahir Adıyaman

Olumsuz konumlarıyla bugünlerin en gözde isimleridirler.

Son Söz:

TÜM OTORİTE YERİNİ ULUSAL OTORİTEYE TERKETMELİDİR.

Kürdistan'da görüldüğü gibi otoritesizlik siyasal eylemlerin en zayıf noktasını oluşturmaktadır. Aileler, aşiretler, belirli feodal güçler haksız olarak kendi etkinliklerini hakim kılmak istemektedirler. Bu ise dışta, iktidar mücadelesi olarak görülmektedir. Oysa ortada bir iktidar yoktur ve yine bu nedenle, mücadelenin kendisi zamanla, çekememezliğe, komploculuğa, siyaset dışı işlere dönüşmekte, varolan enerji yitip gitmektedir. Bedir-xan'lar ile Cemil Paşa ailesi arasındaki çekişmeler bu türdendir. Onlar ulusal niteliklerine rağmen, taşıdıkları "ailecilik" eğilimleriyle ulusun gerçek önderleri durumuna gelmemişlerdir. Eğer daha dikkat edecek olursak, Irak Kürt hareketine de damgasını vuran yine bu türden çekişmelerdir. Kuzey Kürdistan'da ise, bugün bu tür çevreler, fiili olarak örgütleri yönetmeseler de, varolan örgütler içinde ağırlıklarını hissettirmekte-

dirler.

Nihayet, herşeyi bölgeye, aşiret, aile dar grup zihniyetinden çıkartıp, ulusal bir politika haline getirmenin adımları atılmaktadır. Modern bir politik zemin yaratmanın koşulları zorlanmaktadır. Herkes yerini, görevini, enerjisini buna göre ayarlamalıdır. Özellikle, söz siyasal tartışmalara gelince, kendilerinin diğer parçalardan daha gelişkin olduğunu bilgiçe ileri süren Kuzey Kürdistan'lılara söyleyecek çok şey vardır. Batı Avrupa'da varolan yoğun kitleleriyle siyasallaşmada, kurumlaşmada ne kadar yol aldıkları, ne kadar bağımsız politika üretebildikleri tartışma konusudur.

Hedef

Partilerin, hareketlerin, derneklerin, birliklerin ve vakıfların Ulusal Konsey etrafında birleştirilmesi olmalıdır.

Şüphesiz her siyasal hareket kendi bağımsızlığını koruyarak Konseye gücünü aktarmalıdır. Ama bu çalışmaların pratiğe dönüşmesi için, ilk etapta, kurulan birlikler kurumlaşma yolunda adımlarını atmalıdır. Hukukçular, Doktorlar, Öğretmenler, İşçiler ve diğer meslek örgütleri, kurumları aracılığı ile Ulusal Konseye güç vermelidirler. Mevcut üye örgütlerin her derneği, Ulusal Konseyin siyasal büroları gibi devreye sokulmalıdır. Böylece dernekler gerçek bir siyasal zemine kavuşmuş olacaklardır. Ve yi-

ne böylece, bu gün kahve gibi, iltica işleriyle uğraşan bürolar gibi çalışan dernekler siyasi görevler yüklenmektedir.

Kürdistan'lı örgütlerin Avrupa'da çok önemli yeterli potansiyel merkezleri vardır. Bu potansiyelin, tarihte başka hiçbir halka nasip olmadığını burada vurgulayalım. Ulusal Kongre anlayışı bu enerjiyi toplayacak ve örgütleyecek güce, prensip olarak sahiptir. Derneklerin çalışma anlayışı değiştirildiğinde kalitesi siyasal temsilcilikler düzeyine ulaştırıldığında, kültürel, sosyal, siyasal çalışmalar yoğunlaştırıldığında bu etkiler kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Halkımız buna açıktır. Sadece politik arenadaki güçlere gözlerini dikmiş beklemektedir.

Evet, sizler neredesiniz?...

VATAN GÜNEŞİ'Nİ

OKU!

OKUT!

ABONE OL!

ABONE BUL!

GÖNÜLLÜ MUHABİRLİĞİNİ

YAP!

**HABERLE
BESLE!**

Bu sayımızda okuyacağınız "Filipinler ve Düşük Yoğunluklu Çatışma" çeviri yazısı daha önce Vatan Güneşi için hazırlanmıştı. Dergimiz belirli bir süre yayın yaşamına ara vermek zorunda kaldığından, Yazı Heviya Gel'in Mart 1990'da 30. sayısında da yayınlandı.

AJAN VE KARŞI - DEVRİMCİ ÖRGÜTLENMELER

Devrimci mücadele devam ettikçe, emperyalist güçler karşı-devrimci faaliyetlerini sürdürecekler. Açık karşı-devrimci saldırıların yanısıra, devrimci hareketi zayıf düşürmek, kitleleri yanılmak, devrimci güçleri kamplara bölmek, doğal olan ideolojik mücadeleyi çatışmaya dönüştürecek provakasyonlar hazırlamak ve kitleleri devrimci mücadeleden uzaklaştırma amacıyla faaliyetler yürütüyorlar, yürütecekler.

Kürdistan'da, köy koruyuculuğu, özel timler, özel ordular, bölge valiliği vb. kurumlar, sömürgeci devletin açık saldırı kurumlarıdır. Hiç kuşkusuz bunların yanısıra, ajanlaştırma, teslim alma, satın alma ve devrimci güçlere sızma girişimleri de vardır ve olacaktır. Bu karşı devrimci faaliyetin bir gereğidir. Bu tür saldırılar karşısında her devrimci parti, örgüt, grup ve kişiye belirli görevler düşüyor. Herşeyden önce örgütün kendisi, örgütlenme yapısı ve düşünceleri ile bu tür karşı-devrimci faaliyetlerinin zor yürütüleceği bir alan olmalıdır. Yani provakasyonlara meyden vermeyen, genel devrimci harekete zarar verici tavır ve davranışlardan sakınan, kendisi adına yapılan eylemleri ve işleri takip eden ve kendisinin olmayan eylemleri zamanında ve doğru bir biçimde kitlelere duyuran örgütler, karşı-devrimci, ajan örgütlenmelerin etkisiz kalmasını sağlayacak ve onların devrimci harekete zararını asgariye indireyecektir. Ajan kuşkuculuğunu yaymak en başta devrimci harekete zarar verecektir. "at izini it iziyle karıştırmak", "kimin elinin kimin cebinde" olduğunun belli olmadığı bir kaos ortamı yaratmak devrimci hareketin kendisine zarar verecektir. Aynı yapı içerisinde çalışanların aşırı kuşkucu ve birbirlerini rastgele ajanlıkla suçlamaları, kadroların birbirlerini katletmesini, devrimci mücadelede verimsiz hale gelmesini ve ardından kitlelerin hareketi terketmesini getirecektir. Ajan suçlamalarının çok çok ucuza indirildiği, yazılanlara hiç kimsenin itibar etmediği bir dönemde gerçek ajanlar daha rahat hareket ortamı bulabilirler, devrimci kadrolara ve genel olarak Kürdistan davasına zarar verebilir. Bunun örnekleri dünyada çokça yaşanmıştır. Bu deneylerden ders çıkarılacağı umuduyla, D.Z. Ronahi'nin İngilizceden Türkçeye çevirdiği "Filipinlerde Düşük Yoğunluklu Çatışmalar" adlı yazıyı yayınlamayı uygun bulduk. Yazı, Yeni Meksikada yayınlanan Low Intensity Conflikt'in 1987 sonbaharında çıkan 1. sayısından alınmıştır.

FİLİPİNLER VE DÜŞÜK YOĞUNLUKLU ÇATIŞMA

Üçüncü dünya bukelemunu Mindano'yu istila etti:

Birkaç yıl önce, "*Düşük Yoğunluklu Çatışma*" (DYÇ) Pentagon'un konferans salonlarında ve sağ-kanat fikir depoları dışında, hemen hemen bilinmeyen terimdi. Bugün, sol olarak da, DYÇ üzerinde tartışıyoruz. DYÇ, ABD dayanışma hareketinde sıkça kullanılan bir terimdir. Şimdi sayısız makalenin ve ABD, Orta Amerika, Batı Avrupa ve Japonya'da çıkacak olan birçok kitabın konusu haline geldi. Kuzey ve Latin Amerika'da birçok enstitü DYÇ üzerine araştırma yapıyor; ve Filipinler'de bazı ilerici örgütler, DYÇ'a karşı son olarak, ulusal bir konferans topladılar.

Bu ilgi, gerçekte, basitçe suçlama yerine-ABD emperyalizminin araştırılması anlamında, olumlu bir gelişme. Ne yazık ki gene de, DYÇ terimi popularize olurken, anlamı da öy-

le belirsizleşti ki, ciddi analizler yapmak güçleşti. (yerinde ve uygun gelişen popüler yanıtı kastetmiyorum)

Asıl sorun, DYÇ hakkında konuştuklarında, birçok şeyi birden anlatmak isteyenler. Bunlar DYÇ'yi şöyle adlandırıyorlar:

1-"*Çatışma spektrumunda*" en düşük uçta yer alan çatışmaların tümü, yani konvensiyonel savaş ve nükleer katliam dışında yer alan herşey.

2-Karşı-devrim savaşlarının bütün biçimleri

3-Şimdi, ABD ordusu tarafından geliştirilen özel bir doktrin.

Eğer bu tanımlarda şaşırır; veya, DYÇ hakkında konuşurken, gerçekte ne demek istediğimizi belirlemede güçlüğe düşersek, herhangi birşeyi tartışmak bizim açımızdan olanaksız olur.

Solda, doktrin, Kennedy döneminde, ABD askeri çevresinde etkinlik kazanan "*Karşı ayaklanma*" doktrini-

nin yeniden sahneye konması; veya tersine, yeni, korkunç etkili, gizli anlaşmalara sahip, ABD'nin üçüncü dünya kurtuluş savaşlarını görece güçsüz hale getirmek stratejisiydi. Fakat DYÇ, ilkinden daha fazla ve ikincisinden daha az birşey. Bu ABD stratejilerinin, gelecek on yıllarda, karşı karşıya gelecekleri sorunlara karşı uygun yanıtlar vermek için, şekil vermeyi *denedikleri* doktrinal bir çerçeve.

Bundan bir anlam çıkarmak için önce Washington'daki tartışmalara ve üçüncü dünyadaki gerçek pratiğinin *her ikisine* de bakmak gerekir. Filipinler örneğinde son gelişmeleri inceleyeceğiz; ancak, önce ABD'deki DYÇ doktrininin gelişmesiyle ilgili bazı görüşlere değineceğiz.

Bir tarafta Pentagon, DYÇ olarak adlandırılan oldukça geniş, içerik olarak oldukça farklı konuları kapsayan, yasa tasarısı başlığı altında bir sınıflandırma ele alıyor. Bu, basitçe askeri operasyonlar için bürokratik bir dayanak; Konvansiyonel ve nükleer doktrinle sınırlı değil. "*Düşük Yoğunluklu Çatışma*", Pentagon içinde, farklı insanlar için farklı anlamlar ifade etse de, doktrin çeşitli tarihi kaynakları, ABD ulusal güvenlik kurumu içerisinde farklı anlamlar ifade etse de, doktrin çeşitli tarihi kaynakları, ABD ulusal güvenlik kurumu içerisinde farklı elementleri yansıtıyor. Bazıları için, "*özel operasyonlar*", Komando biçimi kurtarma baskınları, düşman hattı arkasında gizli eylemler, karşı terör, ve "*Karşı anlamı olan*" as-

keri operasyonlar anlamına geliyor. Diğerlerine göre, değişiklik sürecinin üstesinden gelmek üzere, askeri olmayan, politik-sosyal ve ekonomik eylemler anlamını taşıyan, planlı karşı-devrimci mücadele anlamına geliyor. Ve bir başka grup için, bütün sınıflandırmalar basitçe, "*geçici bir heves*", hayali, ciddi olarak konuşulmaya değer bir askeri bilim...

DYÇ'nin geniş çerçevesi içinde, hükümet içi ve dışı taraftarları kadar, DYÇ hakkında, Savunma Bakanlığının değişik servislerinde, değişik eğilimler var. Bu sonuncular, istihbarat, güvenlik, polis birimleri, devlet bakanlıkları ve dış servis uzmanları, özel politik-askeri örgütler ve bunların yakın ilişkide olduğu fikir depoları, antikomünist dini gruplar, iş çevreleri, "*Terörizm uzmanları*" ve sağ kanat entellektüeller. DYÇ'nin tanımlanması ve güvencesi denendiği gibi, kurumlaşarak geliştiriliyor. Bir yorumcunun da dediği gibi, "*DYÇ'nin bütün içeriği gasp'a yöneliktir.*"

Bütün bu farklı elementleri bir araya getiren, politika ve daha önemlisi ideolojidir. DYÇ, ABD hegemonyasının kanunsuz, tartışmalı da olsa, kendisini üçüncü dünya ülkelerine "*olmazsa olmaz*" bir biçimde dayatan bir dünya görüşünü ortaya koyuyor. ABD'nin "*ulusal güvenliğini*" sağlamaya çalışıyor. Bununla, geleneksel ABD hegemonyasının, bir dizi sınırlamayla da olsa, askeri, politik ve ekonomik olarak devamını sağlamaya ça-

ÇEVİRİ

lişiyor ve değişik durumlarda bunu sağlayacak doktrin öneriyor.

DYÇ'nin taktiklerinden çok azı veya bu konu çevresinde politika ve stratejilerin bir kısmı-yeni. Güney doğu Asya'daki ABD'nin karşı devrimci-öğrencileri veya Latin Amerika'da ulusal insanın daha önceki deneyimleri veya, Afrika'daki gerilla savaşı, karşılarında teorilerinin, pratiklerinin ve hatta oyuncularının aynı olduğunu bulacaktır. Yalnız yeni olan, dünya koşullarının değiştiğidir. DYÇ bu durumda zayıflığın bir stratejisidir. ABD'nin dünya üzerindeki hegemonyasının gerileme dönemine bir tepkisidir. Geniş çizgileri içinde güçsüzlüğünü-konvensiyonel askeri ve ekonomik terimler içerisinde-güce çevirmiş ve Pentagon'un şimdi oynamakta idettiği oyunun kurallarını, devrimci güçlere karşı değiştirmiş bir doktrindir.

DYÇ Filipinlere uyum sağlıyor

Bu yazı, Filipinler'de klasik DYÇ stratejistlerince tanımlanan duruma açık bir şekilde uyan bazı taktik hedefleri, örneklerle tanımlamaya çalışacak; ve Orta Amerika olayı ile karşılaştırılarak bazı göndermeler yapacak. Bu tartışma tam açılmadığı ve yüzeysel olduğu halde, DYÇ ile ilgili tartışmaya yardımcı olacaktır. DYÇ'nin son değişik tanımlamalarına askeri ve sol çevrelerde süren tartışmalarına bakarsak, değişik ülkelerde süren bu tür savaşın karakterini

daha dikkatli gözlemek gerektiğini görürüz. Herhangi bir örneğin "DYÇ olup olmadığını" sormak yerine, onun kaynaklandığı kendine özgü gerçekler üzerinde çalışmak daha uygun olacaktır. Filipin'lerdeki karşı-isyancı, kendi başına buyruk, düzeni sağlamaya çalışan gruplar örneğinde bu konuların bazılarını gözden geçirmek yararlı olacaktır.

Davao'nun Silahlı Anti-komünistleri

Halen iki düzineden fazla farklı Anti-isyancı (karşı-devrimci-çn), yarı-askeri gruplar ve ölüm ekipleri Filipinlerde aktif bulunuyor. Bunlar, fanatik dini mezheplerden, toprak ağalarının özel ordularına; eski düzensiz CHDF(Yurdun Sivil Savunma Gücü)'ne kadar değişik biçimlerde oluşuyor.

Kendi başına buyruk hareket eden bu gruplardan en korkuncu Alsa Masa olarak adlandırılanıdır. Karşı-isyancı uzmanlar tarafından eğitilen bu güç, popüler, sivil merkezli, tipik bir karşı devrimci örnek olarak, Mindano adalarında, Davao şehrinde üstlenmiş bulunuyor.

Alsa Masa, (yükselen kitleler anlamına gelmektedir.) köklerini bu şehirde üç yıl önce bürokratların "Pratikte kontrol edildiğini" belirttiği devrimci NPA(Halkın Yeni Ordusu)'undan aldı. Bu gün Alsa Masa ve destekleyicileri Davao'yu yönetiyorlar.

ÇEVİRİ

Gazeteci Shelia Coronel tarafından verilen bir habere göre *"gece ve gündüz, çevre, uzun menzilli silahları olan adamlar, görünürdeki şüpheli komünistlere ateş etmeye hazır bir şekilde devriye geziyor. En yoğun nüfuslu, geniş alana sahip bu dağlık güney şehri, şimdi birbirini yakın göz hapsinde tutan silahlı kamplar halinde"*

Filipinlerdeki karşıtları tarafından, ABD düşük yoğunluklu çatışma doktrini pratik olarak tanımlanan Alsa Masa, yorumcuların *"El Salvador ölüm birliklerinin korkunç benzeri"* olarak değerlendirmesini karşı hücumlarla cevaplamaktır.

Alsa Masa'nın destekleyicileri, CAUSA, Dünya Anti-Komünist ligi ve Hıristiyan Anti-Komünist seferleridir. Hükümet tarafından *"Halkın Komünizme karşı kendiliğinden ayaklanması"* şeklinde tanımlanan başına buyruk hareket eden bu grup, gerçekte, Filipinler Silahlı Güçleri (AFP) tarafından silahlandırılıyor ve askeri uzmanların yakın denetiminde bulunuyor.

Sahte Çetelerin Ordu İçerisindeki Nüfusu

Alsa Masa örneğine karşı-isyancı teorinin klasik elementlerinin çoğu bulunuyor. Savunmada sivilleri kullanmayı öngören bütün diğer programlar gibi Alsa Masa'da da bu işlerlik görülüyor. Belki de en önemlisi olan

yarı askeri bu grup ordu için casus örgütü gibi bir hizmet veriyor. Guatemala ve El Salvador'daki sivil savunma devriyeleri gibi asıl olarak savaşan gerilla ile doğrudan savaşmak üzere hazırlanmamış; ayrıca sivil halka karşı terör eylemlerinde bulunsa da, gerçekte savaş rolü sınırlanmış. Ve grup, askeri gücün *"Alana sızmasını"* ve isyancı ordu ile çarpışmak için olanak sağlamak görevini yerine getiriyor.

Aynı zamanda grup *"sivil"* ve *"özel"* olarak adlandırıldığı için, orduya insan hakları ihlalinden korumaktadır kalkan görevi görüyor. Herhangi bir yerdeki ölüm birlikleri gibi Alsa Masa, ordunun açıkça yapamadığı operasyonlarda bulunuyor. Phoenix programıyla birlikte, Alsa Masa, devrimcilerin politik ait yapısını *"kökünden kazımak"* ve gerillanın politik ve lojistik geri cephesine zarar vermek amacıyla ortaya çıkıyor.

Alsa Masa, bazen Tuğgeneral Frank Kitson'un klasik kitabı, Düşük Yoğunluklu Çatışma'da tanımladığı *"sahte çeteler"* ile üstüste çakışıyor. Kenya'da 1950'lerde bir İngiliz memuru olan Kiston kitabında *"Çeteler"* olarak tanımladığı Kenyalı Mau Mau isyancıları ile savaşını yazıyor. Dediğine göre Kiston esir aldığı *"Dönek"* isyancıları gerilla birimlerine istihbarat toplamak üzere gönderiyor. Operasyon genişleyince tümüyle aslına benzer gerilla birimleri kuruyor. Bu sahte çeteler köylülerden kendilerini

ÇEVİRİ

desteklemek üzere asker topluyorlar, sahte devrimci çeteler kuruyorlar, sonra sempatizanları olarak ortaya çıktıklarına dönüyorlar. Ve aynı zamanda Kitson'un oluşturduğu daha büyük birimlere katılıyorlar. Bunlar hareket içinde Paranoya (herkesten kuşkulama şeklinde ortaya çıkan bir ruh hastalığı-ç.n) yayarak bölünüyorlar. Önce iç çatışmalar ve karışıklık geliyor; ve örgüt içindeki sahte çeteler, isyancılara karşı askeri vuruş için sinyali veriyorlar.

Kitson'un Mau Mau ile savaşmak üzere uyguladığı bu taktik, batılı karşı-isyancı teorisyenler tarafından geniş olarak incelendi. Hatta benzer operasyonlar çeşitli yerlerde uygulandı. (FBI tarafından Kara Panterler, İngilizler tarafından Belfast'ta). Bu sahte çeteler DYÇ yönetiminin en azından-evrensel bir elementi oldu.

Filipinler Silahlı Kuvvetleri, bu görüş için, dışardan bir etkilenme olduğunu kabul etmiyorlar. Alsa Masa'nın içeriği de Frank Kitson'un kitabını okumaktan kaynaklanıyorsa benzemiyor. Kendi başına buyruk hareket eden grubun ne CIA'nın tek taraflı bir oluşumu olduğu ne de Orta Amerika örneğini okumaktan kaynaklandığı söylenemez. Ulusalçı Filipinler Askeri Kuvvetleri, karşı isyancı bir ordu olarak tarihlerinden büyük gurur duyuyorlar ve El Salvador örneği yerine Filipinlerin Huk gerillalarına karşı 1950'lerde verdiği mücadeleyi daha severek inceliyorlar. Fakat Alsa Masa'nın gelişmesi, daha geniş bir DYÇ

doktrini ve yerel pratik arasındaki karşılıklı oyunla ilgili soruları çoğaltıyor.

Zombiler ve Yarı-askeri operasyonlar

AFP (Filipin Silah Kuvvetleri), Alsa Masa'nın Filipin isyancılarına karşı yerli bir çözüm olarak kalmasına çalışıyor ve 'yurtsever sivillerin' yarı askeri, anti-komünist bayrak altında bütün ülkede toplanmasının tartışmasını yapıyor. Özellikle bazı üst düzey memurlar, Alsa Masa'nın, ülkenin herhangi bir yerinde çoğalmasından kuşku duyuyor. Özel koşulları yüzünden, Davao şehrinde yasalara uymayan bu grupların gelişeceğini görebiliyorlar. Özellikle, Mindano'da bir kaç yıl önce, Kitson'un sahte çeteler çalışmasına öykülenerek, AFP (Fil.As.-Kuv.) İstihbarat operasyonu ile başlayan NPA'nın iç sorunları nedeniyle, bu kuşklar daha da artıyor.

1980'lerin başlarında, isyancı hareket, hükümetin yaygın baskısı ve buna bağlı olarak gelişen kitlesel direnişlerle tabanını hızla genişletmişti. AFP, önemli sayıda adamını NPA'ya ve onun yeraltı politik yapısına sızmak üzere görevlendirdi. Örgütün görece açıklığı, örgüte sızan ajanların kolayca sorumlu konumlara yükselmesini ve tabandaki sempatizan, destekleyici gruplar arasında rahatça hareket etmesini olanaklı kıldı. 1985'lerin sonunda ajanlar veya Davao'da

ÇEVİRİ

söylenildiği gibi "Zombiler" ilk önce diğerlerinin başladığı şekilde, suçlamalarda bulunarak saldırıya başladılar. Sonra ajanların keşfedilişi ve Paranoya (şüphencilik hastalığı-ç.n) dalgası başladı. NPA içinde örgütü tam anlamıyla sarsan kitle tasfiyelerine yol açtı. Bu durum nelere mal oldu:

1-Kadro, hatta siviller dahi şüphelenen nedeniyle katledildi.

2-Ölümler örgütün destekleyicilerini korkuttu ve soğuttu.

3-Ordu, NPA'ya karşı özel kinleri olan bir grup insanı Agdao'nun geçekondü bölgelerinden topladı-NPA yüzünden işlerinden olan adi suçlular, uyuşturucu satıcıları, yerel politik tüccarlar ve CHDF'nin üyeleri-. Kendini "savaş hastalıkçısı"(1)olarak tanıtan Albay Frances Calide, eski NPA'dan olduğunu söylediği birkaç adamı ile, isyancıları ve sempatizanlarını tespit edip, onlara saldırmak üzere bir askeri grup ortaya çıkardı.

Alsa Masa'nın kurucuları olan bazıları, şüphesiz anti-komünist olarak yeniden piyasaya çıkarılan Zombiler'di; Diğerleri NPA'yı katliamlar nedeniyle bırakan veya kaçanlar olabilir.

Markos'un düşüşünden hemen sonra Alsa Masa "Yeni" karşı-devrimci taktiklerle itibar kazanarak yeniden ortaya çıktı."Alsa Masa'ya katılmak istemeyen herkes komünisttir" şiarıyla Albay Calida, NPA'nın önceden güçlü olduğu alanlarda yoğun bir şekilde kitle toplamaya başladı. Siviller "teslim" kağıtlarını imzalayıp, Al-

sa Masa'ya üye olmaya zorlandılar. "eski isyancı" olduğu tahmin edilenlerin önde gelenleri, katledildi. Ordu tarafından silahlandırılan ve yerel şehir konseyi tarafından da destek verilen Alsa Masa, Davao'da devriye, teftiş, vergilendirme, gözlem noktaları, zorla askere alma ve yasadışı yargılama sistemi kurdular. Alsa Masa, "Halk Gücü Eylemde" diye sunuldu. Gazeteler "sıradan siviller komünizme karşı ayağa kalkıyor" hikayeleriyle doldu. Artan şiddete bağıntılı olarak ve Calida'nın çeteleri ve suçluları Alsa Masa (yükselen kitle) birimleri olarak tanıtılmasıyla, sivil halktan bir delegasyon 1987'lerin başında, orduya açıklama yapması için başvurdu. Grup, "demokrasi ve komünizm" arasındaki mücadelede tarafsız bir bölge olmadığı, şeklinde uyarıldı.

Bunun yanısıra, bir üst düzey me-mur "bu bir gerilla savaşıdır. Bunun kirliliğini tahmin edebilirsiniz." diye ekledi.

Hitlerin Havarileri Topyekün Savaşa Katılıyor

Alsa Masa'nın mantığı en azından DYÇ'nin dilini kullanıyor. Elementler daha tanıdık geliyor. Bu mantığın manifesto'su, 1987 Nisan'ında, şef veya patron General Fidel Ramos tarafından hazırlandı ve bu da bir yıl önce El Salvador'un General Blandon'u tarafından konu edilen "Unidas para Reconstruir"u kendisine kaynak ola-

rak aldı. Ramus, "bu bir topyekün savaş" diyor. "Bu isyan asıl olarak politik ve rastlantısal olarak askeridir. Eğer komünizm başarmış görünüyorsa, bu, sivil destektendir. İnsanları, komünizme nasıl hayır diyeceklerini öğreterek, kullanabiliriz." diyen Blando'nun çağrısına karşılık, Ramos, "orta güçler, sivil otoriteler, dini ve sivil grupların yakın işbirliği, sosyal politik ve ekonomik sistemde reform, istihbaratı geliştirme, sivil eylemi yoğunlaştırma, halkın bilgilendirilmesini yaygınlaştırma" yı vurguluyor.

Sonuçları belirlemeden, şu propagandaya dikkat etmek gerek: "halkın bilgilendirilmesi" ve bilgilendirme/yanlış bilgilendirme kampanyaları, Reagan yönetimi altında bulunan ABD'nin DYÇ pratiğinin ana çizgileridir. Orta Amerika ve ABD halkına yönelik ideolojik cephedeki mücadele diğerleri kadar dikkate değer ve önemlidir. Karşı-isyan pratiğinin materyal elementleri ve "görüntü", en az alandaki çalışmalar kadar önemlidir. Filipinler'de "halkın bilgilendirilmesi" üzerindeki bu vurgu, bütün Alsa Masa kampanyasının belirgin bir karakteristiği. Hükümet merkezindekiler bu yolla halkı isyancılardan koparmayı hedefliyorlar.

Davao'nun polis komutanı, Albay Jesus Magno, başa buyruk hareket eden grubu "temel olarak savaş hastalığı operasyonu" olarak adlandırıyor. İsyancılara (devrimcilere-ç.n) karşı yöneltilen sızma dönemi, "çar-

pişmada savaş hastalığını" inceleyerek ordu, sivil halkı hedeflemeye başladı. Bölgesel bir komutan bunu, basitçe, "komünistlerden kitle desteğini koparmak" olarak değerlendirdi.

1983'ün sonunda kasten uygulanan, terörden sakınma eğilimi, "halkın bilgilendirme" çizgisinin yürütüldüğü El Salvador'un tersine, Alsa Masa'nın propagandistleri hala açık baskıcı bir tavra devam ediyorlar. Davao'da kendilerine "Hitlerin propaganda havarileri" denen ve ordunun psikolojik savaş kampanyasının bir bileşimi olan Pala, Jun kıyılarını, fanatik anti-komünistlerine gece ve gündüz bombalıyor.

Alsa Masa saflarında örgütlenmeyi red eden köylerde, Pala, ordunun havadan bombalama yapacağı yaygarasını koparıp, propaganda geliştiriyor ve bununla köylülerin Davao şehrine gelip, korkudan, aceleyle askere yazılmayı sağlıyor. Düzenli olarak, insan hakları savunucularını, rahip ve rahibeleri ve onun saflarına katılmaya isteksiz davrananları tehdit edip uyarıyor. "sizin kafalarınızı meydanlarda sergileyeceğiz... sizin beyinlerinize caddeleri sivayacağız" Kemerinden sarkan el bombalarıyla Pala, kum torbalarıyla çevrili radyo istasyonundan, dinleyicilerine, daha çok CA-USA manifestolarını okuyup, saldırıya geçmek üzere "komünist sempatanların" adlarını sıralayarak hitap ediyor.

Basının büyük bir kısmı, Albay Ca-

lida'nın amansız propaganda kampanyalarına büyük oranda hizmet ediyor ve bu haliyle, Filipinlerdeki devrimcilerle karşı açılan topyekün savaşın bir parçası haline gelmiş durumda. Calida, kendi içlerine sızmakla görevli ajanları öldürmekte nasıl ustalaştığını, büyük bir zevkle anlatıyor. Bununla tehditler savuruyor. Yine "*komünist mezalimi*" adıyla geliştirdiği propagandalar dikkati çekiyor. Halka açık bir eylemde Calida, yaklaşık yüz iskeleti, kitlesel bir cenaze töreniyle, NPA terörünün kurbanları diye sunarak, Davao caddelerinde dolaştırdı. Günlük basın NPA'nın bu yaptıklarını protesto için Alsa Masa'ya katılan sayısız sivillerin haberleriyle doldu. Televizyonda akşam haberleri kanlı alanlarda "*NPA katliamları*" nı gösteriyor ve halkı "*yeniden eğitmek*" için Calida, Dünya anti-komünist ligi memurlarının yardımıyla, "*kanlı alanlar*" gösterisini düzenli yayınlatıyor. Daha önceden, NPA tarafından kontrol edilen bölgelerde, hükümet memurları, din, basın ve iş çevrelerinin önde gelenleri için anti-komünist seminerler verirken, ordu ve Alsa Masa, halka "*teslim olma ve ihbar etme*" çağrısı yaparak mitingler düzenliyor.

İlkel doktrine karşı ülkede gelişen tepkiler

Alsa Masa'da görüldüğü gibi, başına buyruk grupların kullanılması kısaca, bazen, savaşımı bozma hedefleri

açısından başarılı oldu. Anti-komünist bir histeriye sürükleyerek halkı karıştırdı, böldü ve kutuplaştırdı. Fakat kutuplaştırmanın bir bedeli de vardı. Calida ve Pala gibi insanlar, tarafsızlığa saldırmayı sürdürürlerken; ve Alsa Masa terörü, gecekondularından kiliselere ve hatta orta sınıf şehir encümenlerine kadar yayılırken, bir yorumcunun dediği gibi: "*halk faşizmine*" karşı direniş geliyor.

İronik olarak, El Salvador'da, ABD'nin DYÇ doktrininin gelişen etkisi, ölüm birlikleri yıllarının yoğun baskı ve yarı-askeri, açık devlet teröründen, seçici ve daha iyi kontrol edilen baskılara *yöneldiği* şeklinde, ortaya çıkıyor. Salvador güvenlik aygıtının, 1983'ten sonra yeniden yapılandırılması, ABD stratejistlerince aşırı sağ ve oligarşinin, halk direncine karşı, refleks faşist tepkisini kaydırma girişimiydi. Belli bir noktanın ötesinde, ölüm birliklerinin kendi karşıtını doğurduğunu gördüler; ABD uzmanlarının öğütlerine uyularak daha "*profesyonelize*" bir yaklaşımda bulundular.

Kaynaklarına bakılırsa, Alsa Masa, en azından Kitson'un teorilerinin dikkatle hazırlanmış istihbarat operasyonlarının bir uygulaması olarak görülebilir. Savaş hastalığı fenomenine göre, ABD'nin DYÇ üzerine son görüşlerine büyük oranda sahip olduğu görülür.(...)

Alsa Masa'yı anlamak, DYÇ etiketini yapıştırmadan, Filipin savaşı

nın önemli bir elementi olarak, tarihin, sosyal yapının ve ortaya çıkan aktörlerinin, daha ayrıntılı bir analizi anlamına geliyor. Devlet baskısı ve halk direncinin döngüsü, devrim ve karşı-devrim dinamiği, bir ülkeden diğerine çoğaltılabilen taktikleri uyarlayarak kolayca taşınmıyor.

Yarı-askeri ve başına buyruk gruplar, DYÇ'nin en belirgin bir elementi olduğu halde; Filipinlerdeki mücadele, askeri operasyonlarla, devrimci stratejisiyle ve tabandaki halk tepkisiyle olduğu kadar, diğer politik, ekonomik ve diplomatik elementlerle biçimlenecektir.

Üçüncü dünyadaki herhangi bir yerden farklı olarak, DYÇ kavramı Filipinlerde en belirgin politik konu. El Salvador ve Nikaragua'da, halkın çoğunun tepkisi, basitçe, "savaş" veya "devrim" olarak görülüyor. Filipinlerde, DYÇ'nin kendisi, bir dedikodu haline gelmiş. Bu Uluslararası İnsan Hakları Konsorsiyumu, temsilci oluşumun da katılımıyla, "anti DYÇ kampanyası" olarak adlandırıldı. Bir sosyal yargı enstitüsü, düşük yoğunluklu çatışmanın toplum örgütleyicilerini eğitime mantığını analiz etmek üzere, bir dizi seminer ve konferanslar verdi. Bir "DYÇ gözlem Tasarısı", bir kaç kilise grubu tarafından desteklenerek, "Düşük Yoğunluklu Çatışma Pratiği"ni araştırmaya ve belgelemeye başladı. Basın-yayımdan bir grup ulusal editör, Alsa Masa'yı, "Filipinleri birbirine düşürmek" için bir "Amerika Düşük yoğunluklu çatışma stra-

tejisi" olarak tanıttı. Günlük gazete haberleri "DYÇ"ı ima ederek, "karşı-devrimin Reagen doktrini" ne saldırıydı.

Bütün bunlarla birlikte, ortada bir hayli karışıklık var. Ayrıca, çeşitli yarıncıların bir tanımlama üzerinde anlaşmadan, DYÇ'nin yanlış kullanımdan kaynaklanacak, anlamsız bir terim haline gelmesi olasılığı var. Aynı zamanda Filipinler, ABD'nin Düşük yoğunluklu çatışma doktrinini inceleyerek, diğer üçüncü dünya ülkelerinden çıkaracakları tarihi örnekler ve kendi özel gerçeklikleri ile, ülkelerindeki devrimci ve karşı-devrimci son durumun analizini yapıyorlar. Filipinlerin mücadelesine katkı olacağı umuyla...

Sara Miels

Yaz-Sonbahar 1987

Low Intensity Conflict Vol.1 No.1

(1)"savaş hastalığı":Normal sürecinden, hedefinden saptırılmış savaşı tanımlamak üzere "psywar" terimi yerine kullanılmıştır. "Savaş hastalıkçısı" ise, bu tür bir "savaş" bulaştırmaya, yaymaya çalışan kimse, olarak kullanılıyor.(ç.n)

ESKİ ABONELERİMİZE DUYURU

Abone koşullarınız devam ediyor. Ancak adresleriniz elimizde olmayan nedenlerden ötürü yitirildi. En kısa zamanda adreslerinizi yeniden bizlere iletmeniz gerekiyor...

NOT:Eski sayılarımız mevcuttur, isteyenlere iletebiliriz.

ELEŞTİRİ VE ÖZELEŞTİRİDE DEVRİMCİ YÖNTEM

Lokman POLAT

Eleştiri ve özeleştiri devrimcilerin en büyük silahıdır. Örgütlü mücadele ve kolektif çalışma içerisinde birçok hatanın önlenmesinde, eksikliklerin giderilmesinde bu yöntem büyük ve belirleyici bir rol oynamıştır.

Devrimciler, hiçbir zaman eleştiri ve özeleştiri'den korkmamalıdır. Yapılan bir hata konusunda özeleştiri veren bir kişi ya da parti/örgüt/hareket alçalmaz, küçülmez, tam tersine daha da yüceleşir.

Devrimci sosyalist bir hareket her yönüyle kendisini yenilemek ve yükselen devrimci mücadeleye hatalardan arınarak daha ileri bir düzeyde müdahale etme zemininde gelişme göstermek için bu devrimci yöntemi hayata geçirmek zorundadır. Devrimci hareketin bünyesindeki zaafaların,

küçük burjuva alışkanlıkların ve bazı yerleşik hataların giderilmesi, eleştiri silahının devrimci bir tarzda kullanılma başarısını gösterebilmeye sıkı sıkıya bağlantılıdır.

Devrimci hareketin gelişimi önüne ket vuran, değişik sorunların kökenine inmek, değişik, çok yönlü hata ve zaafaların ana kaynağını araştırmak, yanlışları gün yüzüne çıkarmak ve bunlara çözüm bulmak ancak ve ancak eleştiri ve özeleştiri devrimci yöntemin uygulanmasıyla mümkün olur. Devrimci bir harekette eleştiri-özeleştiri mekanizması işletilmeden sağlıklı bir gelişim gösterilemez. Siyasal kadroların eğitilmesi ve gelişmesi, eksikliklerin giderilmesi, etkinlik ve sorumluluk duygularının geliş-

ELESTİRİ VE ÖZELEŞTİRİ ÜZERİNE

mesi bu devrimci yöntemin uygulanmasına bağlıdır.

Dünya devrimci hareketinin tarihine baktığımızda birçok parti ve örgüt kendi hatalarını görmedikleri veya görmek istemedikleri için yok olup gitmişlerdir. Lenin: "**Şimdiye kadar yok olan bütün devrimci partiler güçlerinin kaynağını göremedikleri, zayıflıklarını tartışmaktan korktukları ve kendini beğenmişliğe düştükleri için yok oldular.**" diyor ve şunu ekliyor: "**Bir hatayı açık yüreklilikle kabul etmek, nedenlerini saptamak ona yol açan koşulları çözümlenmek ve onu düzeltme araçlarını belirlemek, bu, ciddi bir partinin denek taşıdır.**"

Yıkılmanın ve dağılmanın önünü almak, tıkanmayı aşmak ve devrimci bir gelişme göstermek hata ve zaafılara karşı takılacak eleştirel, özeleştiril tutuma bağlıdır. Eleştiri ve özeleştiril devrimci politik bir hareketin gelişme yasasıdır. Eleştiri ve özeleştiril ilkesi işletilmeden devrimci politik bir hareket gelişme gösteremez, ileriye doğru somut pratik adımlar atamaz, geriler, durgunlaşır ve yozlaşır. Onun için, eleştiri ve özeleştiril "büyük bir özen göstermek gerekir. Devrimci politik bir hareketin siyasal kadroları hata ve zaafıları belirlemede ve bunların giderilmesi için mücadele etmede çekingen davranmamalıdır. Eleştiri ve özeleştiril eksiklerin ve yanlışların düzeltilmesinde ve devrimci mücadelenin daha ileri bir zeminde gelişim göstermesinde önemli bir

etkendir. Eleştiri ve özeleştiril olmadan eksiklikler giderilmez, ilerleme olmaz. Devrimci politik bir hareketin en önemli gücü kendi yanlışlıklarını örtbas etmeden, onun üzerine sünger çekmeden, bu hatalarını açıkça itiraf etmekten çekinmemesinden gelmektedir.

Devrimci bir hareket kendi siyasal kadrolarının, tabanın eleştirilerini, önerilerini ve deneyimlerini dikkate almak zorundadır. Çünkü tabanın, siyasal kadroların deneyimleri olmadan, onların kararlılığı ve fedakarlığı olmadan canlı, somut bir gelişme gösterilemez, pratikteki yoğun işler başarılamaz.

Tabandan gelen eleştirilere tahammülsüzlük gösteren yöneticilerin varlığı öteden beri süregelmektedir. Kendilerine yöneltilen eleştirilere karşı tahammülsüz olan bu tür kendini beğenmiş yöneticiler, çoğunlukla en acımasız bir şekilde tabanı eleştirmektedirler. Eğer taban bu yöneticilerin (tümünü kastetmiyorum, seyrek de olsa bazen bu tür yöneticiler çıkıyor) niteliklerinden bahs ederse, kibar olurlar, koltukları kabarır. Ama, eğer taban bunların yanlışlarından söz ederlerse, o zaman öyle bahaneler bulup, öyle bir karşı saldırıya geçerler ki.... Tabi, özünde bu tür yöneticilerin tabana karşı saygıları yok. Düşünmüyorlar, demiyorlarki bizi yönetici yapan kim? Bu taban bizi seçip yönetici yapmadı mı? Fakat ortadoğudaki devrimcilerde bazı yöneticiler

genellikle "atama" yoluyla yönetici oldukları için tabana karşı daha çok saygısız oluyorlar. Onun içindir ki bu tip yönetici unsurlar "aşağıdan gelecek" eleştirilere karşı tahammülsüz oluyorlar, saygı göstermiyorlar.

"Eleştiriye saygı duymalı, onu dikkatle dinlemeli ve esas çekirdeğini dikkate almalıyız diye düşünüyorum. Eleştiri % 5 yada % 10 oranında doğru olsa bile. Aksi halde, sadakatle bağlı yüzlerce ve binlerce kişinin, eleştiri yapma konusunda henüz yeterli deneyimlere sahip olmayan ama ağızlarından gerçekler çıkan bu kişilerin, ağızlarını kapatmış oluruz." Eksikliklerin farkına varma ve hataların giderilmesinde "aşağıdan" yapılan eleştirinin rolü çok büyüktür. Onun için de "aşağıdan gelecek" eleştirilere kulak vermek ve eksiklikleri gidermek için kafa yor mak gerekir. "Aşağıdan" gelen eleştiriye dikkate almamak güvensizlik yaratır, bireyciliğe yol açar ve kolektif çalışmanın ahengini bozar. Taban ile tavan arasında doğacak olan böylesine bir uçurum beraberinde karşılıklı güvensizliği yaratır. Hareketin birliğini aşındırır, çalışmalarda ikiliği yaratır. Tavan ile taban arasındaki uyumu bozar. Yapılan her eleştirinin değerini bilmek gerekir. Tahammülsüzlük göstererek, hotzotculuk yaparak, bağırıp çağırarak sorunların üstesinden gelinmez. Bağırarak acizliğin bir ölçütüdür. Devrimci bir insan gerçekle ilgili hiçbir şeyi örtbas etmez. Olaylara ve olgulara sakın ve soğukkanlı

bir yaklaşım gösterir. Kendisine yöneltilen eleştiriye tahammülsüzlük göstererek, sinirlenerek, kızgınlıkla sert tepki göstermek devrimci anlayışa ters düşen bir tavır ve davranıştır. İnsan bazen bir şeye kızabilir, ama kendisini tutmasını bilmelidir. Marks, Engels'e yazdığı bir mektupta gazete yazı kuruluna karşı duyduğu kızgınlığı konusunda şöyle der:

"daha da kötüsü, o kadar sinirlenmişim ki, içimdeki galeyanı akılcılık sınırları içinde tutmaktan çok şiddetle patlamak istiyordum ki, bu da amaçsız bir şey olurdu."

Kendisine devrimciyim diyen her insan kendine hakim olmayı ve kendini eğitmeyi öğrenmeli, feodal, kaba ve despot anlayışından vazgeçmelidir. Makarenkonun deyimiyle: "kendi kendini dizginlemek, insanın her adımda yapması gereken şeydir ve alışkanlık haline gelmelidir."

Devrimci eleştiri ve özeleştiri de kullanılan üslup da çok önemlidir. Aynı zamanda üslube bağlı olarak, kullanılan ses tonunun da nazik olması gerekir. Bu konuda da pedagoji uzmanı A.S.Makarenko şöyle diyor ki: "Gidebilirsin" kelimesi çok basit bir kelimedir, ama bu basit kelime elli biçimde söylenebilir."

Nezakət, üslup ve ses tonuna bağlı olan bir olgudur. Nezakət devrimci sosyalist ahlak kurallarına, özellikle de kolektif anlayışa dayanan sosyalist davranış biçimidir. Onun için, nazikçe eleştirmek, bir umacı değil, tam tersine eleştirinin etkinliğinin

ELEŞTİRİ VE ÖZELEŞTİRİ ÜZERİNE

araştırılmasında önemli bir işlev görür. Sosyalist ahlak kuralları doğrultusunda gösterilen bir nezaket, devrimci bir özelliktir. Nezaketsizliğin en kötü belirtisi de, kinci olmaktır. Ne yazık ki bazı devrimciler(!) arasında halen de bu kinci mantık sürmektedir. Eleştiri ve özeleştirme mekanizmasının işletilmesinde görülen çirkin ve rezilce bir durum da, sözde eleştirme adına karşısındakine küfretmektedir. Devrimci eleştiri küfürden uzak bir şeydir. Küfretmek acizliğin bir göstergesidir. Velvececi bazıları için küfretmek rahatlatıcı olabilir. Ama bu olsa onların güçlülük belirtisi olamaz. Küfretmek bu tür insanların yeteneksizliğinin ve ahlaksızlıklarının belirtisidir. Kendisine devrimciyim diyen, bir insan küfür gibi çirkince bir uslubu terk etmeli, yanlışlarını aşabilmeli ve kendisini geliştirebilmeli, yenileyebilmelidir. Bu tür insanlar yönetici de olsalar, önder kadro da olsalar, şunu çok iyi bilmelidirler ki devrimci bir parti/örgüt/ hareket içerisinde dokunulmazlığı olan hiçbir otorite yoktur. Lenin'in deyimiyle:

"...Önderler melek, ermiş yada kahraman değildirler; aksine herkes gibi insandırlar; onlar da yanlış yaparlar, parti ise bu yanlışları düzeltir. Öylesi durumlar olmuştur ki, Alman işçi sınıfı Bebek gibi büyük önderlerin bile oportünist yanlışlarını düzeltmek zorunda kalmıştır."

Eleştiri ve özeleştiride devrimci

yöntemin kullanılması, devrimci mücadele yolunda ilerlemeye ve yanlış anlayışların mahkum edilmesine hizmet eder. Eleştiri-özeleştirme ilkesi devrimci sosyalist bir hareketin vazgeçilmez bir koşuludur. Eleştiri ve özeleştirme sorunu örgüt içi demokrasi kurallarının işlenilmesine sıkı sıkıya bağlıdır.

Bir partide / örgütte / harekette eleştiri özeleştirme baskı altına alınır ve yapılmazsa, üst organlar eleştirilmez ve üst organlardan gelen her türlü düşüncenin doğru olup olmamasına bakılmaz ve bu tartışılmazsa o partide örgüt içi demokrasi kısıtlanmış demektir. Hataların örtbas edilmesi, eleştirinin önünün tıkanması, örgüt içi demokrasinin rafa kaldırılması ve hataların bilinçli bir şekilde gizlenmesi o parti / örgüt veya hareketi yıkıma götürür. Devrimci bir harekette birliğin sağlanması, taban ile tavan arasında güvenin oluşturulması, örgüt içi demokrasinin uygulanması ve eleştiri özeleştirme ilkesinin hayata geçirilmesiyle sağlanır. Bu konuda A. Kunhal şöyle diyor: "Partimizde militanların her zaman kullandıkları geniş bir tartışma ve eleştiri özgürlüğü vardır. Eleştiri, tartışma, kararların ortak alınması parti çalışmasının temelidir ve doğru kararlar almak, hataları düzeltmek, kadroları yetiştirmek, birliği ve disiplini sağlamlaştırmak için vazgeçilmez bir yöntemdir."

Uygulanacak olan böylesine bir

ELEŞTİRİ VE ÖZELEŞTİRİ ÜZERİNE

anlayış devrimci hareketi geliştirir, güçlendirir. Eleştiri-özeleştirilkesinin maddi hayata geçirilmesi, örgüt-lü, kollektif çalışmada itici bir güç olur.

Kollektif çalışma ve devrimci mücadele içerisinde olan siyasal bir insanın, elbetteki eksikleri, hataları olur. Önemli olan hata yapmamak değildir, yapılan hatayı görüp, gidermektir. Diğer bir deyimle " **Yanlış yapmak iyi bir şey değildir, ama yapılan yanlış gizlemek affedilmez bir şeydir.**"

Devrimci bir insan kendi kişiliğini açıkça ve dürüstçe ortaya koymalı, hata ve zaafalarını belirtmeli ve bunların giderilmesi için çaba sarfetmelidir. Kendisini değiştirmeyen, geliştirmeyen ve yenilemeyen bir insanın topluma herhangi bir faydası olmaz. Kendisini değiştirmeyen bir devrimci toplumu değiştiremez. Devrimci bir insanın öğrenmeye, öğretmeye, dönüştürmeye ve her zaman gerçeği aramaya ihtiyacı vardır.

Kalinin şöyle diyor: " Yaşamda iki tür insan vardır. Birincisi, her so-runda gerçeği bulmaya bakar ve ger-çek uğruna mücadele eder. Elbetteki, böyle birinin bazen gerçek yerine yanlış bir şeyin peşinden gittiği de olur, ama şu bir gerçektirki, her za-man gerçeği arar ve bu gerçek için her türlü zorluğa katlanır, hatta da-yak bile yer. Diğer tür insanlar ise akıntıyla birlikte yüzerler, yalnızca, herkesin konuştuğu konular hakkın-da biraz fazla bağırırlar, o kadar."

Devrimci politik bir hareket, ger-çek olayların yardımıyla doğru değerlendirmeler yapıp, ona göre gerekli önlemlerini alabilir. Bu da gerçeği bulmak için gösterilen çabaya bağlıdır. Devrimci sosyalist insanlar, yukarıda Kalininin belirttiği birinci gruba bağlı olan insanlardır. Çünkü devrimci sosyalistler için, gerçeği bulmaya karşı duyulan şiddetli istek, ahlaki bir değerdir ve bunun dayanak noktası, marksizmin gerçeğe ilişkin öğretisidir.

Devrimci bir hareket kendi ger-çekliğini gözönünde bulundurmalı, kendi hata ve zaafalarını gerçek bir şe-kilde açık ve net olarak ortaya sermeli, ve mücadelenin zorlu dönemlerinden geçilirken yapılan hataları dobra, dobra anlatmalı ve bunların giderilmesi için, bulunacak olan çözüm yollarını kendi siyasal kadrolarına kavratmalıdır. Siyasal kadrolara, toplu-ma ve tabana güven verme ancak gerçeklerin ortaya konulmasıyla mümkün olur. Zaten devrimci bir ha-reketin en güçlü yanı kendi nesnel du-rumunu kavraması ve kendi gerçekliği doğrultusunda pratikte somut adım atmasında belli olur. Kendi gerçekliği-ni kavramak, eksikliklerin ve hataların giderilmesi için bilinçli davran-mak başarıya ulaşmanın zeminini teşkil eder. Devrimci hareketin gelişme yasası olan eleştiri-özeleştiril meka-nizmasını hayatın her alanında nesnel gerçeklikler doğrultusunda uygula-mak mücadeleyi başarıya ulaştırma-

ELEŞTİRİ VE ÖZELEŞTİRİ ÜZERİNE

nın güvencesidir. Devrimci bir hareketin eleştiri ve özeleştiride devrimci yöntemi uygulaması nesnel bir zorunluluktur.

Eleştiri ve özeleştirisi konusunda S.L.Titarenko şöyle diyor:"Eleştiri ve özeleştirisi, parti üyelerinde yüksek bir sorumluluk duygusunun yerleşmesinde etkinliğin sağlanmasında ve parti saflarının ilkeleşmiş pozisyonlarda birleştirmede güçlü bir araçtır. Lenin'in bu konudaki sözlerini, ancak kendi hatalarını ve eksikliklerini eleştirmekten korkmayan bir partinin başarı şansına sahip olduğuna dair ve devrimci niteliğini yitirme tehlikesine düşmeyeceğine dair sözlerini hatırlayalım. Sağlıksız belirtilerini saklayan, eksikliklerini gizleyen veya örtbas eden ve hatalarını ustalıkla göstermeye çalışan bir parti halk arasında saygınlığını yitirmeye mahkumdür. İşçi sınıfının militan öncüsü olma iddiasında bulunan bir parti için Marksizm-Leninizm baplılığına dair sözlü güvenceler yetmez. Eylemlerinin sözleriyle birleştirilmesi, hatalarını açıkça kabul edip, üyelerini bu hataları tanıyıp yetiştirilmesi, eğitmesi gerekir. Leninizmin gereği budur." Bu yazı çerçevesinde Kürt soluna baktığımızda şunu görüyoruz:

Kürt solu içerisinde eleştiri ve özeleştirisi anlayışı ve geleneği tam olarak yerleşmemiş. Ülkemiz sol hareketi özeleştirisi vermekten kaçındı, kaçınıyor. Bazı siyasal hareketlerin 10-15

yıllık tarihsel gelişim süreçlerine baktığımızda özeleştirisi diye bir kavrama rastlanılmıyor. Bu politik sol hareketler eleştiri-özeleştirisi anlayışını parti/örgüt içerisinde sistemleştirmediler. Devrimci bir raya oturtmadılar. Onun için bu parti ve örgütler içerisinde eleştiri-özeleştirisi mekanizması laçkalaştırıldı, işlemez duruma getirildi.

KAYNAKLAR

- 1- A.S.Makarenko-seçme pedagojik yazılar.
- 2- M.J.Kalinin-Devrimci eğitim üzerine.
- 3- Marks-Engels-Karşılıklı mektuplar.
- 4- A.Kunhal- Özgürlüğün şafağı.
- 5- Eleştiri-özeleştirisi üzerine- A.Aktaş Y.
- 6- A.S.Makarenko- Yaşama giden yol.
- 7- Lenin- Leo Tolstoy üzerine.
- 8- Lenin- İşçi Sınıfı Partisi Üzerine.
- 9- Parti disiplini- İ.S. Yayınları.

ISMAIL GOLDAŞ

**KÜRDİSTAN
TEALİ
CEMİYETİ**

İsteme adresi

Doz Yayınları

**Nakilbent sok. No:49 Kat:2 D:3
34400 Sultanahmet/İSTANBUL**

KÜRDİSTAN TARİHLE SAVAŞIYOR!...

N.HEVAL

Tarih bir hazinedir; Okumasını, yorumlamasını ve kullanmasını bilene!... Kimileri için tarih, olmuş-bitmiş olaylardır ve üzerinde artık fazla konuşmaya gerek yoktur. Sadece bir bilgi ve olaylar yığındır, o kadar...Kimilerinin tarihten bu kadar nasiplerini aldıklarını söylemek olanaksız.

Her gün bir sonraki güne tecrübe deney ve birikimini aktarıyor. Bir sonraki günü zenginleştiriyor. Bu anlamda, her bilimsel dalın bir tarihi vardır. Ve bu bilgi birikimi red edilerek gelişme sağlanamaz. Biz Kürt halkı olarak, henüz bilimin kollarından çok uzağız. Zira kendi insanlık tarihimizi bile açıklığa kavuşturmuş değiliz. Biz kimiz ve ne yapmışız?.. Ya da bize neler yapmışlar?.. Neden egemen güçlerin eline düşen Kürtler, hem en şanlı direnişi koymuş ve neden ihanetin en kötüsünü, böylesine görkemli direnişlerin içinde yaşamıştır?.. Neden her dönem için bu böyle olmuş da, tarihten ders alınıp bu ihanete bir son verilememiş; ya da, etkisiz kılınamamıştır.

Bir çokları tarihin asla tekerrür etmediğini söyler. Dilimiz *"tekrar"* demeye varmasa da, *"başka zaman ve mekanda farklı bir olay"* olarak yorumlanır. Oysa, kim ne derse desin, ortada açık bir tekrar vardır. Kişileri ve zamani farklı olan bir *"tekrar"* yaşanmaktadır Kürdistan toprakları üzerinde. Yüzlerce direnişin, başkaldırının, yenilginin *"kör"* bir tekrarı vardır. Direnişe karşı ihaneti toplum içinde ayakta tutmanın tekrarı vardır.

Oysa, *"kıssadan hisse alınsaydı, tarih hiç tekerrür edermiydi?"* Peki kimler, nasıl tarihten alınan bu *"hisseyi"* topluma aktaracak, bu iletişim nasıl sağlanacak? Kürdistan tarihini ele aldığımızda, bu, daha bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Kürdistan'daki bütün isyanlarda yiğitlik, gözüpeklik, atılganlık bir simge olmakta, bu karakteriyle düşmana bile parmak ısırtmaktadır. Peki, bu kadar parlak nitelikleri bir anda yerle bir eden ihanet nasıl oluyor da aynı halkın içinden çıkıyor; ya da çıkartılıyor?.. Toplumsal yapının bağrında taşıdığı zaafı sömürgeci güçler bulup çıkarıyorlar da direnişe önderlik eden insanlar, nasıl oluyor da kendi toplumunu tanımakta zorluk çekiyorlar. Toplumun zayıf ve güçlü yanlarını neden hesap etmiyorlar?..

İşte bu sorular aynı zamanda bir tarihsellik gerektiriyor. Toplumun sosyolojik analizi ve tarihi, derinliğine araştırmak gerekliliğini açığa koyuyor. Şimdi, herhangi bir ulustan çok daha fazla, biz bu tarihselliğe muhtacız. Çünkü toplumumuz henüz kendisini tanımıyor. Tüm kavramlar çıplak halleriyle toplumda yaşıyor. İşlenmemiş halleriyle ailede, sülalede, aşirette, boyda varlıklarını devam ettiriyorlar. Kavramlara ve değerlere toplumsal-ulusal bir form vermekte yetersiz kalıyor. Toplumun bizzat kendi bünyesinde bu değerler tam olarak açığa çıkmıyor. Birkaç aydının konunun farkına varması ise sonucu değiştirmiyor. Bugün sömürgeci bir uygulama olan köy koruyuculuğu sistemi

KÜRDİSTAN TARİHLE SAVAŞIYOR

var; zoraki ya da gönüllü... Bunun fazla bir önemi yok. Önemli olan bu yapıların toplumsal ve ulusal kurtuluş önünde yarattığı engellerdir. Kürt toplumunda bu zaaf, yüzyıllardır varolan bir sorundur. Osmanlılarda Hamidiye Alayları, İngiliz işgali döneminde bugünkü köy koruyuculuğunu andırır paralı milisler, hep ulusal kurtuluşun önüne dikilen engellerdir. Etkinlikleri ve sonuç alıcı oluşları açısından kayda değerdir. Bu ihanetçi takımını besleyen olguları, aşiret ve feodal yapı içindeki işbirlikçilikle açıklamak kolaydır. Oysa sorun, bizce ikiyüz yıllık mücadele tarihimizde öğrenenlerin nasıl olup ta tarihi tekrerrüt ettirebildiklerinin bilinmesinde yatmaktadır. Hangi etmenler koruculuk sisteminin sürmesine olanak sağlamaktadır. Ve buna karşı devrimci güçlerin yaklaşımı ne olmalıdır? ...Acaba sorun sadece aşiret ve feodalite mi? Ulus adına mücadele veren güçlerin hiç mi hatası yok? Eğer sömürgeciler, toplumumuzdan böylesine kolay faydalanıyorlarsa, bu aynı zamanda bizi, "bizden" daha iyi tanıdıklarının göstergesidir. Biz ise, uğruna mücadele verdiğimiz toplumu, genel hatları dışında, tanımamaya devam etmekteyiz. İhanet ihanettir!.. Hepsi bu kadar.. Nedenlerine inmek anlamsız. Birçoklarımız için "satılmış", "rezil", "hain" dersin; ya da kafasına bir kurşun sıkarsın, olur biter... Ama aşiret içinde kişisel gururu, aşiret gururu için oluk gibi kan akıtan bir insanın, nasıl olur da ulusal gurur sözkonusu olunca dizlerinin bağının çözüldüğünü bilmiyoruz. Nasıl olupta bu insanları "beş kuruşa" satın alınamadıklarını çözemiyoruz.

Evet! Karşımızda ağır bir tarihsel sorun var; ağır bir sosyolojik sorun var. Bu nedenle Kürdistan'daki siyasal hareketler, aynı zamanda iyi bir tarihçi, iyi bir sosyolog olmalı. İnsanlarımızın varlık ne-

denlerinin koşulları iyi tespit edilmeli. Bölgeler, bölgeler arası çelişkiler; mezhepler, mezhepler arası çelişkiler; aşiretler, aşiretler arası çelişkiler iyi tespit edilmeli. Çelişkileri birbirine vurup sonuç alma yerine, Ulusal sorunu ve onun taşıdığı değerleri herşeyin üstünde tutup insanlara yaklaşmalı. Unutmamalı ki, çelişkileri birbirine vurdurup sonuç almada sömürgecilerin üzerine, politikada oynayacak güç yoktur... Onlar bu tür politikaları uygulamada hem ustadır hem de daha çok imkan sahibidirler.

Kürdistan tarihinin karanlık sayfalarını bir anda ortaya çıkarma şansına sahip değiliz. Bu görev parça parça hepimize düşüyor. Aşağıda sunacağım yazı dizisinin, bu karanlık sayfaların bir dönemine ışık tutacağına inanıyorum. 1920'li yıllarda İngiliz emperyalizmi ile dişe diş bir mücadeleye giren Kürt halkının, o günlerde taşıdığı değerleri, yine o dönemde Kürdistan'da yaşayan, Kürtleri iyi tanıyan, **Kaldeli Rahip Paul de BEDAR**'ın raporlarından, köy köy; aşiret aşiret öğreniyoruz. O'nun anıları, Kürdistan'a seyahat yapan birkaç "ajan"ın raporları gibi değildir. Kürt halkının içinde yaşayan biri olması açısından olayların birinci derecede tanığıdır. Kürtlerin toplumsal yapılarını karekterize eden değerleri çok iyi bilmekte ve olayları bu formla açıklamaya özel bir gayret göstermektedir.

Rahip Paul de BEDAR, hıristiyan olarak Kürtlerin kendilerine yaptığı baskıları kınamakta; ama, öte yandan Kürtlerin sergiledikleri İngiltere karşıtı ayaklanmaya karşı hayranlığını gizlememektedir. Kürt direnişine kan katan kavramların yiğitlik, cesaret ve inancın, Kürt direnişini nasıl canlı tuttuğunu bütün ayrıntılarıyla açıklamaktadır.

Tabi ihaneti de...

Bu çalışma, yazar Râhip Paul de BEDAR tarafından, Fransız Doğu Ordusu Komutanlığına ithaf olunur.

KÜRDİSTAN'DA İNGİLİZ KAMPANYASI

1918 - 1919

ÖNSÖZ

Bu tarihimizi, kurallara az-çok uyan bir şekilde yazarken, görkemli dilimizi işkenceye uğratmış olmaktan ötürü, Fransız okuyucusundan bizi affetmesini rica ediyoruz. Sevgili dilimizi, büyük bir tutkuyla seviyoruz. Fransaya büyük bir saygı gösteriyoruz. Yazarların ve yazıların bizimle içli-dışlı olduğu dönemler oldu ve bu dönemlerde Fransızcamıza tamamen sahibtik. Fakat 5 senedir görülen korkulu rüyalar, cinayetler, kan, ölümcül çöküş herşeyi bize unutturdu. Allahaismarladık, yazılar ve yazarlar!... Eğer şimdi anadilimizi konuşmayı biliyorsak zamandır. Birdenbire saçlar beyazladığında, hatıralarımızı yitirmek pek şaşırtıcı olmasa gerek. Bu küçük tarihi yazmaktan amacımız, doğuda Fransız hayranı ve Fransız olana deli gibi hayran olan bir küçük halkın bulunduğunu göstermektedir. Bu ülkede sadece Fransız için yaşamaktadırlar. (Yazar burada, küçük Fransa diye andığı ve Fransanın hima-

yesinde olan Kalderileri ve Asurluları anlatmaktadır.Ç.N) Gerçekte rüyalarımızda Fransaya karşı saygımız sadece büyümektir. Herşeye karşı, Fransızı sevmeye ve O'na sonuna kadar bağlı kalmaya sebat gösterdik. Bu tarih, korkunç kritik anlarda ve çok zor zamanlarda, sanki gizlice yazıldı. Bu nedenle hatası olmalı, fakat tamamen gerçeğe uygun ve doğrudur. Fransız komutanlığına çok yararlı olabilir. Amacımız sadece öğretici olmaktır. Ve bu küçük yazı Kürtler ve Kürdistan'ın eksiksiz tanınması için gerekli bilgileri geniş olarak sağlamaktadır. Doğudaki bütün İngiliz politikasını tam olarak incelemekte ve açıklamaktadır. Burada okuduğumuz, İngilizlerin Kürtlerle olan sıkıntılarını ve her iki tarafın giriştiği büyük savaş, tarihin bir başka sayfasıdır.

16-Ocak-1920
Paul de BEDAR

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRDİSTAN VE KÜRTLER

Bu tarih içinde anlatılacak bütün olayların tiyatrosu Kürdistan'dır. Bu nedenle, herşeyden önce okuyucuya, Britanya İmparatorluğunun gücüne, korkmadan, gözünü kırpmadan meydan okuyan ve onun istilasına karşı canla başla savunmaya geçen, bu meçhul halkın karakteri ve ülkesini tanıtmak, birkaç temel bilgi vermek önem arz etmektedir.

Kürdistan yetersiz tanınıyor ve bu bilgisizlik Batılı işgalcilere (Fatihler) büyük sıkıntılar yaratabilir. Kürdistan dağlık, geniş bir ülkedir ve Mezopotamya'nın kuzeyi, İran, küçük Doğu Asya arasında yer almaktadır. Büyük bölümünü Musul, Van, Bitlis ve Diyarbakır şehirleri oluşturmaktadır. Esas olarak dağlıktır. Kürdistan çok büyük bir dağ serisi sunmakta ve bitmeyen bir dağ çemberi zinciri göstermekte, çevre ülkelere tüm yüksekliğiyle hükmeden dev bir Plato görünümü sunmaktadır. Genel olarak soğuk olan Kürdistan, bununla birlikte tüm iklimleri ve tarihsel ülkelerin bütün çeşitliliğine sahip olmaktadır. Kışın soğuk, yazın ılımlı ve çok hoştur. Güneyde güneş ışınlarına çoğu kez dayanılmadığından, Kuzeyde Zozan denilen şanlı bir bölge vardır ve burada hava yazın çok serindir. Kürt göçebelere iyi paynirlerini hazırlamak için bu

mevsimde sayısız sürülerini buralara getirirler.

Gerçekte, mitolojik cennetin bütün zevkleri tadılmaktadır.

Kürdistan'ın yüksek tepeleri sürekli olarak karla kaplıdır ve vadilerde bitmeyen kaynak suların çağlıları, iç açıcı çayrlar ve yeşermiş tarlalar arasında duyulur. Koca ceviz ağaçları ve görkemli kavaklar üzerine konaklayan sayısız kuş sürüleri gece gündüz şarkılar söyler; muhteşem bahçeleri pek hoş meyveler verirken tadların en nefisini sunmaktadır. Gözlerimiz bu müthiş görünümünden çok hoşnutur. Ve bu ıssız gizli köşeler içindeki gezgin, hazırlanan sürprizlerle büyülenmektedir.

Kürdistan, sergilediği tanınmayan parlaklığı ile ve görkemli manzaraları ile kuşkusuz İsviçre'nin büyümlü hayranlığından aşağı kalmamaktadır.

Kürdistan üç büyük kola yada topluluğa bölünür: Botan, Bahdinan ve Hakkari. Botan topluluğu Diyarbakır'dan Hızel vadisine kadar uzanıyor. Bahdinanlar ise, Zaho'yu da içine alan bu vadiden İran'a kadar uzanıyor. Hakkari topluluğu tüm Kuzey Kürdistan'ı kapsıyor. Her topluluğun kendi Emir'i ve özel hükümeti vardır. Türklerin istilasına kadar kendi

KÜRDİSTAN'DA İNGİLİZLER

aralarında sürekli kavga ve çekişme içindeydiler.

Kürdistan'ın, bir milyonluk nüfusu içinde, yüzbinden fazla gözüpek savaşçısı vardır. Çünkü Kürtler yiğitlikte ve savaşçı yeteneklerde diğer uluslardan aşağı değillerdir.

Kürtler, esmer orta tayda, fakat çok güçlü, kuvvetlidirler. Yüz çizgileri akıllı, anlamlı ve pratik özümseme yetenekleri vardır. Çok yürekli ve girişkendir, hiç bir şey onu yıldıramaz. Çok yer, boğazlıdır ve yorulmadan çok iyi yürür. Kürtler eski Pers dilinden gelen, esas olarak şiirsel, uyumlu bir dil konuşmaktadırlar. Kürtlerde herşey üzerine atasözü vardır ve bu atasözleri, konuşmaların düğümünü oluşturmaktadır. Bütün Kürtler türkücüdürler ve çok güzel ezgileri, tatlı, hoş bir sesle, hayran olunacak bir havada söylerler. Atalarının yaptıklarını kendilerinden geçerek yüceltirler. Hiç bir ulu varlık, deha ve çağın kahramanları unutulmaz. Altın çağın bütün destanlarını titizlikle anlatırlar. Bir şövalyenin yeni kahramanlıkları hemen türkülenir ve dikkatlice hafızalara alınır. Yazın, güzel yıldızlar altında, damların önünde, ya da kışın, odun ışığının zayıf ışığında uzun salonlar içinde ağırbaşlı şeflerinin etrafında her gece toplanır ve kahramanların eylemleriyle ilgili türküler söylerler. Şef yada Ağa sonunda ayağa kalkar, halkına bir söylev çeker ve davranışlarını yücelttikleri kahramanları örnek almalarını şövalyelerine tavsiye eder ve meclis dağılır. Bu tür top-

lantılarda Kürtler çok ağırbaşlı ve saygılıdır. Bir defa dışarı çıkınca şen şakraklılar ve kendilerini olur-olmaz (çılgın) şakacıkların ortasına atarlar. Gülünç biçimde giydirilmiş sarıkları ve yünlü koca elbiseleriyle çok harika hareketlerle sürdürecekleri halayları gürültülerle tutarlar. Buna karşın Kürtler, oynak danslarında hiç bir zaman laubaliliğe kaçmazlar. Çünkü dinsel duyguları kalplerinde derinliğine yer etmiştir. Sonuç olarak Kürtler, çok inançlıdır ve dinlerini dürüstçe uygularlar. Fakat inancı, akıllalmaz aşırı bağlılıklara kadar götürürler. Kürtler müslümandır. Şeyh diye anılan dini liderler, mürütlerinin iyi inançlarından faydalanarak kendilerini dinin tuhaf fantazilerine atarlar ve inananları üzerinde ürkütücü cezalar uygularlar. Şeyhler, kendilerini tanrılarına verirler ve kendilerine gerçekten herşeyi yapabilme gücü olan kimse süsü verirler. Bir şeyh bütün gizlilikleri bilir ve bütün kalpleri dinler. Ruhsal ve vücutsal olarak güçlüdür. Gece yatağını terketmediği halde, hizmetçisini hazırlar (donatır), ve şimşek hızıyla havayı yararken, sınırsız büyük sahaları geçer. Sadece darbelerini, bitkin hale getirdiği, mızraklarını yarıp geçtiği silahlı kafir düşman ordularının önünde vurur. Onların kökünü kazıdıktan sonra, kaşla-göz arasında alt edilmez konağına zaferle döner. Müslümanların kafirler üzerindeki bütün zaferleri şeyhlerin müthiş gücüne böylece maledilir.

KÜRDİSTAN'DA İNGİLİZLER

Eğer müslümanlar bir tersliğe ve bir yenilgiye uğrarlarsa, bu şeyhin kullarında var olan kötü(ruhların), şeyhin dinsizleri yenmesine engel olduğu içindir. Böylesi bir daleveracılık kulların iyi inançlarıyla alay etmektir ve bu çoğu kez onların (kulların) aleyhinedir. Çünkü her şeyi yapabilme gücünde olan ve çok korkulan şeyhlerin öfkelerini bir hiç yüzünden üzerlerine çekmeye kimse cesaret edemiyeciktir. Sonuç olarak, ne isterlerse hemen yapılır. Bütün her şey üzerinde hak iddia ederler ve bunlar düşünülmezsizin onlara ait kılınır. Şeyh-evli ya da değil-bir kadının kendisine ait olduğunu söylemesin, karşı çıkılmaksızın bu kadın onun olur. Böylece güzel kadınlar şeyhin sarayına dolar. Mucize o ki, genç kadınlar kendilerini büyük bir zevkle şeyhe bırakırlar. Bunlar (kadınlar) çok çirkin biçimde, kötü yürekle (iblisce) verilirler.

Diğer taraftan, genel bir kanı olarak, bir şeyh ne kadar korkunçsa o kadar gereksiz merakla, acaiplikle ona bağlanır ve o kadar büyük sevgi görür. Tuhaf şekilde giyinen bunlardan biri öldüğünde, herkes elbiselerine dokunmak için koşuşur ve bir ermişin kutsal anısı olacak olan şeylere el sürülür.

Çelişkileri vurgulayalım: Kürt kadınının yazgısı şeyhin eline bırakıldığı halde, kadın çok kıskanılır. Kürt karakteri, eş ya da eşlerini mutlak korumayı bir şeref sorunu yapar. Kadınlar dışarı çıktıklarında yüzlerini asla gereksiz biçimde göstermezler. Ya-

bancı biri ya da bir arkadaş (erkek) eve geldiğinde, kadınlar hemen örtünür ve evin en ücra köşesine çekilir.

Muhammed'in dinine inanan Kürtler, müslüman olarak inançlarına çok güvenmektedirler. İnançlarının gerçekliği gözlerini doldurmuştur. Diğer dinlerin sahte olduğuna ve müslüman olmayanların cehennem azabına uğrayacaklarına içtenlikle inanmaktadırlar. Kürtler, yılmadan diğer insanlığı daha açıkçası söylemek gerekirse, cehennem ateşinde ilelebet yanmak için yaratılanları böyle anmaktadırlar. Kendilerinin dışındaki diğer bütün dinler onların gözünde saçmadır ve müslüman olmayan herkes dinsizdir. Kürtlerin dünyayı bunlardan temizlemek ve kökünü kazımak gibi kutsal görevleri vardır. Sonuç olarak bunlarla sürekli savaş yapmaya hakları vardır. Ne kadar fazla öldürürse, tanrı önünde o kadar büyük mükafata kavuşacaktır. Eğer bir dinsiz öldürürse, söylendiği gibi şehittir; yani kesin olarak gökyüzünü kazanmış demektir. Eğer bir Kürt dinsiz biri tarafından öldürülürse, yine şehittir. Yeterki dinsizlere karşı acımasızca savaş yürütsün, gökyüzü ve şehitlik her zaman onundur.

Doğu'lu Hristiyanlar, Kürtlerin gözünde kasaplık hayvan gibidir. Aynen koyunun bıçağa laik olduğu gibidir. Batı'lı Hristiyanlar ise, büyük barbarlar ve vakit geçirilmeden yok edilmesi gereken günah imparatorluklarıdır. Bu prensipleri Kürtler pratiğe aynen koymaktadırlar. Yüceltilen

KÜRDİSTAN'DA İNGİLİZLER

tüm bu değerlere Kürtler bir yiğitlik ve gözüpeklik ilave etmektedirler ki, bu değerlerle onlar hiçbir şey önünde gerilememektedirler.(1)

Kürt savaşçıdır ve bütün savaş kalitesinin şaşırtıcı atılganlığına sahip olarak bunlara bitmez bir kurnazlığı ve yeteneği ilave etmektedir. Hayran olunacak tarzda bütün silahları kullanmaktadır. Çok iyi nişancıdır ve avlanmayı sever. Yürümeye çok dayanıklıdır ve çok az bir zamanda büyük bir mesafe katedebilir.

Gece, alaca karanlık ve fırtınalı havalara ona daha fazla darbeler indirme zevkini vermektedir.

Ne zaman bir sefere çıksa, çantasına dört-beş arpa ekmeği atan bir Kürt, bu erzakla bir hafta veya daha fazla kalabilir. Eğer çok kez olduğu gibi-erzak biterse önemli değildir. O savaşına yemeksizin ve içmeksizin tüm gün devam edecektir.

Kürt, kinlidir. Haksızlığı asla unutmaz ve bir hareketi cezasız bırakmaz; mezarda olsa bile. Söylenildiği gibi onbir asır da olsa atalarının (sülalesinin) kanı her zaman intikamlıdır. Genel olarak Kürt intikamını bir başka güne bırakmaz. Fakat ataları ona daha iyi hazırlanmak ve kesin darbe indirmek için sabredebilecekleri kadar beklemelelerini buyurmuşlardır. Eğer Kürt hakareten yedi sene sonra intikam alıyorsa, baba yasası onu yasaklar ve lanetler. "*Kadal-lazzee-bekawet*"(Kürt deyim) Çünkü intikamını almak için yeterli zaman beklemedi. Kürt bu nedenle sabırlıdır. Ses-

sizlik içinde fırsatı bekler ve dahası, herşeyi unuttu havasını kendisine verir. Eğer rakibi ondan daha güçlüyse açıktır ki, bu arada ona bir şey yapamayacaktır. Bu durumda yazgısına boyun eğen bir bekleyiş içindedir. Rakibinin gözünde alçak gönüllülüğünü mümkün olduğu kadar hissettirir. Onun önünde küçülür. Egemenliğini kabul ettiğini inandırmak için etrafında döner ve hatalarını affettirir. Fakat bu bir zaman içindir. Ateş içi yakmaktadır. Zamanı geldiğinde Kürt darbesini acımasızca vurur. Yetenekleriyle ve nitelikleriyle güçlü bir yurtseverlikle birleşmiş coşkulu taasuplarıyla Kürtler korkunçtur ve bir çok rahatsızlığın nedeni olabilirler. Gerçekten de bugüne kadar Türk hükümetini şaşırttılar. Ve onların taktiklerini bozguna uğrattılar. Türkiye, Kürtleri asla tamamen boyunduruk altına almadı. Ve onlar modern gelişmeye, medeniyete karşı durarak Türkiye'nin başına daha çok güçlükler açabileceklerdir. Fakat Türkiye ile olan uzlaşmalarındaki büyük değişkenlik-ki bunu sonunda değişik tarzlarda kabul ettiler - kendileri için değerli ne varsa adadıkları islama duyulan sonsuz hayranlığı ve büyük aşkın zayıflamasını istememelerindeki uyumsuzluklarında yatmaktadır. İslam adına bütün kinler açığa çıkmalı bütün haklardan vazgeçmelidir: Tehlike çanları böylece çalınır.

Devam edecek

(1) Kürt inatçılığının kaynağı tüm bu değer yargılarının bileşiminde olsa gerek.(ç.n)

LÎ SER ZIMANÊ KURDÎ

III

Serdar DICLE

ZARAVAYÊN KURDÎ

Îro li welatê me Kurdistanê, gelê me bi çend zaravayan dipeyîve. Bê guman di nav van zaravayan de, li gor sîstema zimanê Kurdî hinik xususîyetên ortaxî jî hene, lê digel van xususîyetan, xususîyetên cuda jî hene ku ev dibe gelşek ji bo gelê me da ku bikaribin hemê zaravayên Kurdî têbigihîjin. Dibe ku hinik Kurd jî li vê rewşa zimanê Kurdî biêrin û bêjin her zaravayekî Kurdî zimanekî serbiawe ye. Ev tişt, şaşîyek gelek mezin e û em bixwazin nexwazin, ne pir bin jî, yên ku van şaşîyan îro diparêzin hene. Ez dê li pêş bizivirim ser vî nuxtê û çend minak wek numûne nîlan bidim.

Berî ku ez behsa zaravayên zimanê Kurdî bikim, pêwîst e ez li ser hinik nuxtên din rawestim.

Gelo sedemên paydabûna zaravayên zimanek çine û di nav zimanekî de ewê çawa yekîtîya zaravan pêk bê ? Bersiva van pirsan, mirov dibe ser pêvajoyê û jîyana gel û zimanê gel. Ger mirov vî pêvajoyê neyne ber çavan, bersîveke rast nikare ji van pirsan re bibîne. Ev rewşa berbiçav, ji bo hemû zimanan û ji bo zimanê Kurdî jî rastîtiyek e.

Li gor bawerîya min, sedemên herî girîng ji bo peydabûna zaravayên zimanê Kurdî, rewşa abûrî û sîyasî (polîtîk) ye. Çimkî sedemên paşvemayîn, parvekirin û kolonîkirina Kurdistanê

bixwe, wekesas girêdayê faktorên abûrî û sîyasî ye. Faktorên din jî, her wek faktorên îklîmê, cografayê, dinî û hwd. girêdayê faktorên abûrî û sîyasî ye û ev hemû faktor bi tevayî tesîrê li ser jîyana gelê me û zimanê me kirîye. Wek ku min pêşî jî behs kiribû, di Rohilatanavîn de cîyê Kurdistanê, di warî abûrî (axên Kurdistanê di warî heyîyên binerd u serered de gelek dewlemende e), polîtîk û sîstratejî de xwedî cîyê girîng e û ev rewş; ji Berîya Bûyîna Îsa virde, heyanî roja me ya îroyîn (ku ev pêvajoyeke bi hezar salan dirêj e), bala hemû gelên cihanê kişandîye. Bi hezar salan e ku axa Kurdistanê bûye qada şer; bûye cîyên êrîş u qirkirinê. Gelek caran Kurdistan wêran bûye, talan bûye û serobino bûye; hatîye parvekirin û di merhala dawî de, di nav çar dewletên kolonyalist de hatîye mêtîngehkirin (kolonîkirin). Carna em dibînin ku gelê Kurd li qeraxên çexman, li ser axên avî û bejîyên bi bereket cîwarbûne, bajarên avakirine, haletên çêkirinê pêşta birine, abûrî û kultura xwe xurt kirine û hwd... Lê carna jî em dibînin ku li hember talan, qirkirin û hovîtiyên nedîtîyên dijminan, gelê Kurd koçewar bûye, xwe ber bi çîyan kêşandîye, çîyayên xwe ji xwe re kirîye sitar û kirinên wan yên ku bi keda sedsalan avabûbû, di careke de serobino bûye û xizmetên wan badilhewa çûye û hwd... Heger em bi girêdayê vê rewşê, sîno-

rên ku dijmin di nav Kurdistanê de çêkirine jî pê ve bikin; hîn baştir u zelaltir rewşa jîyana gelê Kurd kifş dibe. Van bûyerên ku min bi kurta hî anî zimên, li ser zimanê Kurdî jî gelek tesîrên negatîf hiştîye û ez dikarim bi awakî hêsa bibêjim ku van sedeman, wek esas bûne bingeh ji bo peydabûn û jihev dûrketina zaravayên zimanê Kurdî. Divê em tesîra dinê îslamê û êzîdîtiyê jî, ji bîr nekin. Digel van sedeman, sedemek girîng jî, gelê me wek dewletekê serbixwe, jîyana xwe dûr u dirêj nedomandîye. Ev rewş jî pêşî li zaravayan vekirîye û bûye sedem da ku zaravayên Kurdî zêdetir bibin û ji hev u du dûr bikevin. Piştî ku min bi kurtebirî behsa sedemên peydabûna zaravayên Kurdî kir; îcar hewceye em werin ser zaravayên Kurdî û pirsra helîya yekîtîyê di nav zaravayên Kurdî de jî; emê li dawîya vê nuxtê li ser rawestin.

Li ser zaravayên Kurdî, lêkolînên cûrbecûr hatine çêkirin. Pêwîst e bihindikayî be jî, em di vî warî de çend nûmunên cûrbecûr pêşberî xwendevanan bikin û ferqiyeta ku di nav van lêkolînan de heye bînin ber çavan.

Yên ku li ser zaravayên zimanê Kurdî lêkolîn çêkirine yek jê Ewliya Çelebî ye. Ewliya Çelebî di lêkolîna xwe de zaravayên Kurdî di bin panzdeh (15) biran (şaxan) de cîvandîye û weha nivîsandîye:

«1-Zaza, 2-Lulu, 3-Avnikî, 4-Mahmudîye, 5-Şirvanî, 6-Cizîrewî, 7-Pesani, 8-Sincari, 9-Harîrî, 10-Ardalânî, 11-Soranî, 12-Halitî-Halîdî, 13-Çevkanî, 14-Îmadî, 15- Rojkî-Roci-

ki»(1)

Li gor bawerîya min Ewliya Çelebî, dema vê lêkolînê çêkirîye, li gor zimanê Kurdî, zaravayên wî yên sereke baş kifş nekirîye û zaravayên Kurdî û devokên Kurdî ku li hinik herêmên Kurdistanê têtin axaftin têkilê hev kirîye û ji ber vê yekê gîhaye netîceyeke şaş. Li gor çêkirina gotinan, qaîdên giramatîkê û bi awakî tevayî li gor sîstema ziman, divê mirov zaravayan û devokan têkilê hev neke û wek hev nebîne. Çimkî dibe ku di nav du herêman de, di nav zaravayek de devokên cuda hebin. Bê guman ev rewş li Kurdistanê jî, li çend herêman xwe şandide. Ger em wek nûmûne mînak ji Tirkîyê şan bidin, ji bo zimanê Tirkîjî em rastê vê rewşa hatêtin. Tirkîya ku li Ankarê, li Adanê û li Stembolê têt peyîvandin ne wek hev e. Ev nayê wê manê ku ev hersî bajar xwe-dîyê sê zaravayan e. Di nav van sê bajaran de devokên cuda xwe dîyar dike. Di warê zimanê nivîsê de, ferqiyet di nav devokan de namîne. Ferqiyeta ku heye, tenî di warî axaftinê de ye. Ewliya Çelebî jî, di vî warî de van nuxtan xuyaye neanîye ber çav.

Dîsa lêkolîneke çewt û şaş li ser zaravayên Kurdî, ji aliyê Ziya Gokalp ve hatîye çêkirin. Ziya Gokalp di lêkolîna xwe de her zaravayekî Kurdî. Wek zimanekî serbixwe daye xuyakirin Lê ez bi xwe, Ziya Gokalp û lêkolînavaneke din di yek mêzîneke de nawezinînim. Belam Ziya Gokalp, wexta Kurd bûye, li ser Kurdan û zimanê Kurdî lêkolînan çêkirîye û nivîsandîye. Lê paşî dest ji Kurdayetîyê vekêşaye û bûye Tirk. Piş-

tî ku Ziya Gokalp bû Tirk (!), îcar li ser esasîyetên Tirkçîtîyê nivîsan nivîsand û ewbixwe bû pîsporê îdeolojîya Kema-lîzmê (burjuwazî) ya nîjadperest a Tirkîyê. Belkî wexta ser zaravayê Kurdî jî nivîsandîye, wê demê dibe ku dev jî Kurdayetîyê êdî berdabûbû û ji bo ku bikeve çavê hukûmata Tirk, wezîfê xwe yê dawîyê ji bo Kurdan (!) kirîye û hwd...⁽²⁾

Di derheqê zaravayên zimanê Kurdî de, Şerefxanê Bedlîsê di pirtuka xwe ya «Şerefname» (Tarîxa Kurd) de, zaravayên Kurdî yên esas di bin çar biran de civandîye. Li gor pirtuka Şerefname, zaravayên Kurdî ev in:

1-Kurmancî (Ev zarava jî wek Kurmancîya Rohilat û ya Roava dibin du şax), 2-Lur, 3-Kelhur, 4-Goran.⁽³⁾

Aboqat Kemal Badillî jî li ser zimanê Kurdî û Gramatîka Zarava Kurmancî lêkolînek çêkirîye. Li gor lêkolîna Kemal badillî, zaravayên zimanê Kurdî ev in:

1-Lûrî: Zarava Lûrî an Lûr (ler, lor, fil, lek, bextîyar) Kurdên ku ji koka bextîyaran hatine, pê dipeyîvin. Lûr an Lûrî bixwe ji koka bapîrên Kurdan yek jê ku lûr in têt. Ev zarava li herêmên Kurdistana Îranê û Kerkûkê têt axaftin.

2-Goran: Ji zarava Goran re Hewreman jî têt gotin. Kurdên Goran û Zaza vê zaravayê bikartînin. Kurdên Goran li herêma Musulê; yên Zaza jî li herêmên Dêrsimê, Dîyarbekirê û Sêwrekê dijîn. Ji zazakî re Dimilî (Dumilî) jî bi nav dikin.

3-Kelhûrî: Kurdên Soran, Kelhûr,

Baban û Şêxbizînî vê zaravayê bikar tînin. Ev zarava, carna kelhûrî û carna jî Soranî têt binavkirin. Kurdên ku bi vê zaravayê diaxifin, pîranîya wan li herêma Musulê ne. Kurdên Şêxbizînî jî belawela ne û li herêmên Dîyarbekir, Trabzon û Haymana ne:

4-Kurmancî: Zaravaya herî mezin ev e. Ji xeynê zaza û şêxbizînî tevayîya Kurdên Kurdistana Tirkîyê, yên Ermenîstan a Sovyet, yên bakûrê Sûrîyê û bakûrê Îraqê bi vê zaravayê diaxifin.⁽⁴⁾

Dr.K.A.Bedirxan ku jî zimanê Kurdî re xizmeteke giranbûha kirîye, hewceye em dîtînen wî yên li ser zaravayên Kurdî jî wek numûne şan bidin. Di derheqê zaravayên Kurdî de, lêkolîna K.A.Bedirxan weha ye:

A-Kurmancî: Ji 2/3 yî Kurdan bi vî zaravayî dipeyîvin.

- a- Kurdên Bakur (Tirkîye)
- b- Kurdên li Azerbaycan (Îran)
- c- Kurdên li Îraq ên Musul û Hewlêr
- d- Kurdên li Surîyê

B-Soranî: Zaravayê ku li Nîvro tê peyîvin.

- a- Kurdên Îraqê li Silêmanî (Kakan, Zanganeban û Bajîlan).
- b- Kurdên Îranê li Kermansah û Mehabad.

C-Lorî-Feylî: Zaravakî ji Soranî çê ye. Lorî û baxtîyar vî zaravayî dipeyîvin.⁽⁵⁾

Wek em li jor dibînin, Dr.K.A.Bedirxan zaravayên Kurdî di bin sê biran de civandîye û zarava Goran (an zaza) nehesibandîye. Lê di helbestekî wî de em rastî Zaza têtin. Ev helbesta wî bi

navê «Yekbûn û yekîtiya Kurdî» di 23'ê Gulana 1929'an de hatiye nivîsandin û di 1932'an de di Kovara Hawar de derçûye. Ev helbesta K.A. Bedirxan weha destpêdike:

Ew Lor û Baxtîyarî Baban;
Kurdmanc û Hewreman û Zaza,

Ji helbestê, mirov têdigîhîşe ku K. Bedirxan jî, her ku çiqas di nivîsa xwe ya jorîn de behsa Zarava Zaza-Goran nekiribûye jî, lê di helbesta xwe da behsa zarava Goran (Hewreman-zaza) kirîye.

Fêde ye ku em mînakek jî, ji lêkolîna Celadet Bedirxan pêşberî xwendevanan bikin. Dibe ku hinik xwendevan numûnên jorîn ku me da zêde binînin. Lê heger numûne zêde bin jî, ji bo hêsanîya têgihîştinê di derbarê zaravayên Kurdî de, min ji neçarî zêde kir. Divê xwendevan vî rewşê xweş bibînin.

Celadet Bedirxan, serokê ekola Hawarê ye û wek pîspor mamosteyê Kurdî ye. Li ser zaravayên Kurdî weha dibêje:

«Zarên zimanê Kurdî ên bingehî sîsê ne. Zarê welatê Jorîn, yê welatê jêrîn û zarê dumilî. Herwekî nas e, zarê welatê jorîn Kurdmançiyê de ferqên zarava û şewan hebe jî zarê Kurdmançibê tu kêmanîşanîyekîtîyeke zimane-kî dide. Lê zarê Welatê jêrîn ne welê ye. Di nav xwe de li zarnên din belav dibe û cih cih jî hev vediqete, mîna babakurdî (Kurdîya xwarê, Soranî) û lorî. Ji wê pê ve di wî welatî de zarnên din hene bi gelekî jî zarê Welatê jêrîn dûr in û dikevin nêzingê zarên din.»

ZARÊ DUMILÎ

Ev zar zimanê Kurdên dumilî an zaza n e. Kurdên dumilî di welatê Jorîn, di rojavayê wî welatî de runiştî ne. Bi pirantî tevî Kurdmancan in û ji zarê xwe pê ve bi Kurdmançî jî dizanin (derîzazayên ku bi Kurdmancan re danûsttanên wan ên nêzik hene, piranîya mezin a zazayan bi kurmançî nizanin). Li gora ku min seh kir di zarê dumilî de jî çend bir hene, lê di bingehî de ev birên ha dudo ne. Di nav van herdu biran de di denganî û qewaidê de ferqên eşkere tene ditin... (6)

Wek em di numûnên jorîn de dibînin, bêî hinik ferqiyetên piçûk, piranîya zimanzanên Kurd, di derbarî zaravayên Kurdî de wek hev difikirin û digihîjîn netîceyekî. Hinik jê, zaravayên Kurdî dikin çar bir, hinik jî jê dikin sê bir. Lê, yên ku dikin sê bir jî zaravayê din jî di nav sê zaravayên sereke de dihesibînin.

Heger mirov di nav gelê Kurd de axaftina van zaravan bîne ber çav û di warî axaftin û nivîsandinê de li van zaravayan binêre, dibîne ku sê zaravayê Kurdî pêşketin e. Evana Kurmançî, Soranî û Zazakî ne. Bi taybetî di warî nivîsê de zaravayên herî pêşketî Soranî û Kurmançî ye. Soranî ji kurmançî jî pirtir pêşta çûye. Sedemê wê jî hozanê mezin Cigerxwîn weha dibêje:

«...Soranî di xwendin û nivîsandinê de daye pêşîya kurmançî û gelek nivîşt û ji her nivîştî tede hatin çêkirin û çapkirin. Ev pêncî (50) sal in ku di xwendegehan de tê xwendin û nivîsandin.» (7)

Belam Kurmançî li her beşên Kur-

distanê qedexe ye jî, li hember vê rev-
şê pêşta çûye, bi her awayî xwe parastî-
ye. Li Kurdistanê hozanên herî mezin
yên kevn wek Ehmedê Xanî, Melayê
Cizîrî, Feqîyê Teyran û hwd. Helbest û
dîwanên xwe bi zarava Kurmancî nivî-
sandine.

Berî ku ez babeta derbarî zarava-
yên Kurdî girêbidim, ez dixwazim li ser
nexweşî û tehlukayek jî bisekinim. Di
destpêka vê babetê de min wek mînak
behsa Zîya Gokalp kiribû. Di roja me-
ya îroyîn de hinik derketine holê û li
ser navê «şoreşgerî û welatparêzî» ye
dibêjin ku zarava Zazakî zimanek ser-
bixweye û zaza jî ne Kurd in. Van ke-
sên ku van îdîan dikin, zaravayên Kur-
dî bi tevayî nizanin û zarava zazakî bix-
we jî baş nizanin. Îdîayên hewqas besî
û bê binî, bi rastî mirov gelek dide fikir-
randin. Evan kesan, li ser navê «xizme-
ta sîyasî û çandî» (!) ji gelê xwe re «di-
xebitin». Ji van kesan re du gotinên
min hene. Heger evana bi rastî dilsoz
in û dixwazin xizmeta gelê Kurd bikin,
divê piçek cîdî bin û lêkolîna koka nete-
wa Kurd û zimanê Kurdî bikin û paşî bi-
gîhin vê netîceyê. Heger evana, di vî
warî de dîtinên ku diparêzin, îspat ne-
kin, (ku nikarin îspat bikin jî, belam dî-
tinên wan şaş in) wê demê mirov bi hê-
sanî dikare bibêje ku evana bi zanîstî
an bi nezanî jî dijminê gelê Kurd re xiz-
metê dikin û avê dikêşînin aşa dijmin.
Ez hêvîdarim ku evana li ser vê babetê
serê xwe biêşînin û xwe ji nav çewtî-
yên tehluke derxînin. Dema nexweşî-
yek li mirov peyda dibe, divê mirov he-

re dixtor, li derd û dermanan bigere da
ku bikaribe rehet bibe. Ji rêxistinên ne-
tewî yên Kurdistanê û ji hemû mirovên
welatparêz ku li ser van babetan (wek
ziman, dîrok, çand û hwd.) dixebitin,
vatinîyek dikeve. Divê di van derbaran
de balkêş bin, fersendê nedin çewtî û
tehlukan. Ji ber ku bi salan bi sedsalan
e ku dijminên gelê Kurd, xwestinê gelê
me di nav me da para bikin me bera
hev bidin û bi hêsantir bikaribin li ser
serê me hukûm bikin.

Not: Kurdên ku li Belucîstanê û li
Hindîstanê herêma sindê dijîn, bi zara-
vaya Brahoî dipeyîvin. Ev zarava girê-
dayê zaravaya Deravîdî ye ku li başur
û Navçaya Hindîstanê de têt bikaranîn.
Kêm, zêde ev zaravan wek hev in. Pêşî
ev zarava, tenî di axaftinê de bikar di-
hat, lê îro bi vî zaravayî, hîndekarî pêk
tê û pirtuk dertên... (8)

Serkani

1-Ewliya Çelebî,

Seychatname, cilt IV. R. 75, Stenbol.

2-Zîya Gokalp, Lêkolînên

Sosyolojîk li ser Eşîrên Kurd, Weşanxa-
na Komal, Enkere.

3-Şeref-Xan, Şerefname-Tarîxa Kurd,
Weşanxana Yontem, Stenbol.

4-Kemal Badilî, Gramera Kurdî-Zara-
vayê Kurmancî, Enkere.

5-Kovara Çîya, Jimare 1, sal 1965,
R. 11, Elmanya.

6-Hêvî, Kovara Çandîya Giştî, jimare
2, Gulan 1984, R. 80-81, Fransa

7-Cegerxwîn, Tarîxa Kurdistan, I, R. 15,
Weşanxana Roja Nû, Swed.

8-M. E. Zekî, Tarîxa Kurdistanê, We-
şanxana Komal, R. 178, Enkere.

Berdewam dike

BÊBEXTÎYA SEYÎD

Û

FENEKÊN XEMGÎN

Felât DÎLEVÎN

Xemgîn dema ji Kurdistana Başûr koçewar bû û derbasî axa Kurdistana Rojhilat bû, ew hin xortekî 19 salî bû. Di jîyana wî de qonaxeke nû destpê dikir. Ew jî wek hezaran penaberên (mihacirên) Kurdên din di destpêka jîyana macirtiyê de rastê gelşên taze dihat. Wî di xewna xwe de jî wan gelş û astengan tu car nikaribû bibîne. Feqîro neheq jî nebû. Ma di wê emrê cewanîyê de wê çava bizanibîya ku dê koçewar bibe û here welateke din û rastê hewkas gelşan bibe.

Jîyana nû jibo Xemgîn gelek ecêb dihat. Kambaxa zeman jî qet nedisekinîya. Seet li pey rojan, roj li pey hefteyan, hefte li pey mehan, meh li pey demsalan û demsal li pey salan bi bayê bezê pêşta diçû. Her wek bi dehan, bi sedan, heta bi hezaran penaberên din, Xemgîn jî dixwest bi hemû hêz û qeweta xwe li pêşîya zeman bisekine û bi benê wî bigire bide rawestandî. Wî qet nedixwest ku zeman hew qas bi lez pêşta here. Lê çi hebû ku ev fikir û daxwazên wî badilhewa bû û tu kesek nikaribû çerxa pêştaçûna zeman bide rawestandî ango zivirandin.

Di navbeyna sê çar mehan de

Xemgîn li gelek gund û bajaran, li tax û kolanan gerîya û gerîya.. Ji Sêro ta Zêwe, ji Zêwe ta Rajan, ji Rajan ta Nexede, ji Nexede ta Urmîye û ji Urmîye ta Tebrîz gelek gerîya; tax û kolanan serobino kir, rê û xîyabanan li hev pêça.. Westandî çibû ew qet nizanibû û digerîya. Mirov digot qey aqilê xwe wenda kirîye û wek dînekî li pey tiştan digere, digere û qet wan nabîne...

Xemgîn du zaravayên Kurdî dizanibû. Zaravayê Kurmancî û yê Soranî. Ji ber ku ew li Kurdistana Bakûr, li nêzikê sînor ji dayîk bûbû; di zarokatîya xwe de wî jî dê û bavê xwe zarava Kurmancî hîn bûbû. Piştî ku derbasê Kurdistana Başûr bûbû, li nik Kurdên Soran jî zaravayê Soranî hîn bûbû. Bo vê yekê Xemgîn, li Kurdistana Rojhelat bi awayeke hêsa ji xwe re dost û hevalên Kurdên li wê herêmê di demeke kurt de peyda kir. Lê peydakirina dostên Ecem û Azerî, ji bo wî ne hewqas hêsa bû. Belam ew ne Farisî dizanibû û ne jî Tirkîya Azerîyan. Ji bo fêrbûna wan zimanan, ji Xemgîn re wexteke dirêj hewce bû. Ji ber gelşên zimanan, li hinik deran wî zehmetîyan dikêşand û diqe-

herîya.

Ji bilî zimanan, ji bo Xemgîn gelşa herî mezin, bêguman domandina jîyana nû bû û hemû gelşên wî bi hev û du ve girêdayî bû. Her çiqas wî du-sê sal li Kurdistana Başûr xizmeta şoreşa netewî kiribû û wek pêşmerga jî demeke xebitî bû jî, lê dîsa wî nedixwest ku demeke dirêj bê kar û bê emel li xerîbîyê, li ser piştê rêxistinê an dewletê jîyana xwe bide domandin. Ev rewş, wî gelek di qeherand û ji bo çareditîne ew di runê xwe de diqijirîya. Di dawîyê de ji neçarîyê be jî wî helîyek dît û biryara xwe da. Ew çû, li bajarê Tebrîzê, li nik hevalekî xwe cîwar bû û li ser çêkirina xaniyan wek emele dest bi xebatê kir.

Xemgîn, qederê salek û nîv wek emele xebitî û di wê demê de westatîya xanî çêkirinê hîn bû. Dema wî wek westayê xanîçêkirinê dest bi xebatê kir, êdî rewşa wî ya aborî jî berbi başîyê diçû. Li bajarê Tebrîzê karê xanîçêkirinê hebû û pirr dirav (pere) diket destê westayan. Êdî mineta Xemgîn ji tu kesek tinebû. Ew bi hêz bû û keda xwe difrot û bi saya keda xwe jîyana xwe didomand.

Ji rojan îne bû. Hemû dikan û cîyên alvêrê girtî bûn. Belam rojên îne li Îranê tetîla resmî(fermî) bû. Xemgîn jî wê rojê nedixebitîya. Her çikas li derve, di nav dost û nasandê wî jî li gor pêwistîyên herêmê pirr behsa dîn û îman, xwedê û pêxember, rojî û nimêj, şertên islamê û îmanê û hwd. dikir jî, wî nimêj nedikir û rojî jî nedigirt. Bi awayeke din ew bi dizî, zila-

mekî rafizî bû. Wê roja îne jî ew neçûbû nimêja xutbê. Piştî ku Xemgîn firavîna xwe xwar, qederê seetek vezeliya, raza û paşî rabû rû û çavên xwe şûşt, çaya ku xanima wî amade kiribû vexwar û ji mal derket. Wî li taxa xwe çend ger pîyase kir û paşî çû li çayxaneyek li nik hevalekî xwe yê Azerî rûnişt.

Hevalê Xemgîn, li ser daxwaza wî, coca colayekê cemidî vexwar. Dema Xemgîn dest bi vexwarina coca colayê kir, her du hevalan dest bi sohbetê kirin. Eha di wê demê de, di derîyê çayxanê de bi navê Seyîd kalemêrekî hecî û sofî yê rûsipî hat hundûr û raste rast ber bi maseya wan ve hat. Seyîd dema gîha nik maseyê, silava xwedê li wan da. Xemgîn û hevalê xwe rabûn ser piyan, kursîyek ji Seyîd re nîşan dan û bi giranî wî dan rûniştinê. Piştî ku hal û wextê hev pirsîn, Xemgîn ji sofî Seyîd re çayek xwest. Dema çaya Seyîd hat, wî hem dest bi vexwarina çay kir û hem jî dest bi xebirdanê kir.

Seyîd dizanibû ku Xemgîn westayê xaniya ye û wî jî dixwest ji xwe re xaniyeke du tebeq(qat) bide çêkirin. Bûbû neh-deh roj ku wî kolan u xiyabanên Tebrîzê serobino kiribû û bi çend westayên dîwaran re bazara çêkirina xanî kiribû. Lê ew hin negihabû netîceyeke heyînî da ku westayek xaniyê wî çêbikiya. Belam wî dixwest xaniyê xwe piçek erzantirîn bide çêkirin. Ji ber vê yekê bû ku bi rojan li westayê erzan geribiyabû. Seyîd û

Xemgîn bazara xênî kirin. Lê di navbeyna wan de ferqiyeta peran (dirav) hebû. Bo vê yekê hevalê Xemgîn di navbeyna wan de navcîfî kir û wan li hev u du anî.

Xemgîn, 15 roj paşî xaniyê ku di destê wî de nivco bûbû tewa kir û dest bi çêkirina xaniyê Seyîd kir. Xemgîn digel meleyên xwe ve qedere çar meh xebitî û li gor daxwazên Seyîd xanî xilas kir. Di navbeyna wan çar mehan de, di her 15 rojan de carek Seyîd heqê Xemgîn dida; lê her carek 4-5 hezar tumên kêma dida. Dema xanî teva bû, cara dawiyê wan dîsa hesabê xwe kirin. Li gor hesabê wan ê dawiyê ku hinik dirav jî her çiqas Seyîd da Xemgîn jî, ew 30 hezar tumen ji Xemgîn re deyndar ma. Li gor sozê Seyîd, dê deh(10) roj şûnda 30 hezarê ku mabû bidaya.

Roj li pey rojan hatin çûn, deh rojên Xemgîn û Seyîd bi bayê bezê zû tewa bû. Qet deng ji Seyîd nedihat. Malxirabó gohên xwe kerr kiribû, çavên xwe girtibû û zimanê xwe jî bilandibû. Mirov digot qey ne ew deyndar e, belku yekê din deyndar e. Piştî ku deh roj xilas bû, Xemgîn sê rojên din jî sebir kir û her gav u seet rêpanê Seyîd kir. Lê çî Seyîd, çî hal.. Seyîd dema li sukê rastê Xemgîn dihat, qet li rûçikê wî jî nedinêriya. Dema 13 rojê Xemgîn derbas bû û tu hes ji Seyîd derneket, ew çû mala sofîyê xwe û deynê xwe jê xwest. Wexta Xemgîn behsa diravê xwe kir, Seyîd bi awireke şermîzar destê xwe avêt ruyê xwe

yê dirêj tevda, miz da, firikand û ruyê xwe yê lihevketî bi tilîyên xwe çêkir û weha bersîva Xemgîn da:

-Bîbexşîn axa (efendî), welleh bi navê xwedê û bi serê Hezretî Îmam, perê min li nik dostekî min e. Divê wî çar roj berê bianîyaya. Lê mixabin hin neaniye. Ez jî nizanim, ta nûha çima neanî. Înşelleh di vê derengketinê de tişteke bêxêr tune ye. Ez dê du rojê din jî rêpanê wî bikim; ger ew nehêt, ez dê herim ba wî, perê xwe bînim û deynê te bidim. Xuda heq e, deynê te li min heq e. Bi sozê navê Xudayê Alemîn, ez dê ta sê-çar rojê din pereyên te bidim. Qusûrê min nenêre axa, dîsa min bibexşîne.. Ez li hember te şermîzar im û pîrr pîrr mehcûp im...

Xemgîn li hember bersîva sofî huxtûxwar berepaş zivirî û çû mala xwe. Wî vê mezereta sofî tebiî dîtibû û dema çû malê, di rê de difikirî û ji xwe bi xwe re weha digot:

-Sofî Seyîd heq e. Tiştên weha têtin serê her cuwamêrî. Hewce ye ez jî çar-pênc rojên din sebir bikim. Ma qey qiyamet ranabe. Welleh sofî jî rast xeber dide, deyndarê wî, diravê wî ne aniye; îcar feqîro çî bike. Ew qey di vî emrê xwe yê kal de, bi ruyê xwe yê sipî û bi wê dîndariya xwe, min naxapîne. Bila bi xêr be, bila hefteyek paşê be. Çawa bibe dê sofî sozê xwe bîne çî û çar roj şûnda dê deynê min bide. Di rojên teng de hewce ye ku mirov alîkariya hev û du bike. Belam di jîyanê de her mirov

muhtacê miroveke din dibe. Ev jî qa-nûna jîyanê ye...

Bi rastî Xemgîn mirovekî gelek dilpak, saf, temîz û bi hurmet bû. Ew qet nizanibû xapandin, fenek, bêbextî û tiştên nehênî û xirab bîne aqilê xwe. Wî, hemû mirovên din jî wek xwe dihesiband.

Di navbeynê de çar rojê din jî derbas bû. Li gor qisedanê sofî, divê îcar deynê Xemgîn bidaya. Lê wexta roja çaran xilas bû, bû şev û sofî nehat nik Xemgîn; êdî ew bê sebr bû û ket şupheyê. Heta nivê şevê jî Xemgîn rêpanê hatina wî kir. Lê hêvî û rêpana Xemgîn badilhewa bû. Roja pênc û şeşan jî wî sebir kir û roja heftan sibehê piştî xwarina taştê rast çû mala sofî.

Dema derîyê Sofî Seyîd lêket, wî texmîn dikir ku dê Xemgîn bihêt û deynê xwe bixwaze. Seyîd bo vê yekê, dil nedikir ku derî veke. Lê dema cara duwemîn û sêwemîn zengila derî lêket, êdî ji neçarî sofî hat derî vekir. Bi silav û "bîyanî bixêr" a Xemgîn ve sofî destê xwe dirêjê wî kir û xêrhatina wî kir û wî ber bi hundurê hewşê ve bir.

Seyîd, cîh ji Xemgîn re nîşan da ku danîşe (runî bike) û hustîyê xwe li ber Xemgîn xwar kir û bi awayeke fedîkar weha dest bi axaftinê kir:

-Axa min bibexşîne. Ez pîrr pîrr fadîkar im li hemberê te. Lê ez çî bikim. Ew segbavê dostê min hin perên min neaniye. Îro-sibê dike. Bi navê xwedê û pêxember û bi serê Îmamê

mezin Hezretê Îmam Xumeynî, ez dê perê te bidim. Lê divê tu piçek zêdetir sebir bikî. Ez pîrr fedî dikim ku tu werî ber derê min pere bixwazî. De bibêj ez xulam, bila xanim ji tere çayek bîne. Ger te taştê nexwarîye, taştê jî hezir e...

Xemgîn nehêşt ku sofî axaftina xwe tewa bike û hema ji nîşka ve rabû ser xwe û ji wî re weha got:

- Binêr sofî, tu di emrê bavê min de yî û rûyê te jî sipî ye. Derdê serê derdan tu hem hecî yî hem jî sofî û kalekî dîndarî. Ez bi xwe fedî dikim ku werim ber derê mala te û ji te deynê xwe bixwazim. Lê ez dibînim ku tu qet fedî nakî û nayî nik min rewşa xwe û tengasîya xwe ji min re qise nakî. Ger te fedî bikiraya ji wî emrê xwe yê kal, tu dikaribûyî bihata mala min û mezereta xwe bigotaya. Lê ez li derve, li xîyaban û li kuçan, dema rastê te têm tu çavên xwe ji min dizivirînî. Ma ev cuwamêrî ye, ma ev hecî ye, ma ev sofî û dîndarîya te weha ye? De bibêj, ez çawa bikim. Ma ez ji tere bi mehan nexebitîm, min di bin germa havînê de hindik xweydan rijand, ma ez neheq im ku deynê xwe bixwazim?. Binêr sofî, tu dibêjî îro-sibê ango sê-çar roj paşê û xûya ye ku paşîya van rojan nahêt. Ez nûha diçim ji te re deh rojên din didim. Lê deh roj paşê ez tu mezeret qebûl nakim û perên xwe ji te distînim. Erê, baş e? Divê îcar tu werî mala min û heqê min bidî...

Berdewam dike

HEP DİRENDİK

Boyun eğmedik bağırdık.
Dersim'de, Ağrı'da, Zilan'da.
Kinimizi haykırdık feryatlarımızla.
Silopi'de, Cizre'de, Lice'de.

Katlettiler - sürdüler - dövdüler.
Amed'ten tââ İstanbul'a.
Asimile için yol açtılar.
Van'dan tââ Konya'ya.

Sıktı düşman hunharca.
Tüfeği, topu, gazı.
Direndik biz kahramanca.
Taşla, sopayla, silahla.

Üstümüze yürüdüler Kalleşçe.
Tankla, topla, uçakla.
Karşı koyduk hep beraber.
Bağımsızlık zılgıtıyla.

Bêrtî/İSVİÇRE

OLMAK İSTERDİM

Bir şahin olmak isterdim.
BOTAN'ın uçsuz bucaksız bozkırlarında
Göklerinde süzüle süzüle seyretmek isterdim.
O yüce ve yalçın dağlarını...
Bir beyaz bulut olmak isterdim.
Yağmur olup şırl şırl yağmak.
Kürdistan'ın bereketli topraklarında
Filizlenmek isterdim
Boy boy çiçeklerin, otların,
Tüm yeşilliklerin...
Bir kelebek olup uçmak isterdim.
Hür, özgür...
Çiçekten çiçeğe kona kona
Ülke'min güzellikleriyle
kolkola halay tutmak
isterdim.

Serfiraz-CİZRE

PÊŞMERG ÎM

Îro li ser welat im bi deng im
Xwîna me ez livan rêçan bi ceng im
Mafê gelê xwe dixwazim peşmerg im
Ji boy şoreşê hatim venagerim.

Çirav u Herekol Cûdi warê min
Xerzan û Toran û Buhtan dilê min
Erarat û Sîpan, Bagok cengê min
Gernasê doza jînê me şerkerim

Min mal û can tev daye li rêka te
Têxim gohrî datînim ser doza te
Da li cihan azad bim ber şewqa te
Hêza te me Kurdê sorim çekdarim.

Bi sond u peyman min daye te ev bext
Ji buy te min hilgirtîye çek û rext
Da te bistînim ji dijminê zordest
Bizane li ser te dilpêt û arim.

Bi ilmê Markîs û Lenîn giha me
Ji nav gola baxê çîya xweyha me
Li ber doza xwe rabûme hêja me
Şêrê Dêrsim, Sason, Zilan, Gabarim

Li çar kenar hawîrdorê min dijmin
Nikarin ew biseknînin şerê min
Serxwebûn u sosyalizm e amanca min
Kurê Med, Lulu, Gutî, Kassî, Suparim

Wek Agum Astunî Kamas Dêwuzer
Îro jî deng didim li dinê herder
Pismamê Dîyasim, Dara yê şerker
Ji derya sipî, Hezar Hurmiz digirin

Bi tev gund û bajaran ava dikim
Ji zengara xwînmij paqij dikim
Ala rengî ye li jor bilind dikim
Li ser piştê neyar herdem siwar im

Ew gelem Entubanî hiltînim
Hûr dûrokê xwe nûjen dinivîsînim
Şêx Seîd, Qadî, Berzanî dibînim
Pêşmergê şoreşê me têkoşerim.

Dilpêt Jêlî

BASIN BİLDİRİSİ

İnfazda "TEK KİŞİLİK HÜCRE HAPSI" uygulaması nihayet gerçekleşti.

Kanlı Eskişehir sürgünü sonrasında faaliyete geçirilmesi planlanan uygulama, tutsakların, iç ve dış kamuoyu odaklarının karşı koymaları nedeniyle uygulamaya konulamamıştı. Devlet Terörü Yasası ve egemen güçlerce türandırılmaya çalışılan Türk sövenizminin yarattığı saldırgan ortamdan yararlanan devlet; tek kişilik hücre hapsi denilen TABUTLUK veya ÖLÜM HÜCRELERİ uygulamasını başlattı. Tabutluklarla amaçlanan siyasi tutsakları birbirinden ve toplumdan yalıtarak tutsaklararası dayanışmayı engellemek ve yıllardır süre gelen cezaevi direnişlerini çökertmektir.

Buldukları cezaevlerinden zorla sökülüp alınan 228 siyasi tutsağa yeni bir işkenceli sürgün yaşatıldı. Sürgün edilenlerin geride kalan eşyaları cezaevi görevlilerince talan edildi.

Eskişehir toplama kampında tam bir vahşet örneği sergileyen devlet, 200 kadar özel tim görevlisi ni toplama kampına getirilen tutsakların üzerine saldırtmıştır. Coplarla, kalaslarla ölesiyeye dövülen ve işkence edilen tutsaklar, çırılçıplak soyularak ölüm hücrelerine atılmışlardır. Olayın duyulması ile birlikte iç ve dış kamuoyu odaklarından yükselen tepki sonucu, ancak yaralıları tıbbi müdahale yapılabilecekmiş, Eskişehir devlet hastanesi görevlilerince, tutsakların ağır işkence ve dayığa maruz kaldıkları raporlarla tesbit edilmiştir. Bu vahşetten sadece birkaç "kendini kaybetmiş" devlet görevlisi sorumlu değildir. Bu vahşetten devletin ilgili her kademesi sorumludur, tek sözcükle devlet sorumludur!...

Eskişehir ölüm hücrelerine konulan siyasi tutsakların ezici çoğunluğu 125.maddeden hükümlü olup, en azından on yıldır, dehşet verici cezaevi uygulamalarına maruz kalanlardır. "Terörle Mücadele Kapsamındaki İndirim Yasası" adıyla yürürlüğe konulan yasadan, salt Kürt kimliklerinden dolayı yararlandırılmayan bu tutsakların dışarı çıkarılmaları beklenirken, tam tersine bu tutsaklar, işkence ve sürgünle ESKİŞEHİR TABUTLUKLARINA gönderilmişlerdir. Öyle anlaşılıyor ki, SS kararname ve Devlet Terörü Yasası'yla payandalandırılan kanlı ve kirli özel savaş devam edecektir. Ve 125.likler başta olmak üzere ölüm hücrelerine toplanılan siyasi tutsaklar; özel savaş rehinesi olarak tutulacaklardır.

Kendine insanım diyen hiçbir kimse; devrimciyim-demokratım-yurtseverim-sosyalistim diyen hiçbir çevre, bu gelişmeye seyirci kalmamalıdır.

Biz aşağıda imzası bulunan dergiler ve demokratik kuruluşlar olarak; en başta "ÖZEL TİP" ya da "ÖLÜM HÜCRESİ" anlamına gelen, infazda "HÜCRE SİSTEMİ"ne yön veren cezaevi rejiminin ve bu rejime yasal dayanak teşkil eden tüzük ve yönetmeliklerin özellikle de Devlet Terörü Yasası'nın iptal edilmesini,

Bir Savaş Rehinesi olarak tutulmakta olan 125.liklerin ve diğer tutsakların derhal salıverilmesini işkenceli sürgün olayının tüm sorumlularından hesap sorulmasını talep ediyoruz.

Taleplerimiz gerçekleşinceye dek olayın peşini bırakmayacağımızı, kamuoyuna duyuruyor, henüz devam eden Açlık Grevlerini desteklediğimizi bildiriyor, kendine insanım diyen herkesi bizimle ve tutsaklarla dayanışmaya çağırıyoruz.

- DEVLET TERÖRÜNE HAYIR!
- ÖLÜM HÜCRELERİ KAPATILSIN!
- SİYASİ TUTSAKLARA ÖZGÜRLÜK!

DENG	EMEK	KOMÜN
DEVRİM	EMEĞİN BAYRAĞI	MEDYA GÜNEŞİ
DEVRİMCİ MÜCADELE	HALK DEMOKRASİSİ	NEVROZ ATEŞİ
DEVRİMCİ PROLETARYA	HEDEF	ODAK
EKİMLER	İŞÇİLERİN SESİ	VATAN GÜNEŞİ
YENİ DEMOKRASİ	İSTANBUL ÖĞRENCİ DERNEKLERİ FEDERASYONU	

FIRAT DİCLE YAYINLARI

**BOTAN AMEDÎ
KÜRTLER VE KÜRDİSTAN TARİHİ-----15.000**

**HASAN YILDIZ
AŞİRETEN ULUSALLIĞA DOĞRU KÜRTLER-----20.000**

**SÎPAN XİZAN
SÎPAN I (HELBESTÊN KURDÎ)-----12.000**

İsteme adresi

Alemdar mah.K.İ.Gürkan cad.

Hamam sok. Yavuz Han-2 Kat:4/14

Cağaloğlu / İSTANBUL

Tif:513 53 74

-Caran nola pêlên mezin ku li pêşa behrê bê guman dixi, hêca çêtire wek dilopek dijwar bi-

ATEŞE VE KÜLE KARILMIŞ BİR ÜTOPYA, BİR KUŞAK, BİR KASIRGA

BİR KÜRDÜN EYLÜL DEFTERLERİ YILMAZ ODABAŞI

1. defter:

Eylül öncesi politik atmosfer ve kürt solu, -Militan günlükleri,- parçalanmış hayatlar, - Özgürlük yolu ve Meh-di Zana ayrışmasının içyüzü, - Morg kapıları, - Zeki Adsız (K. Saleh) vd.'leri... GİDENLER, KALANLAR, KANLAR VE KANATLAR

2. defter:

Kurtarmanın, kurtulmanın arifesinde 12 Eylül ve bir ölümüvi: Kurdoğlu kıyası, - Diyarbakır askeri cezaevi ve insan portreleri...

3. defter:

Dışarın içerisi ve külin seyir defteri, - sakıncalı er si-yasiler ve askerlik tabusuna "sakıncalı" tanıklıklar, - Diyarbakır'dan İzmit'e askeri mahkemeler, - kırkbeş gün çarınhta şîr sorgusuyla basımına el konulan bir 'ilk' kitabın belgelerle açıklanan buruk öyküsü, - Bir sanatçı: Edip Akbayram, - Eylül kasırgasında Oktay Ak-bal, Cumhuriyet ve bahâli, - Türkiye'de nasıl şair olur...

4. defter:

Sağanakta bir kentin kurşunlanan gövdesi ya da kan mevsimiydi, Diyarbakır'dı...

(1975-85/Belgesel anlatı)

Ürperlici açıklamalar, belgeler ve tanıklıklarla bir roman sürükleyiciliğinde, uygulanarak okuyacağınız bir belgesel.

1. Hamur kağıda ek fotoğraflar ve belgelerle 260 s. 25.000 TL

Dağıtım : İstanbul : Papyrus, Say, Arkadaş, Tümdağ, CKK.

Ankara: Dost, Adaş.

İzmir: İleri .

Yurtdışı : Kaynak yay.dağ.

Tek istekler için: P.K. 1220

Sirkeci /İSTANBUL

"Hawtay panc serîya û êz bena şêhîd, kona mabenê
şêhîdanê Kurdîstan. Dersim kot, Kurdî û Kurdîstan
wês mono. Xortê Kurdistanî heyfê ma genê.

Bimire zalimî, şêrêfsizî, zûrî kêrî!..."

S. RIZA